Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** О. Онищенко, академік НАН України. **Редакційна колегія** В. Горовий, заступник головного редактора, Л. Чуприна, завідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, завідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbuv.gov.ua/siaz.htm1. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

2012 № 2

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України з нагоди Дня Соборності та Свободи

Виступ Президента на урочистих зборах з нагоди Дня Соборності та Свободи України

Аналітика

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, зав.відділом НБУВ
Чергова газова війна?

С. Горова, влас. кор. СІАЗ
Реформирование газового комплекса – оппозиция против

Т. Гранчак, канд. іст. наук, зав. відділу СІАЗ НБУВ
Политический симбиоз как фактор выживания

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.
Розвиток української економіки: попередні підсумки 2011 р. та прогнози на 2012 р.

В. Горовой, руководитель Службы информационно-аналитического обеспечения органов государственной власти НБУВ, д-р ист. наук, проф.
Трубное будущее Каспия в прицеле геополитики

Партійна позиція

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.
**Партія регіонів
напередодні парламентських виборів-2012**

В об'єктиві – регіон

А. Потіха, наук. співроб.
**Західноукраїнські області в очікуванні змін. З новим бюджетом!
(Львівська та Івано-Франківська області)**

Наука – суспільству

**Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань
Інформаційні технології
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу
Здобутки української археології
Освіта та кадрове забезпечення в Україні
Охорона здоров'я
Наука і влада**

Коротко про головне

Звернення Президента України з нагоди Дня Соборності та Свободи

Дорогі співвітчизники!

Сьогодні, у День Соборності та Свободи України, я звертаюся до вас з почуттям великої віри в те, що ми разом – влада і громада – зможемо зміцнити єдність нашого народу. Лише наші спільні зусилля, наша відданість великій меті – побудові сильної України, є гарантією того, що соборна незалежна Україна завжди буде належати до кола розвинутих, перспективних і впливових держав світу. Таких держав, в яких громадяни є господарями своєї землі, в яких забезпечені права і свободи людини.

Я переконаний: віру в ці вартості сповідує більшість нашого суспільства. Ми твердо і послідовно будемо йти цим шляхом. Я впевнений у мудрості нашого народу. Я знаю – наші зусилля увінчаються успіхом.

Бажаю усім миру, злагоди, єдності.

З Днем Соборності та Свободи, дорогі співвітчизники! ***(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2012. – 22.01).***

Виступ Президента на урочистих зборах з нагоди Дня Соборності та Свободи України

Шановні співвітчизники!

Сьогодні ми відзначаємо День Соборності та Свободи України.

Це невід'ємні цінності, які з часів Київської Русі складали основу української національної ідеї. Від віри у силу свободи і соборності бере витоки мрія Великого Кобзаря про «свою правду, і силу, і волю» в майбутній українській державі. Ця віра не дала Україні загинути у полум'ї війн та репресій.

Була на то, напевно, воля Божа, що сьогодні в наших руках – доля цієї мрії, вибореної завдяки зусиллям усіх поколінь українців.

І саме від нас великою мірою залежить, яку висоту підкорить Україна в двадцять першому столітті, наскільки міцну віру в своє право бути на цій землі, у цьому складному, глобалізованому світі ми передамо нащадкам. Ця відповідальність вимагає великої праці і правдивого погляду на виклики, які стоять перед державою і народом.

А правда полягає в тому, що вільна і соборна Україна може відбутися лише як демократична європейська, економічно і гуманітарно розвинена спільнота, де кожен громадянин почуває себе вільно і захищено.

Наш шлях до Європи неможливий без фундаментальних реформ. Ми взяли курс на системну модернізацію країни. За останні два роки, що минули, нам вдалося приборкати інфляцію, зберегти доволі значне економічне зростання,

подолати майже 15 % дефіцит бюджету, дякуючи Богу зібрати найбільший врожай за часи незалежності.

2012 рік – це рік Європи в Україні.

Ми приймемо, і я впевнений, успішно – з усією традиційною українською гостинністю – чемпіонат Європи з футболу. Ми практично вже завершуємо цю роботу – побудовані стадіони, дороги, готелі, аеропорти. Європа та світ по-новому побачать і зрозуміють Україну.

Цього року ми укладемо Угоду про вільну торгівлю і Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, продовжимо роботу у питанні запровадження безвізових пересувань.

Будемо продовжувати нашу політику національного прагматизму з нашими стратегічними партнерами – Росією, США, Китаєм.

Ми розпочали масштабні інфраструктурні проекти. Крім вже згаданої підготовки до Євро-2012, ми розпочали будівництво вітрових і сонячних електростанцій, швидкісних залізниць, буде побудовано великий термінал із навантаження скрапленого газу на чорноморському узбережжі. Це ті проекти, які дозволять Україні і заробляти, і заощаджувати в наступні десятиліття.

Так склалося, що реформи нам доводиться впроваджувати у вкрай несприятливих зовнішніх умовах.

По-перше, у світі продовжується економічна криза.

По-друге, Україна стала заручницею кабальних газових угод, підписаних у 2009 році. За рахунок яких країна несе величезні, мільярдні, збитки.

По-третє, нам залишився великий зовнішній борг.

Без перебільшення скажу, що ці угоди, ці борги склали реальну загрозу національній безпеці України. І ті, хто незалежно від посад, підштовхував Україну до прірви, мають нести відповідальність перед українським народом. Саме рівність усіх перед законом, невідворотність покарання за його порушення є ознакою правової держави.

Ми прийняли пакет законів про корупцію. Ми почали масштабну боротьбу з цим ганебним явищем. Ні високі посади, ні будь-яке політичне прикриття не будуть рятувати порушників законів від правосуддя.

Ми через закони дали доступ громадянам до будь-якої публічної інформації.

Проводиться судова реформа, прийнято нове демократичне виборче законодавство.

Кілька днів тому я вніс до парламенту проект нового Кримінально-процесуального кодексу, який відповідає європейським стандартам.

На черзі – реформування системи правоохоронних органів.

Проводиться робота зі створення Конституційної асамблеї і підготовки до конституційної реформи.

Захист прав людини – це також невід'ємна складова демократичної, європейської країни. Ми суттєво посилимо моніторинг і контроль за розслідуванням кожного виявленого випадку порушення прав та свобод людини.

І на особливому контролі – забезпечення свободи слова.

Вже другий рік поспіль в Україні влада працює згідно зі щорічним Національним планом реформ, в якому закладено основні пріоритети та завдання по кожному з напрямків змін.

Завдання всієї української влади – щоб у 2012 році кожен українець відчув ефективність та результативність наших дій.

Невід'ємне право кожного українця – це право на добробут. Я вимагатиму від уряду приділяти першочергову увагу забезпеченню соціальних і економічних прав громадян України.

Незважаючи на вже згадані мною економічні негаразди, необхідно підвищувати виплати малозабезпеченим. Адресні доплати отримають цього року вчителі, лікарі, працівники культури, пенсіонери, малозахищені люди.

Ми зробимо усе, аби і надалі зменшувати темпи інфляції.

Переконаний, що без твердих гарантій соціального захисту наших громадян жодні модернізаційні проекти не досягнуть успіху. Ефективні і продумані соціальні реформи, без надмірного бюрократичного запалу і «кавалерійських наскоків» – одна з головних цілей державної політики. Надійне забезпечення захисту соціальних прав громадян України сприятиме посиленню добробуту, впровадженню нових стандартів якості життя українців.

У мене немає ніякого сумніву: політика модернізації та ідея сучасної розвиненої держави об'єднає усіх громадян. Тільки так Україна зможе ствердитись як сильна та амбітна держава в сучасному глобалізованому і складному світі.

Я чітко усвідомлюю цю мету. Я знаю, як її досягти. Я буду діяти рішуче і послідовно.

У мене достатньо політичної волі аби поступово втілити в життя нашу споконвічну мрію – розбудови сильної незалежної України.

Чи готові ми до цього? Глибоко переконаний – так! Наші громадяни сильні духом і вміють перемагати. Переконаний, нам вистачить натхнення, самовідданості та наснаги.

Я вірю в соборну справедливу і незалежну Україну, в якій свобода людини, її громадянські права є найвищою цінністю!

І допоможе нам Господь Бог у цій великій і надважливій справі.

Зі святом! З Днем Соборності та Свободи України! ***(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2012. – 22.01).***

Аналітика

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, заввідділу НЮБ НБУВ

Чергова газова війна?

Однією з актуальних тем, активно обговорюваних у ЗМІ, залишаються газові переговорів між Україною та Росією – 17 січня відбувся черговий раунд зустрічей глави «Газпрому» О. Міллера та міністра енергетики й вугільної промисловості України Ю. Бойка, причому на тлі інформаційного протистояння, в якому деяким оглядачам вже вчулася артпідготовка до чергової газової війни.

Українська сторона вперто повертається до свого основного аргументу – несправедливості ціни через її відверту завищеність. Нагадаємо, що згідно з контрактом 2009 р. ціна на російський газ для України визначається щоквартально залежно від зміни цін на мазут і газойль. Київ вважає цю схему несправедливою і вже майже два роки добивається перегляду контракту.

Поки ж домовленості не досягнуто, українська сторона заявила про намір, доки вестимуться переговори з РФ, значно скоротити імпорт російського газу – «до обсягів, необхідних для потреб економіки». Фактично цим уперше за півтора роки Україна відмовилася від ролі прохача й знайшла у своєму арсеналі дієвий козир, що дає можливість реально зачепити інтереси Москви.

Прем'єр-міністр України М. Азаров, спілкуючись із користувачами мережі Facebook, повідомив: «Ми на зиму закачали достатню кількість газу, запас якого допоможе нам 2012 р. безперебійно забезпечувати наших людей». «Дуже багато було зроблено для розвитку видобутку вугілля, і вперше в нас є профіцит понад 5 млн т вугілля, – написав на своєму сайті Прем'єр. – Це дасть змогу нам на наших теплових електростанціях використовувати вугілля замість газу. Велика робота проводиться "Нафтогазом" для збільшення власного видобутку газу. Ведеться робота із залучення інвесторів для розробки родовищ сланцевого газу. Зрозуміло, що це справа не одного дня, але ми готові до того, щоб протягом обмеженого часу використовувати газозамінні джерела енергії».

Водночас Україна виклала не лише короткочасні, а й стратегічні козирі. Ю. Бойко повідомив про намір купувати газ на спотовому ринку, збільшити власний видобуток газу, збудувати три заводи з газифікації вугілля. За його словами, всього за рік українські теплоелектроцентралі будуть переведені на водно-вугільну суміш, що дасть змогу заощадити до 6 млрд куб. м газу на рік. «Переговори триватимуть стільки, скільки необхідно, щоб знайти прийнятну для нашої національної економіки модель», – пообіцяв міністр енергетики України, уточнивши, що у 2012 р. Україна закупить у Росії лише 27 млрд куб. м газу. «А якщо у колег виникнуть питання, вони можуть їх вирішити цивілізованим способом», – додав він.

У цих намірах російська сторона підтримала лише ідею цивілізованих з'ясувань стосунків. Щодо всього іншого – Москва проти. Росія вимагає

виконання умов газового контракту, якими передбачено принцип «бери або плати», що зобов'язує Україну оплатити 80 % від зазначеного в угоді обсягу газу незалежно від того, проводився його відбір за фактом чи ні.

Тож представник російського газового монополіста С. Купріянов, нагадавши, що у 2012 р. контрактний обсяг поставки становить 52 млрд куб. м, підкреслив: він навіть теоретично не може бути знижений до 27 млрд. У повідомленні «Газпрому» також наголошується, що контракт купівлі-продажу газу у 2009–2019 рр. можливості зміни обсягів закупівлі газу в односторонньому порядку не передбачає.

Коментуючи плани, озвучені Ю.Бойком, голова правління ВАТ «Газпром» О. Міллер пообіцяв, що російська сторона вживе щодо України адекватних заходів у разі порушення нею умов чинного контракту на поставку природного газу. Він підкреслив, що такі зміни відповідно до діючого контракту повинні бути узгоджені сторонами не менш ніж за шість місяців.

Водночас компанія «Нафтогаз» заявляє, що близько 10 разів попереджала «Газпром» про зменшення закупівель газу. «Враховуючи високу ціну імпортованого природного газу ... у 2012 р. потреби економіки України в цьому енергоносії значно скоротилися, – наголошується в повідомленні компанії. – У зв'язку з цим та відповідно до положень контракту й у визначені ним строки "Нафтогаз" направив на адресу "Газпрому" близько 10 листів із проханням погодити поставки природного газу в Україну у 2012 р. в обсязі 27 млрд куб. м, які компанія зобов'язується відібрати та оплатити згідно з чинним контрактом», – ідеться в повідомленні української газової монополії.

Нервова реакція «Газпрому» на прагнення України істотно зменшити обсяг закупівлі газу цілком зрозуміла. По-перше, ми – найбільший покупець газу у Європі і, як не втомлюються повторювати українські чиновники, платимо за нього найвищу у світі ціну. По-друге, енергетичні відносини традиційно розглядаються Москвою як важіль впливу на пострадянському просторі, а Київ продовжує уникати надто тісних інтеграційних проектів. Нарешті, ставка в торгах – українська ГТС, і як би не збивали її ціну російські «експерти», система залишається суперцінним призом.

Натяки і навіть прямі заяви Кремля на те, що газотранспортна система України може незабаром узагалі стати незадіяною, варто розглядати саме в цьому ключі. «Наші партнери повинні розуміти, що існують різні можливості для того, щоб "Газпром" постачав газ до Європи», – заявив Д.Медведєв. Голова «Газпрому» О.Міллер, відповідаючи на запитання журналістів про місце, яке відводить «Газпром» українській трубі, сказав: «Це цілком залежить від тієї ролі, яку відводить газотранспортній системі сама українська сторона. Якщо, як можна почути в Україні, ГТС – це історичний скарб, то, очевидно, її місце в музеї».

«Зараз росіяни дещо занервували, особливо після перенесення Верховною Радою розгляду закону про ГТС. Відштовхуючись від цього, і пішла реакція, оскільки до 15 січня вони вже були готові приймати газову капітуляцію, – вважає керівник енергетичних програм центру "Номос" М. Гончар. – Коли

О. Міллер говорить, що “нам нічого не запропонували”, то він має на увазі по суті поглинання “Газпромом” українського “Нафтогазу”».

Цей обмін «люб’язностями» важко назвати випадковим, враховуючи, що він відбувся напередодні узгодженої дати поновлення українсько-російських газових переговорів.

Експерт з газових питань В. Землянський вважає, що Україна зробила висновки з інформаційного протистояння 2009 р. і вирішила медійно «простимулювати» керівництво «Газпрому» до конструктивнішого діалогу, не чекаючи чергової газової війни. У будь-якому випадку важко чекати, що Москва погодиться з українським прочитанням контракту. «Нафтогаз» дає зрозуміти, що діє згідно з контрактами і не має наміру оплачувати непотрібний газ. І, як вважають експерти, реакцією Росії на скорочення Україною обсягів закупівлі газу може бути звернення до Стокгольмського арбітражу. Причому звернутися до практики судового розв’язання ситуації цього разу буде змушений «Газпром».

За оцінкою президента Київського міжнародного енергетичного клубу О. Тодійчука, цивілізований метод, скоріше за все, – суд. «Дедалі частіше почали з’являтися заяви як з одного, так і з іншого боку, що питання може вирішитися в судовому порядку. Мабуть, таким чином сторони не лякають, а “мотивують” один одного. Імовірно, компроміс ніяк не знаходиться. Можна сказати, що переговори практично зайшли в безвихідь. Росіяни борються за ГТС, тому запросили непомірну ціну за газ. Але, схоже, нарешті, українська сторона усвідомила, що якщо вона віддасть газотранспортну систему, то стане нецікавою для росіян і в будь-яких інших питаннях, оскільки нічого особливо цінного більше у неї не залишиться», – припускає експерт.

На судові перспективи більшість експертів дивиться з оптимізмом. Україну, за словами В.Землянського, більш ніж влаштує такий розвиток подій, оскільки у Києва є незаперечний економічний аргумент: перевищення ціни російського газу над середньоєвропейською на 150–200 дол. протягом минулого року і категоричне небажання керівництва «Газпрому» переглядати положення кабального контракту. До речі, цей аргумент буде підкріплений низкою позовних вимог європейських компаній до «Газпрому» в той-таки арбітраж.

Крім того, будь-який судовий розгляд дає змогу сторонам перейти від політичного шантажу до економічного діалогу. Саме це й може статися у разі розвитку ситуації в Стокгольмі.

Водночас фахівці не виключають, що Україна може не добитися бажаного результату в Стокгольмі, вказуючи як на «різні вагові категорії» гравців, так і на те, що Київ «позбавив себе підтримки ЄС». За словами провідного експерта з енергетичних програм Центру ім. Разумкова В.Омельченка, Європа може допомогти, якщо Україна сама того забажає. «Україна має швидше приєднатися до Третього енергетичного пакета Енергетичного співтовариства. Тоді питання створення консорціуму з Росією відпаде, бо цей пакет обмежує обсяг інвестицій в енергетичний сектор від таких монополій, як “Газпром”. На мій погляд, це єдине правильне рішення для України», –

сказав експерт. На його думку, гратися в газові карти, здаючи ГТС, не варто, бо посилення російської присутності може коштувати країні надто дорого. Сьогодні Україна і без того на 70 % залежна від постачання російського газу. І це для Росії, говорить він, серйозний політичний важіль. «А що буде, коли "Газпром" візьме під контроль ГТС та газовий ринок? – запитує він і одразу ж відповідає: – Україна формально лишиться суверенною державою». Тому, продовжує В.Омельченко, сьогодні владі варто думати, як за допомоги Європи виробити нову схему закупівлі російського газу – не на українсько-російському, а на російсько-європейському кордоні. «Тільки так можна себе убезпечити в майбутньому від політичного тиску», – вважає експерт.

Про готовність допомогти Україні сигналізує сьогодні і Європа. За словами єврокомісара з питань енергетики Г.Еттінгера, «Єврокомісія залишається готовою продовжувати як активну підтримку реформ українського енергетичного сектору, так і модернізовувати інфраструктуру з транзиту газу в Україні, щоб забезпечити її збереження як ключової частини Пан'європейської енергетичної мережі».

Можливі й інші сценарії: враховуючи той факт, що напередодні президентських виборів у Росії незрозумілі для російського, утім, як і для вітчизняного електорату, судові розгляди в далекому Стокгольмі не принесуть таких бажаних електоральних дивідендів, можна чекати наростання інформаційного протистояння між двома країнами не тільки в газовій сфері, що побічно підтверджується черговими «одкровеннями» головного санлікаря Росії Г.Онищенка. Водночас переговори буде продовжено, проміжні результати будуть нагадувати зведення з фронту, але все може закінчитися до березня з результатом, який можна буде піднести виборцям обох країн як перемогу. Для кожної – свою.

Сьогодні доводиться констатувати: Україна стоїть на порозі серйозного іспиту на енергетичну, та й, власне, політичну незалежність, а влада – на професіоналізм та наявність політичної волі.

С. Горова, мол. наук. співроб.

Реформирование газового комплекса – оппозиция против

Верховная Рада Украины планировала рассмотреть законопроект «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины с целью реформирования нефтегазового комплекса». Документ, которым предлагается внести изменения в Законы «О трубопроводном транспорте» и «Об управлении объектами государственной собственности», был включен в повестку дня на 10 января. Однако депутаты ненадолго отложили рассмотрение данного законопроекта.

Проектом закона предлагается предоставить необходимые полномочия Кабинету Министров осуществлять реформирование НАК «Нефтегаз Украины». «Реорганизация (слияние, присоединение, раздел,

преобразование) государственных предприятий, дочерних предприятий НАК “Нефтегаз Украины”, которые проводят деятельность по транспортировке магистральными и/или распределительными трубопроводами, хранению в подземных газохранилищах, и НАК “Нефтегаз Украины” осуществляется по решению Кабинета Министров Украины», – сказано в документе ***(http://ostro.org, 10.01.2012 г.).***

Ранее, как сообщают СМИ, Главное научно-экспертное управление парламента высказало ряд замечаний к данному законопроекту. В частности, разрешение согласно решению Кабмина осуществлять реорганизацию компании «Нефтегаз Украины» противоречит ст. 80 Закона «Об акционерных обществах» и не отвечает ст. 59 Хозяйственного кодекса.

Также там отметили, что, поскольку НАК «Нефтегаз Украины» входит в перечень объектов права государственной собственности, которые не подлежат приватизации, передача имущества компании другим юридическим лицам, которые создаются на базе его имущества, фактически означает, что соответствующее имущество может быть приватизировано.

В соответствии с действующим Законом «О трубопроводном транспорте», реорганизация (слияние, присоединения, раздел, отделение, преобразование) государственных предприятий трубопроводного транспорта, а также их приватизация запрещаются. Запрещается также отчуждение основных фондов государственных предприятий магистрального трубопроводного транспорта, передача их с баланса на баланс, в концессию, аренду, лизинг, залог, управление, передача в уставный фонд других юридических лиц основных фондов и акций таких предприятий. Запрет также распространяется на какие-либо действия, которые могут привести к отчуждению основных фондов и акций этих предприятий, а также основных фондов и акций НАК «Нефтегаз Украины», дочерних и учрежденных ею предприятий и газохранилищ ***(http://ostro.org, 10.01.2012 г.).***

Как сообщили СМИ, спикер парламента В.Литвин, говоря об рассмотрении законопроектов о реформировании газового комплекса и о продаже земли, подчеркнул: «Мы пришли к соглашению рассмотреть этот вопрос после проведения соответствующих консультаций и заслушивания информации правительства» ***(www.pravda.com.ua, 10.01.2012 г.).***

Он объяснил, что фракция коммунистов предложила в пятницу во время часа вопросов к правительству выяснить все обстоятельства, связанные с ведением переговоров о сотрудничестве в газовой сфере с Россией, заслушать информацию и получить необходимые ответы от министра Ю.Бойко.

В. Литвин также сообщил, что провел соответствующие консультации с Кабмином по этому поводу. По словам спикера, существует альтернативный законопроект.

«На этой неделе, я думаю, нет потребности его рассматривать, тем более что сразу же ощутимого положительного результата никто не получит», – позднее добавил В.Литвин.

В свою очередь народный депутат, член фракции «БЮТ – Батьківщина»

В.Яворивский заявил, что ГТС – предпоследний актив Украины. «Если мы ее сдадим, останется сдать землю, и больше у страны ничего не останется. Я не могу сейчас сказать, какими методами мы будем противостоять принятию такого закона, но допускаю, что при необходимости это могут быть и силовые методы. Решение – за фракцией», – сказал он ***(http://mignews.com.ua, 5.01.2012 г.).***

Вице-спикер Н.Томенко в своем комментарии относительно законопроекта напомнил, что Верховная Рада в свое время приняла решение о запрете приватизации или передачи активов газотранспортной системы Украины, и в действующем Законе сказано, что «реорганизация (слияние, присоединение, разделение, выделение, преобразование) государственных предприятий магистрального трубопроводного транспорта, а также их приватизация запрещаются».

Н. Томенко обратил внимание, что обычно последняя пленарная неделя сессии после новогодних праздников постпраздничная и никогда не была конфликтной. Очевидно, именно поэтому, по его мнению, и возник замысел у властей рассмотреть такой принципиальный законопроект именно в эти дни ***(www.pravda.com.ua, 3.01.2012 г.).***

Н. Томенко подчеркнул, что оппозиция будет делать все, чтобы не допустить его принятия. «Это вопрос национальных интересов и государственной независимости Украины. И если законопроект будет принят, то это еще один шаг к отказу от части государственного суверенитета Украины», – добавил он.

Кроме того, он считает, что тайм-аут в переговорном процессе с Россией по газовому соглашению был взят из соображения необходимости выполнения украинскими властями требований российских властей: согласия на реорганизацию и возможную приватизацию украинской ГТС и НАК «Нефтегаз Украины».

«Совершенно очевидно, что Россия не идет на подписание соглашения, поскольку она поставила жесткое требование: приватизация украинской ГТС и реорганизация НАК “Нефтегаз Украины” с контрольным пакетом со стороны России», – сказал он.

Также относительно данного законопроекта высказалась и экс-премьер-министр Украины Ю.Тимошенко, которая написала письмо в Верховную Раду и призвала власть «придержать свой пыл и не трогать ГТС и другие стратегические объекты ... а сейчас мы дожили до того, что чем выше должность – тем выше безответственность и безнравственность по отношению к национальным интересам. Именно поэтому сегодня мы вплотную подошли к потере ГТС. Знаю, что в ближайшие дни закон о защите украинской газотранспортной системы, который я когда-то инициировала, будет де-факто отменен...

Находясь в Харьковской колонии я наблюдаю, как перед этим предательством национальных интересов украинского народа промывают мозги с помощью подконтрольного властям телевидения» ***(http://news.liga.net, 10.01.2012 г.).***

Также данный законопроект прокомментировали в СМИ и эксперты. Так, член Комитета Верховной Рады Украины по вопросам ТЭК, ядерной политики и ядерной безопасности, народный депутат Украины А.Гудыма сказал о том, что ранее был принят закон о трубопроводном транспорте. За него проголосовала вся Партия регионов и не только. Этот закон запрещает какие-либо манипуляции с украинской газотранспортной системой – приватизацию, создание консорциумов, сдачу в аренду или совместное управление и т.д. Но этот закон проработал пять лет, а теперь по инициативе Президента запрет на все эти действия должен быть снят. «И если…большинство проголосует за этот закон по команде Чечетова (в чем никто не сомневается), то он позволит правительству подписать с Россией межправительственное соглашение о создании международного газового консорциума и передаче ГТС в аренду. То есть Верховная Рада позволит правительству любые действия по ГТС», – подчеркнул А.Гудыма ***(http://news.finance.ua, 7.01.2012 г.).***

По его словам, следующим шагом должно стать именно подписание межправительственного соглашения с последующей ратификацией его парламентами Украины и России. Это будет означать, что де-юре газотранспортная система будет в государственной собственности, а де-факто исполнительным директором консорциума будет представитель «Газпрома». То есть после «харьковских соглашений» за очередную скидку на газ мы отдадим свое стратегическое достояние, которое сегодня оставляет Украину партнером для Европы и России, отмечает эксперт.

Бывший уполномоченный Президента Украины по международным вопросам энергетической безопасности Б.Соколовский отметил, что, если такой законопроект будет голосоваться и будет принят, ничего хорошего ни для государства, ни для нынешней власти это не обещает ни на ближайшую, ни на среднесрочную перспективу. Потому что акционирование, а точнее фактическая сдача ГТС чужому государству будет означать сдачу под контроль другой страны украинской экономики и украинских граждан. И от этого, прежде всего, может пострадать нынешняя власть.

Директор энергетических программ Центра «Номос» М.Гончар в своем комментарии законопроекта подчеркнул: «Это – первый шаг на пути к отчуждению газотранспортной системы Украины» ***(http://news.finance.ua, 7.01.2012 г.).*** По его словам, несмотря на успокаивающие заявления представителей власти, за этим скрывается продуманная игра, цель которой – белорусский сценарий. То есть сценарий, навязанный извне российской стороной, 25 ноября привел к полной газовой капитуляции Беларуси и передачи 100 % «Белтрансгаза» «Газпрому». После этого «Белтрансгаз» не имеет даже собственного названия и является теперь компанией «Газпром трансгаз Беларусь». Тот шаг, который власти собираются сделать в конечном итоге, приведет к появлению компании «Газпром трансгаз Украина». Это не произойдет одномоментно, но через Верховную Раду будут открыты шлюзы для реализации этого сценария десуверенизации Украины в вопросе не только транзита газа, но и внутреннего газового рынка.

Ничего неотвратимого нет. Но негативного сценария можно избежать, только если его хотят избежать. А когда на него сознательно идут – не о чем говорить. Власть идет по пути минимального сопротивления. Есть путь сложный – путь осуществления реформ энергетического и газового сектора в соответствии с европейскими принципами, говорит эксперт.

Он также обратил внимание, что это вытекает из обязательств Украины, учитывая ее членство в Договоре энергетического сообщества. «И есть путь легкий – оставить все как есть, ничего не менять, только громко кричать о реформах, а на практике только их имитировать, однако клянчить у "Газпрома" ценой сдачи ГТС дешевый газ, чтобы на следующих выборах обеспечить доминирующие позиции, продемонстрировав социуму свои достижения и заботу о сохранении дешевых энергоносителей. Но это – не более чем пропагандистские плевела… Популярность В.Путина в России серьезно пошатнулась, а с помощью таких шагов он сможет продемонстрировать свои успехи за пределами России. Ведь Турция дала согласие на "Южный поток", белорусская ГТС под контролем "Газпрома", и украинская ГТС должна оказаться там же», – подчеркнул в своем комментарии директор энергетических программ Центра «Номос».

Во всем множестве комментариев по данному вопросу, однако, традиционно отсутствуют вразумительные аргументы противоположной стороны.

Т. Гранчак, канд. іст. наук, заввідділу СІАЗ НБУВ

Политический симбиоз как фактор выживания

Сохранение кризисных тенденций, недовольство со стороны общества проводимыми властью реформами, отсутствие ощутимых результатов в переговорах с Россией и ЕС прогнозируемо повлекли за собой снижение рейтинга правящей Партии регионов и актуализировали в преддверии избирательной кампании по выборам в Верховную Раду вопрос, сумеет ли нынешняя украинская оппозиция использовать предоставленный ей исторический шанс.

На сегодня, в соответствии с заявлением народного депутата из «БЮТ – Батьківщини» А. Павловского, входящие в КОД (Комітет опору диктатурі. – Авт.) оппозиционные политические партии вплотную приблизились к завершению согласования единого списка кандидатов в мажоритарных округах.

Напомним, что в декабре минувшего года СМИ информировали о том, что «Батьківщина», «Фронт змін» и ВО «Свобода» договорились сконцентрировать свое внимание на 150 избирательных округах в ходе парламентских выборов 2012 г.

Члены созданной КОДом рабочей группы по согласованию кандидатов в народные депутаты от оппозиции в мажоритарных округах, проведя анализ,

пришли к выводу, что реальным итогом избирательной кампании-2012 будет получение оппозиционерами 250 мандатов в Верховной Раде седьмого созыва: 150 за счет депутатов, избранных по партийным спискам, еще 100 – в мажоритарных округах. Несмотря на это, члены группы совместными усилиями определяют кандидатов от оппозиционных партий во всех 225 округах. «Для согласованного распределения определяются приблизительно 150 округов, – говорится в цитируемых СМИ предложениях. – Остальные 75 округов закрываются членами КОД в соответствии с определенными пропорциями в добровольно-принудительном порядке».

Как отметил А. Павловский, уже согласовано около 175 округов из 225. «Полностью согласованы округа по Западной Украине, по Галичине, завершаются переговоры по Центральной Украине и Киеву. Есть проблемы на Востоке – с учетом того, что там сильный админресурс, нужно найти кандидата, который имел бы определенный политический вес и хотя бы какие-то шансы. В основном, именно с этим связана задержка, что мы не все 225 округов согласовали», – поясняет политик.

По его словам, при распределении квот на количество согласованных кандидатов-мажоритарщиков для каждой партии-участницы КОД члены рабочей группы руководствовались текущими рейтингами политических сил. Например, «Батьківщина» – 20 %, «Фронт змін» – 10 %, ВО «Свобода» – 4 %, говорится в документе. «Наша Украина», «За Украину!», НРУ, ПРП, УСДП, Европейская партия, «Народная самооборона», Партия защитников отечества – от 0,4 % до 1 %.

В соответствии с обнародованной СМИ информацией, наименее рейтинговым партиям участники группы предложили выделить 40 мажоритарных округов, а 110 оставшихся распределить между «тремя ведущими участниками КОД». Таким образом, партия «Батьківщина» может претендовать на кандидатов в 63 округах, «Фронт змін» – в 32, ВО «Свобода» – в 15 округах.

Между тем не исключено, что количество уже закрепленных округов еще изменится. «Квоты ориентировочные и требуют политического согласования, – говорится в предложениях рабочей группы. – Окончательные ответы можно получить только во время работы в разрезе каждой конкретной области и каждой конкретной фамилии потенциальных кандидатов». «Для нас красной линией является Днепропетровская область. В восточных и южных областях у нас не такие сильные позиции, как у “Батьківщини”, поэтому мы сконцентрируемся на центре и севере страны, – цитирует издание “Політико.com.ua” представителя “Фронту змін”. – “Свобода” в основном будет бороться за голоса на западе Украины».

При этом обращает на себя внимание то, что, фактически, электоральный ресурс между собой делят А.Турчинов и А. Яценюк, подключая к этому процессу О. Тягнибока. Они диктуют свои правила игры, и всем прочим оппозиционным силам недвусмысленно предложено подчиниться либо отправляться в «самостоятельное электоральное плавание», рискуя получить в довесок ярлык «раскольников» и «пособников власти».

Очевидно, именно последним обстоятельством объясняется некоторое дистанцирование от КОДа В. Кличко с его УДАРом: хотя он, по словам А. Павловского, и получил предложение вступить в КОД, тем не менее, воздержался от его принятия.

Остается открытым и вопрос участия в разделе мажоритарного пирога Н. Королевской с УСДП. Несмотря на то что УСДП из БЮТ не выходила, тем не менее, откровенные политические амбиции и трения ее нынешнего лидера с А. Турчиновым делают сомнительной перспективу достижения между ними консенсуса.

Издание «Сегодня» со своей стороны считает вполне вероятным, что еще одной проблемой для оппозиции станет включение в борьбу за округа старых национал-демократов, которые сейчас пытаются объединиться. «Можно не сомневаться, что такие “старые волки” как Ю. Костенко или А. Матвиенко составят конкуренцию собратьям по Комитету сопротивления диктатуре. И в итоге на некоторых округах от “объединенной оппозиции” будет по три кандидата», – прогнозирует издание.

В целом ситуация с разделом мажоритарных округов формирует устойчивое впечатление, что оппозиционные лидеры не столько разрабатывают тактику и стратегию координированной избирательной кампании, сколько скатываются в поле уже ставших для них привычными политических торгов с традиционным выяснением ключевого вопроса – кто «самее», ответ на который и определяет, в сущности, объем возможных дивидендов. При этом непрозрачные межпартийные соглашения и преследование узкогрупповых интересов могут существенно снизить шансы оппозиции на победу.

Не безоблачно обстоят дела оппозиции и в том, что касается пропорциональной части избирательной кампании. В связи с этим руководитель Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко говорит о «различных партийных интересах», а в отношении «Батьківщини» указывает на конкретные проблемы: «Если электорат от партии Ю. Луценко они берут себе, то не решена проблема с УСДП. Королевскую выталкивают из “Батьківщини”, а это может быть риск потери одного-двух и более процентов потенциального электората». Политолог также напоминает, что партии-основатели БЮТ более-менее равны, и «Батьківщина» – лишь старшая сестра среди них.

Активно обсуждаемой в рядах оппозиции стала идея похода на выборы едиными списками. Из последних инициатив – заявление Н. Королевской о необходимости Комитету сопротивления диктатуре рассмотреть предложение Ю. Тимошенко о формировании единого списка оппозиции на выборы-2012. Об этом лидер УСДП написала в своем блоге на Korrespondent.net.

«Наша партия является полноправным участником Комитета сопротивления диктатуре. И я как лидер УСДП предлагаю всем партиям, которые входят в состав КСД, немедленно созвать совещание с целью рассмотрения публичного предложения Ю. Тимошенко о формировании

единого списка оппозиционных кандидатов», – подчеркнула она.

По мнению Н. Королевской, оппозиция должна показать, что она готова сделать все возможное для качественного обновления власти, сможет эффективно работать в парламенте и знает, как направить Украину на европейский путь развития. «Именно в этом заключается суть послания Ю. Тимошенко. И его нужно обсудить безотлагательно. Со своей стороны я полностью поддерживаю инициативу Юлии Владимировны. Украинской оппозиции крайне необходимы новые подходы в ведении политической борьбы», – подчеркнула народный депутат.

Лидер «Громадянської позиції» А. Гриценко также считает желательным формирование оппозицией единого списка на выборы в Верховную Раду в 2012 г., однако, по его мнению, этого уже не будет из-за нежелания А. Яценюка, О. Тягнибока и А. Турчинова.

В то же время политолог В. Фесенко не видит целесообразности в походе оппозиции на выборы одной колонной: «Если оппозиция идет на выборы отдельными рядами, она набирает больше голосов. Есть фигуры, которые вызывают недоверие и раздражение у части избирателей. Кто-то не захочет голосовать за А. Турчинова, кто-то – за А. Яценюка, в результате люди проголосуют за другую силу. В условиях, когда придется объединяться на базе чьей-то партии, большая часть оппозиции должна пожертвовать своим брендом, а это первый шаг к партийной смерти. А кто будет жертвовать своими интересами, если практически все ведущие политсилы имеют неплохие шансы преодолеть пятипроцентный барьер?»

В сложившихся условиях, по убеждению А. Гриценко, объединение оппозиции должно состояться вокруг трех вопросов: проведение совместных акций; противодействие фальсификациям и контроль за выборами; выдвижение кандидатов в мажоритарных округах.

При этом лидер УДАРа В. Кличко предостерегает от ограничения совместных действий оппозиционных сил «банальным кулуарным разделом округов»: «Сегодня звучит немало призывов об объединении. Кто-то предлагает начать с распределения мажоритарных округов. Сесть и разделить их между своими кандидатами. Партия УДАР считает такой подход ошибочным. Мы обращаемся к коллегам по оппозиции с призывом: нужно объединиться не вокруг распределения округов, а вокруг общей идеи – возвращение Украины на демократический путь развития, на путь евроинтеграции. Политические силы, которые сейчас находятся в оппозиции, могут получить большинство в Верховной Раде, если предложат обществу новое качество политики».

Его слова – индикатор реальной проблемы: для оппозиции сегодня принципиальной задачей, решение которой необходимо для победы на выборах, является определение и демонстрация своей отличности от власти и состоятельности – этической, патриотической и профессиональной. Пока что, к сожалению, лишь отдельные представители оппозиционных политических сил вправе претендовать на обладание этими качествами.

Остается не определенным и главный мессидж от оппозиции, с которым,

теоретически, она могла бы набрать большее, чем оппоненты от ПР, количество голосов. Уже очевидно, что лозунг освобождения Ю. Тимошенко не стал платформой для объединения оппозиционеров. Сомнительна и его эффективность в получении существенной электоральной поддержки. В то же время альтернатива, способная привлечь избирателя, отсутствует, как не представлен и план действий оппозиции по формированию большинства после прохождения в парламент. А это, как подчеркнул А. Гриценко, является главной задачей оппозиции в следующем созыве Верховной Рады.

«Как только в парламенте появится оппозиционное большинство, на этом власть В. Януковича на 90 % закончится. Его правительство не проведет через Верховную Раду ни один коррупционный, лоббистский законопроект. У В. Януковича все еще останется право “вето”, но он не сможет провести ни один законопроект. И тогда “чечетовщина” завершится», – пояснил А. Гриценко.

Со своей стороны 15 января в интервью 5-му каналу А. Яценюк заявил о том, что «оппозиция может получить в следующем парламенте большинство, которое не даст больше В. Януковичу назначать Премьером Н. Азарова».

Вопрос, насколько обоснованной является такая уверенность лидера «Фронту змін» и есть ли у оппозиции реальные шансы завоевать парламентское большинство, в статье, размещенной изданием «Украинская правда» 12 января, рассматривает руководитель Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко.

Рассуждения политолога опираются на информацию о рейтингах политических партий, тенденциях их изменения, результатах выборов в мажоритарных округах на местных выборах 2010 г. и парламентских выборах 2002 г., которые также проходили по смешанной избирательной системе.

Результаты последних (в декабре 2011 г.) социологических опросов представлены в Таблице 1, где приведены данные только по партиям, имеющим реальные шансы на преодоление 5-процентного избирательного барьера. Партия «Громадянська позиція» имеет рейтинг около 2 %, «Наша Украина» и Народная партия Литвина – около 1 %.

Поскольку в избирательном бюллетене на парламентских выборах не будет графы «Не поддерживаю ни одну из политических партий», а также не будет неопределившихся, то, исходя из последних рейтинговых данных, были рассчитаны усредненные рейтинги партий от числа тех избирателей, которые не только будут участвовать в выборах, но и определились со своими партийными симпатиями.

Как отмечает В. Фесенко, этот достаточно условный показатель (голоса тех, кто сейчас «против всех» или «не определился», могут распределяться по-разному) нужен для того, чтобы определить нынешний электоральный потенциал оппозиции и власти не только в процентах, но и в депутатских мандатах.

Таблица 1

Электоральные рейтинги политических партий, имеющих шансы на преодоление 5 % барьера
(в %, в расчете от числа тех респондентов, кто намерен участвовать в выборах)

	Центр Разумкова (9-16.12.2011)	Соц. группа «Рейтинг»(3-15.12.2011)	«Дем.инициативы» и фирма «Юкрейниан социолоджи сервис» (22.11-6.12.2011)	Усредненные рейтинги от числа тех, кто определился
Партия регионов	18,5	19,4	17,8	23,0
«Батьківщина»	21,4	20,3	18,8	24,9
«Фронт змін»	12,7	11,3	11,4	14,6
КПУ	5,7	8,1	8,4	9,2
Партия УДАР	6,5	5,0	5,8	7,1
«Свобода»	4,9	4,4	3,3	5,1
«Сильная Украина»	4,6	- (не указана в анкете)	4,4	5,4
Против всех	9,2	9,4	-	-
Не определился	8,8	14,0	15,7	-

Партии, которые по вышеприведенным данным преодолевают 5-процентный барьер, суммарно набирают 89,3 %. Следовательно, каждый электоральный процент при смешанной избирательной системе дает 2,5 депутатских мандата (225 депутатских мандатов, распределяемых по партийным спискам, делится на число голосов, отданных за партии, преодолевшие избирательный барьер).

В итоге, округляя полученные данные, на сегодня Партия регионов по партийным спискам может получить 58 депутатских мандатов, «Батьківщина» – 63 мандата, «Фронт змін» – 36, КПУ – 23, Партия УДАР – 18, «Свобода» – 13, «Сильная Украина» – 14.

Приведенные подсчеты показывают, что в сумме оппозиционные политические силы получают 130 мандатов депутатов Верховной Рады, Партия регионов со своими нынешними союзниками – 95 мандатов.

Таким образом, делает вывод политолог, по партийным спискам оппозиция выигрывает выборы уже сейчас, уточняя при этом, что возможный

нынешний результат оппозиции по пропорциональной части выборов все же не позволит ей сформировать свое парламентское большинство, так как в территориальных мажоритарных округах ее позиции гораздо слабее.

Как обращает внимание В.Фесенко, для того чтобы выиграть депутатский мандат по территориальному округу, насчитывающему около 160 тыс. избирателей, необходимы весомые финансовые ресурсы на рекламную и медийную кампании, на прямую работу с избирателями. Кроме того, в одномандатных территориальных округах, особенно в провинции и в сельской местности, гораздо эффективнее работает и административный ресурс.

В этом контексте показательны результаты всех последних выборов, проходивших по смешанной избирательной системе (местные выборы 2010 г., парламентские выборы 1998 и 2002 гг.), по которым оппозиционные силы в мажоритарных округах выиграли гораздо меньше депутатских мандатов, чем по партийным спискам.

В то же время, по мнению эксперта, преувеличением было бы утверждать, что партия власти тотально выигрывает выборы в мажоритарных округах.

В качестве примера он приводит результаты парламентских выборов 2002 г., во время которых провластный блок «За единую Украину» выиграл выборы в 66 мажоритарных округах (29,3 % от их общего количества), еще 20 самовыдвиженцев, выигравших выборы, состояли в партиях блока «За единую Украину».

Младшая провластная партия – СДПУ(о) – выиграла выборы в девяти мажоритарных округах (пять выиграли кандидаты, выдвинутые партией, и четыре – самовыдвиженцы с партийным билетом партии В.Медведчука).

В то же время оппозиционный блок «Наша Украина» выиграл выборы в 42 территориальных округах (41 округ – кандидаты от блока, один – самовыдвиженец).

Почти в половине мажоритарных округов – 96 (42 % от общего числа) – победили самовыдвиженцы. Некоторые из них принадлежали к политическим силам, участвовавшим в выборах, но выдвигались не от них.

На местных выборах 2010 г. оппозиционные партии смогли выиграть выборы по большинству мажоритарных округов в Львовский и Ивано-Франковский областные советы, в городские советы Львова, Ивано-Франковска, Тернополя (в Тернопольский областной совет в 2010 г. выборы не проводились), Луцка, Ровно, Хмельницкого.

Таким образом, делает вывод В.Фесенко, админресурс не везде и не всегда был всепобеждающей силой. Там, где доминировали оппозиционные настроения, оппозиция могла выиграть выборы и в мажоритарных округах.

По его мнению, на данный момент оппозиционеры могут выиграть выборы в большинстве территориальных округов (но не во всех) трех галицких областей (в 2002 г. на них суммарно приходилось 23 округа), и примерно в половине округов в Волынской (пять округов), Ровенской (пять округов), Хмельницкой (семь округов) областях и в Киеве (12 округов на выборах 2002 г.; в 2010 г. – 10 территориальных округов; в 2012 может быть 13

округов за счет украинских граждан, проживающих за рубежом, которых припишут к киевским округам).

В целом по стране, по прогнозам политолога, оппозиция на сегодня может выиграть выборы примерно в 40, максимум 45 территориальных округах.

В итоге, если бы парламентские выборы проходили сегодня, оппозиционные силы получили на них около 170–175 депутатских мандатов при необходимых для создания парламентского большинства 226.

При этом эксперт прогнозирует, что в случае, если нынешние рейтинговые тенденции сохранятся, то оппозиция может заметно усилить свое представительство в будущем составе парламента, как за счет роста, пусть и медленного, рейтингов ведущих оппозиционных сил (а за последние 8–9 месяцев 2–3 % прибавили все ведущие оппозиционные силы, кроме ВО «Свободы»), так и за счет падения рейтингов ПР (на 6–7 % с февраля – марта 2011 г.) и «Сильной Украины» (на 2–3 % за этот же период).

Также, по мнению В.Фесенко, против правящей партии может сыграть и снижение явки избирателей в их электоральных регионах. Разочарование деятельностью правящей партии и отсутствие приемлемой альтернативы может привести к тому, что значительная часть бывших сторонников В. Януковича просто не придут на выборы.

При благоприятном для оппозиции сценарии, если рейтинг Партии регионов на парламентских выборах упадет до 15 %, «Сильная Украина» либо не принимает участия в выборах, либо не преодолевает пятипроцентный избирательный барьер, коммунисты набирают не более 10 %, а все ведущие оппозиционные силы преодолевают барьер и суммарно набирают около 60 % голосов (сейчас у них суммарно 52 % среди тех, кто будет голосовать и определился в своем выборе), оппозиция только по партийным спискам может получить 180 депутатских мандатов.

Соответственно, для формирования своего парламентского большинства ей необходимо выиграть выборы примерно в 50 мажоритарных округах. Таким образом, формула победы оппозиции на парламентских выборах – получить суммарно 175–180 депутатских мандатов по партийным спискам и 50–55 мандатов – по мажоритарным округам, делает вывод эксперт.

Заметим, однако, что такие прогнозы сохранят актуальность только в случае слаженной и четко координируемой избирательной кампании оппозиционных партий, что в определяющей степени будет зависеть от способностей их лидеров находить друг с другом общий язык и отказываться «в пользу дела» от узкокорыстных интересов. В противном случае разногласия существенно осложнят выполнение вышеуказанной задачи.

Пока что оппозиция (в первую очередь участники КОДа) старается демонстрировать конструктивный настрой. В частности, 22 января ведущие украинские партии из лагеря оппозиции предприняли попытку объединения ради победы на парламентских выборах осенью 2012 г. Объединительный митинг, приуроченный ко «Дню Соборности», начался в 12 часов на Софиевской площади и закончился заключением политическими партиями, входящими в состав КОДа, а также партией УДАР В. Кличко соглашения о

совместных действиях объединенной оппозиции. Своей общей целью оппозиционеры провозгласили устранение действующего режима конституционными методами.

«Оппозиционные силы формируют единый список кандидатов в народные депутаты, которые будут баллотироваться в мажоритарных округах», – цитирует соглашение Deutsche Welle. Представители подписавших документ партий откажутся от публичной взаимной критики и борьбы между собой. «Единственным оппонентом для объединенной оппозиции является действующий режим и те политические силы, которые его олицетворяют», – подчеркнули они.

Воздержался от подписания Соглашения о совместных действиях объединенной оппозиции лидер партии «Громадянська позиція» А. Гриценко, заявивший ранее, что полученный им для подписания проет текста «не имеет никакого отношения к объединению – это пакт о ненападении». По словам политика, он и его однопартийцы внимательно изучат уже подписанный другими оппозиционными партиями документ, а уже тогда примут решение о том, подписывать его или нет.

При этом, как отмечает издание «Новый Регион», «судя по тому, как проходило празднование и митинг, образовавшееся ныне совместное объединение оппозиционных сил просуществует недолго – у каждой из партий свои амбиции на предстоящих выборах в Верховную Раду». В частности, обращается внимание на то, что еще до начала акции на Софийской площади лидер УСДП Н.Королевская совместно с представителями бизнеса проводила отдельную акцию, в ходе которой на мосту через Днепр растянули огромное желто-синее полотнище.

Кроме того, издание подчеркивает, что накануне в интернете были опубликованы объявления – приглашения для участия в митинге. «Партия “Батьківщина” оплачивала трехчасовое стояние на морозе в два раза меньше, чем партия “Фронт змін”, поэтому под салатовыми знамёнами собралось в два раза больше людей.

“Свобода” О. Тягнибока оказалась единственной силой, чьи ряды представляли идейные активисты», – отмечает «Новый Регион».

Скептически оценивает подписание 22 января соглашения о создании единой оппозиции, обязывающего координировать предвыборные действия, президент Центра инновационного консалтинга «КДА» Д. Корнейчук. По его мнению, это может стать фатальной ошибкой для оппозиционных сил на подобии «каневской четверки» 1999 г. Эксперт прогнозирует, что игра на одном электоральном поле по «списочной» части в итоге все равно заставит оппозиционеров начать войну друг с другом, тем самым полностью дискредитировав саму идею «единой оппозиции» и ударив по рейтингам ее участников (А. Яценюка, «Батьківщини», В. Кличко и О. Тягнибока).

«История отечественной политики неоднократно наочно демонстрировала: любое объединение украинской оппозиции всегда заканчивается большим предательством, раньше или позже, – подчеркивает Д.Корнейчук. – Последний пример – создание псевдоединой оппозиции на парламентских

выборах 2007 г. в лице БЮТ и НУ – НС, которые, как и сейчас, якобы боролись против “диктатуры” Премьера В. Януковича. Пафосные предвыборные декларации закончились жесткими торгами на этапе формирования правительства Тимошенко, которое было бы невозможно без участия Литвина. А далее последовали кулуарные переговоры БЮТ с Партией регионов. Да и стоит напомнить, что половина БЮТ и НУ – НС сейчас во фракции Партии регионов».

Д. Корнейчук отмечает несколько потенциальных проблем, которые предстоит решать новой объединенной оппозиции.

Во-первых, задекларированное выдвижение единых кандидатов от оппозиции по мажоритарным округам может спровоцировать противодействие «несогласных»: стоит ожидать множественные конфликты на этапе выбора самого «достойного» на округ. Как следствие – все равно по округам пойдет несколько кандидатов от оппозиции. Возможно, просто некоторые будут баллотироваться не от своих партий, а как «самовыдвиженцы». Но сути это не меняет.

Во-вторых, подчеркивает Д. Корнейчук, А. Яценюк, «Батьківщина», В. Кличко и О. Тягнибок расчитывают на «оранжевого» избирателя. И перед каждой политсилой стоит задача набрать наибольшее количество голосов по «списку» и мажоритарным округам, чтобы получить рычаг для «торгов» как с партнерами по оппозиции, так и с властью. Например, премьерские амбиции А.Яценюка обязывают «Фронт змін» выйти на финиш лидером среди оппозиционных сил. Для В.Кличко главная задача – преодолеть 5-процентный барьер, чтобы иметь свою фракцию в Верховной Раде. Конфликты интересов приведут к кулуарной войне оппозиции между собой. Не исключено, что с помощью ресурсов власти, которой каждый оппозиционер постарается продемонстрировать максимальную лояльность, межоппозиционные конфликты вскоре выйдут наружу, позволив Партии регионов перед обществом апеллировать к отсутствию альтернативы ее политсиле.

В-третьих, считает Д. Корнейчук, само объединение А. Яценюка, Ю. Тимошенко, В. Кличко и О. Тягнибока дискредитирует каждого политика в отдельности. Например, по его мнению, А. Яценюку сложно будет пояснить своему либеральному избирателю сотрудничество с «радикалом» О. Тягнибоком, «Батьківщині» – сотрудничество с А.Яценюком, которого ранее критиковали как «карманную оппозицию» от В. Януковича, В. Кличко, позиционирующему себя «молодой элитой», – подписание соглашения с уже дискредитированными в глазах избирателя пребыванием во власти Ю. Тимошенко и А. Яценюком.

С жесткой иронией «объединительной» инициативы оппозиции выступил лидер партии «Братство» Д.Корчинский, разместивший свои размышления по этому поводу 17 января в Facebook.

Комментируя возможные итоги очередного «объединения», Д. Корчинский отметил следующее: «22 января 1918 г. Центральная рада четвертым универсалом провозгласила независимость УНР. Вскоре ЦР исчезла вообще,

а УНР – фактически. 22 января 1919 г. было провозглашено соединение восточных и западных украинских земель, после чего они “расстались” на 20 лет. 22 января 2012 г. будет провозглашено и подписано единство оппозиционных сил. Как вы думаете, что будет дальше?»

Своеобразным дополнением к комментарию стало заявление «Братства», в соответствии с которым в качестве жеста доброй воли «партия отказывается конкурировать с оппозиционными кандидатами во всех мажоритарных округах, кроме двух: Шевченковского района (г. Киев) и Севастополя». «Просим иметь в виду, что эти округа уже заняты и не выдвигать здесь кандидатов от оппозиции», – сказано в сообщении.

В целом, большинство экспертов соглашаются с тем, что разобщенность оппозиции может стать главной причиной ее поражения на выборах и формирования нового формата провластного большинства с центром вокруг Партии регионов. В биологии есть такое понятие, как симбиоз – тесное и продолжительное сосуществование представителей разных биологических видов с целью выживания. В сложившихся реалиях сохранение политического существования нынешней украинской оппозиции возможно при условии ее готовности к «политическому симбиозу» и консолидированной борьбе за власть ***(Материал подготовлен с использованием информации изданий «Зеркало недели» (http://news.zn.ua). – 2012. – 18.01; «Главком» (http://glavcom.ua). – 2012. – 18.01; «Українська правда» (www.pravda.com.ua). – 2012. – 12.01; «Цензор.НЕТ» (http://censor.net.ua). – 2012. – 17.01; «Політико.com.ua» (http://politiko.ua). – 2011. – 23.12; «Сегодня» (www.segodnya.ua). – 2012. – 17.01; «Новый Регион» (http://www.nr2.ru). – 2012. – 22.01; Deutsche Welle (http://www.dw-world.de). – 2012. – 22.01; «Вся правда» (http://vsyapravda.com). – 2012. – 23.01).***

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

Розвиток української економіки: попередні підсумки 2011 р. та прогнози на 2012 р.

1. Попередні підсумки розвитку української економіки у 2011 р.

На сьогодні фахівцями, експертною спільнотою та ЗМІ вже підбиті економічні підсумки року, що минає, та оприлюднені оцінки й прогнози розвитку економіки України на майбутнє.

Так, за даними Державної служби статистики України, номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) за ІІІ квартал 2011 р. становив 388,0 млрд грн. А реальний ВВП за ІІІ квартал 2011 р. порівняно з ІІІ кварталом 2010 р. (у постійних цінах 2007 р.) становив 106,6 %, з ІІ кварталу 2011 р., з урахуванням сезонного фактора – 102,2 %. Зазначене збільшення обсягу українського ВВП у ІІІ кварталі 2011 р. було забезпечено насамперед за рахунок приросту обсягів виробництва в сільському господарстві (16,5 %),

переробній (11,9 %) та добувній (7,9 %) промисловості й будівництві (10,5 %).

Водночас у ряді інших галузей вітчизняного господарства в ІІІ кварталі 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. спостерігалося скорочення рівня економічної активності. Зокрема, в охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги – на 4,4 %, в освіті – на 6,3 %, у фінансовій діяльності – на 10,4 %. Причому в освіті, охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги цей спад спостерігався наростаючим підсумком протягом усіх трьох кварталів 2011 р., а у сфері фінансової діяльності зростання змінилося на значне скорочення лише в ІІІ кварталі 2011 р. Тобто протягом 2011 р. відмінності в динаміці різних галузей господарської діяльності по-різному впливали на розвиток української економіки в цілому.

Так, за даними Державної служби статистики, індекс промислової продукції в Україні у січні – листопаді 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. становив 107,8 %. Зростання випуску продукції спостерігалося майже за всіма основними видами промислової діяльності, зазначається у повідомленні Держстату України. У добувній промисловості виробництво продукції у січні – листопаді 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. збільшилося на 6,9 %, у тому числі на підприємствах з видобування кам'яного вугілля – на 13,8 %, на підприємствах з видобутку залізних руд – на 2,2 %. Водночас на 2,6 % скоротився випуск продукції у сфері видобування вуглеводнів.

У переробній же промисловості України приріст виробництва в січні – листопаді 2011 р. порівняно із січнем – листопадом 2010 р. становив 8,2 %. Особливо значний приріст спостерігався в машинобудуванні (+17,4 %), хімічній та нафтохімічній промисловості (+15,4 %), у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів (+9,8 %). Водночас обсяги виробництва в харчовій промисловості протягом згаданого періоду скоротилися на 0,9 %. Особливо значним було скорочення виробництва кондитерської (–1,7 %) та молочної (–7,4 %) продукції.

Вельми нерівномірним був навіть і розвиток деяких згаданих вище укрупнених галузей промисловості – лідерів вітчизняного економічного зростання. Так, якщо виробництво залізничного рухомого складу зросло на 31,3 %, автомобільного транспорту – на 27,8 %, машин та устаткування для сільського та лісового господарства зросло на 24,5 %, то виробництво машин й устаткування для металургії скоротилося на 8,7 %. Так само в хімічній та нафтохімічній промисловості обсяги виробництва основної хімічної продукції у січні –листопаді 2011 р. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. зросли на 34,2 %, то в нафтопереробній – скоротилися на 17,4 %. У стані стагнації фактично перебувала вітчизняна фармацевтика (–0,4 %) та виробництво лаків і фарб (–1,6 %). Менші розбіжності у 2011 р. мали місце в динаміці вітчизняної металургійної промисловості. Усі її галузі зростали, хоча й різними темпами. Найбільший приріст продемонстрували виробництво труб (+25,4 %) і готових металевих виробів (+15,6 %).

Однією з ключових галузей, що сприяли зростанню українського ВВП у

2011 р., як зазначалося вище, було сільське господарство. Так, індекс обсягу сільськогосподарського виробництва в січні – листопаді 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. становив 116,5 %. Завдяки рекордному врожаю зернових культур, високому врожаю картоплі та деяких інших сільськогосподарських культур зростання аграрного сектору вітчизняної економіки у 2011 р. було обумовлене саме зростанням рослинництва. Так, за 11 місяців 2011 р. приріст обсягів виробництва продукції рослинництва порівняно з відповідним періодом 2010 р., як повідомила Державна служба статистики України, становив 26,1 %, тоді як приріст обсягу продукції тваринництва у цей же період – лише 2,4 %. Причому в аграрних підприємствах обсяги виробництва продукції тваринництва зросли 6,6 %, а у господарствах населення – скоротились на 1,0 %. На господарства населення припадає 44 % загальноукраїнського обсягу виробництва м'яса, 38 % – виробництва яєць та 80 % загальноукраїнського виробництва молока в аграрному секторі економіки.

Поряд із цим тривало скорочення поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин в Україні. Так, за розрахунками Держстату, на 1 грудня 2011 р. загальне поголів'я великої рогатої худоби зменшилося порівняно з 1 грудня 2010 р. на 2,5 %, у тому числі корів – на 2,3 %, а свиней поменшало на 5,5 %. Як бачимо, розвиток українського сільського господарства був вельми незбалансованим.

Пожвавилась у 2011 р. й динаміка вітчизняної будівельної галузі. Так, у січні – листопаді 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. індекс продукції будівництва в Україні становив 112,5 %. Причому випереджаючими темпами зростало будівництво об'єктів інфраструктури: доріг, аеропортів та улаштування поверхні спортивних споруд. Майже 40 % загального обсягу будівництва виконано підприємствами п'яти областей (Донецької, Дніпропетровської, Харківської, Полтавської та Одеської), ще 24,0 % – будівельниками м. Київ, повідомляє Держстат.

Наведене показує, що важливим чинником розвитку будівництва в Україні у 2011 р. була підготовка до проведення чемпіонату з футболу Євро-2012 р.

Водночас житлове будівництво у 2011 р. зростало нижчими темпами, ніж у 2010 р. За I–III квартал 2011 р. в експлуатацію введено 4,91 млн кв. м житла, що становило 93,5 % від рівня аналогічного показника за 2010 р. У цілому ж за 2010 р. в експлуатацію було введено 9,34 млн кв. м житла. При цьому кількість сімей, що перебували у черзі на отримання житла, зростала. Якщо в 1990 р. 285 тис. сімей, або 11 % від загальної кількості черговиків, чекали на поліпшення своїх житлових умов 10 років і більше, то у 2010 р. – відповідно 780 тис. сімей, або 68,5 % від загальної кількості черговиків.

Таким чином, наведені статистичні дані показують, по-перше, що зростання вітчизняного будівництва у 2011 р. було обумовлено передусім впливом такого потужного разового чинника, як підготовка до проведення Євро-2012, а не поновленням нормального функціонування будівельної галузі після кризи 2008–2009 рр. По-друге, житлове будівництво й надалі перебуває в стані стагнації. А це, у свою чергу, перешкоджає як поновленню

нормального розвитку будівельної галузі в Україні в цілому, так і вирішенню однієї з найгостріших вітчизняних соціально-економічних проблем – житлової.

Дані державної статистики зафіксували доволі жваве зростання роздрібної торгівлі в Україні. Так, у січні – листопаді 2011 р. обсяги обороту роздрібної торгівлі в Україні збільшилися на 14,5 % у порівнянних цінах щодо відношення рівня аналогічного показника за відповідний період 2010 р. Вищий приріст (+20,9 %) було зафіксовано лише у січні – листопаді 2008 р. Нині ж, згідно з проведеними розрахунками, обсяги обороту роздрібної торгівлі в Україні приблизно на 2 % перевищують рівень відповідного періоду 2008 р. Тобто вони фактично близькі до передкризового рівня. Причому з поновленням обсягів роздрібної торгівлі в Україні почали зростати й обсяги імпорту товарів в нашу країну, включаючи, звичайно, і споживчі товари.

Знайомство з даними державної статистики щодо соціально-економічного розвитку Української держави у 2011 р. на перший погляд спонукає до, в цілому, вельми оптимістичних висновків. Особливо на тлі нещодавньої глобальної кризи, що надзвичайно сильно вплинула на стан вітчизняної економіки. Однак ряд структурних та функціональних характеристик, притаманних сучасній соціально-економічній системі України, залишає певні підстави для занепокоєння щодо ймовірного майбутнього перебігу подій.

Зокрема, загальновизнано, що розвиток української економіки значною мірою залежить від ситуації на світових ринках. А з точки зору міжнародних економічних відносин 2011 р. можна вважати вельми специфічним. Ця специфіка полягає в чому? Тільки-но нібито завершилася перша хвиля глобальної фінансово-економічної кризи, яка свого часу почала поширюватися світом із США, а вже принаймні із середини 2011 р. експерти, а за ними і ЗМІ повсюдно заговорили про загрозу виникнення другої хвилі глобальної фінансово-економічної кризи. У цьому випадку епіцентром нового фінансово-економічного катаклізму стає Європейський Союз і, особливо, зона обігу єдиної європейської валюти – євро з надмірними державними боргами деяких країн, що входять до неї ***(Детальніше див. матеріал СІАЗ у виданні «Україна: події, факти, коментарі». – 2011. – № 25).*** Зазначені кризові явища позначились і на розвитку української економіки.

З особливою наочністю це проявилось у динаміці вітчизняної зовнішньої торгівлі, обсяги якої у 2009 р. зазнали карколомного спаду, а у подальшому почали поступово відновлюватись. Так, у 2009 р. обсяги експорту товарів і послуг з України (у фактичних цінах) становили 62,6 %, а 2010 р. – 80,3 % від рівня 2008 р. Щодо обсягів імпорту товарів і послуг в Україну аналогічні показники становили у 2009 р. – 54,9 %, а у 2010 р. – 71,8 %.

А вже за підсумками січня – листопада 2011 р. номінальна вартість експорту товарів і послуг з України на 2,4 % перевищила рівень аналогічного показника за весь 2008 р. Номінальна вартість імпорту товарів і послуг в Україну у січні – листопаді 2011 р. становила вже 96,8 % від рівня 2008 р.

Тому очевидно, що у 2011 р. за номінальними вартісними обсягами експорту й імпорту товарів і послуг українська економіка перевищить показники 2008 р. Однак, враховуючи стрімке зростання курсу долара США до гривні, реальні обсяги українських експортно-імпортних операцій у 2011 р. будуть поки що менші, ніж у 2008 р. Тобто поки що українська зовнішня торгівля ще не вийшла на той рівень, якого вона досягла напередодні та на початку розгортання першої хвилі глобальної фінансово-економічної кризи в нашій державі.

Утім, деякі негативні тенденції, притаманні українській зовнішній торгівлі, напередодні кризи знову почали поновлюватись. Зокрема, на початку післякризового періоду експорт українських товарів і послуг зростав швидше, ніж відповідний потік імпорту в Україні. Але, починаючи з ІІІ кварталу 2010 р., ця тенденція змінилася на протилежну. Це пов'язано, вочевидь, як з подорожчанням імпортованих Україною енергоносіїв, так і зростанням попиту українців на імпортні споживчі товари внаслідок підвищення доходів населення та стабілізації фінансово-економічної ситуації в Україні.

Таким чином, дисбаланс експортних та імпортних потоків української економіки у формі від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі зберігався останніми роками. Спочатку, під час першої хвилі кризи, він дещо послабився, але згодом знову почав наростати. Як показали розрахунки, виконані на підставі даних Державної служби статистики у 2008 р., від'ємне сальдо української зовнішньої торгівлі товарами і послугами становило 13 533,6 млн дол. США, у 2009 р. – уже 1 380,7 млн дол. У 2010 р. від'ємне сальдо української зовнішньої торгівлі збільшилося до 2997,8 млн дол., за І–ІІІ квартал 2011 р. – до 4036,8 млн дол. США. А вже за підсумками січня – листопада 2011 р., як показує інформація департаменту платіжного балансу Національного банку України (НБУ), від'ємне сальдо української зовнішньої торгівлі товарами і послугами сягнуло 8688 млн дол. США ***(http://Bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76453).***

Таким чином, незбалансованість української зовнішньої торгівлі, що була одним із чинників нещодавньої глибокої кризи вітчизняної економіки, не лише зменшилась, а й має тенденцію до посилання. І хоча вона не досягнула передкризового рівня, і найближчим часом цього не станеться, але вже сьогодні від'ємне сальдо вітчизняної зовнішньої торгівлі товарами і послугами є основою формування дефіциту платіжного балансу України. І 2011 р. цю негативну тенденцію лише посилив, що не може не викликати цілком обґрунтованого занепокоєння щодо розвитку економічної ситуації в Україні вже в недалекому майбутньому. Особливо в контексті ймовірної загрози поширення другої хвилі глобальної фінансово-економічної кризи.

На стан платіжного балансу України у 2011 р. впливав ряд чинників, які або були відсутні у 2010 р., або ж їх дія була менш впливова. Насамперед ідеться про згадане вище від'ємне сальдо української зовнішньої торгівлі, яке у 2011 р. зросло ще більше порівняно з попереднім періодом. Крім того, у 2011 р. Україна, на відміну від 2010 р., не отримала жодного траншу з

кредитної лінії Міжнародного валютного фонду (МВФ), яка була визначена угодою, укладеною Українською державою з цією міжнародною фінансовою організацією раніше. До цього ще варто додати динаміку обслуговування українською стороною раніше отриманих кредитів, а також вплив деяких інших чинників.

Тому, як показують дані НБУ, за підсумками січня – листопада 2011 р. платіжний баланс України був від'ємний і становив 2357 млн дол. США.

Внесок зовнішньої торгівлі у процес формування у 2011 р. від'ємного платіжного балансу України вже було проаналізовано вище. Що ж стосується раніше отриманих кредитів та облігацій, які розміщались свого часу на фондових ринках, то витрати на їх обговорювання у 2011 р. лише збільшились. Так, виплати сектору державного управління за середньо- і довгостроковими кредитами й облігаціями в січні – листопаді 2011 р. у порівнянні з відповідними періодом 2010 р. зросли більше як на 1,5 млрд дол. США, або в 1,6 раза. До того ж зазначені виплати сектору державного управління в листопаді – грудні 2011 р. на 929 млн дол. перевищили суму аналогічних виплат за весь 2010 р.

Виплати українських банків за їх міжнародними борговими середньо- і довгостроковими зобов'язаннями в січні – листопаді 2011 р. були на 923 млн дол. (або на 16,8 %) більше, ніж аналогічні виплати за відповідний період 2010 р. Так само як і в секторі державного управління виплати по середньо- та довгострокових боргах українських банків за січень – листопад 2011 р. перевищили суму аналогічних виплат за весь 2010 р. Щоправда, у цьому випадку перевищення було меншим і становило 417 млн дол.

У січні – листопаді 2011 р. на 11,9 % були більшими, ніж у відповідному періоді 2010 р., виплати за їх середньо- і довгостроковими борговими зобов'язаннями суб'єктів інших секторів української економіки.

Як бачимо, обслуговування раніше отриманих позик, поряд з негативним сальдо вітчизняної зовнішньої торгівлі, стає одним з основних чинників формування дефіциту платіжного балансу України на сучасному етапі розвитку Української держави.

Цьому також сприяє і зростання обсягів готівкової валюти поза банками. У січні – листопаді 2011 р. ці обсяги, як показують проведені на основі даних НБУ розрахунки, зросли у 2,5 раза порівняно з відповідним періодом 2010 р., перевищили 10-мільярдну позначку (у доларовому еквіваленті). А це, вочевидь, є свідченням погіршення не лише платіжного балансу України, а й функціонування вітчизняної банківської системи в цілому, зменшення довіри до банків та, мабуть, і до держави з боку інших суб'єктів української економіки.

Наведене вище демонструє, що певною мірою погіршення стану платіжного балансу пов'язано з необхідністю обслуговування валового зовнішнього боргу України, який протягом першого півріччя 2011 р., за інформацією НБУ, збільшився на 6,0 млрд дол. США (або на 5,1 %) і станом на 1 липня 2011 р. становив 123,4 млрд дол. Водночас стосовно ВВП валовий зовнішній борг України скоротився до 82,9 % порівняно з 85,0 % на початок

2011 р.

Зовнішній борг секторів державного управління та органів грошово-кредитного регулювання за перше півріччя 2011 р. збільшився на 2,6 млрд дол. (на 8,0 %) – до 35,1 млрд дол. США (або 23,3 % від ВВП). Причому приріст у 0,9 млрд дол. боргу зазначених секторів був сформований за рахунок курсової різниці. Крім того, заборгованість банків та інших підприємств із часткою державної власності понад 50 % становила 12,0 млрд дол. Однак якщо навіть врахувати також і їх, а не лише суто державний борг України, то, як публічно зазначають деякі посадові особи й експерти, сума цих боргів ще не сягнула загрозливої для української економіки межі.

Утім, лише це не може заспокоювати, оскільки протягом 2008–2009 рр. стрімко зростали абсолютна величина й відсоткове відношення до українського ВВП як державного, так і валового зовнішнього боргу України. Щоправда, оприлюднені перед Новим роком дані НБУ показують, що український валовий зовнішній борг, станом на 1 жовтня 2011 р., становив 123,1 млрд дол., у тому числі секторів державного управління та органів грошово-кредитного регулювання – 34,3 млрд дол. США. Зазначені показники заборгованості, відповідно, були приблизно на 0,2 млрд дол. і 0,8 млрд дол. менші, ніж аналогічні показники заборгованості в середині 2011 р.

З іншого боку, треба підкреслити, що у 2010–2017 рр. абсолютна та відносна величина зовнішньої заборгованості в цілому стабілізувалася порівняно з кризовим періодом, що є важливим позитивним чинником розвитку української економіки в найближчому майбутньому.

Водночас в макроекономічному огляді НБУ за грудень 2011 р. зазначається, що державна «монетарна та фіскальна політика були помірно жорсткими, що також як стримуючий фактор впливало на інфляцію». Наочним проявом цієї політики стало підтримання НБУ стабільного обмінного курсу гривні до долара США за рахунок, по суті, штучного скорочення ліквідності вітчизняних банків. Це, у свою чергу, призвело до стрімкого подорожчання кредитних ресурсів в Україні восени 2011 р.

Такі заходи держави стали об’єктом критики з боку банкірів, інших підприємців та експертів, деякі з яких наголошували, що здорожчання кредитних ресурсів тягне за собою обмеження потоку інвестицій у вітчизняну економіку. Оскільки остаточні дані про суми коштів, інвестованих у розвиток української економіки у 2011 р., офіційно ще не оприлюднені, то й ступінь обґрунтованості цієї критики поки важко достеменно оцінити. Однак офіційні дані за І–ІІІ квартал 2011 р. про інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах) дають підстави для припущень, що обсяги таких інвестицій у 2011 р. сильно не відрізнятимуться від рівня аналогічних інвестицій у 2010 р. Особливо якщо врахувати вплив інфляції.

А за нормальних умов інвестиційної діяльності, особливо коли економіка зростає в процесі післякризового поновлення її активності, як це має місце в Україні, інвестиції в основний капітал повинні зростати прискореними

темпами. Так що не виключено, що критика державних заходів щодо боротьби з інфляцією через штучне обмеження ліквідності вітчизняної банківської системи цілком обґрунтована.

Водночас, як згадувалося вище, у 2011 р. мав місце певний приріст зовнішнього боргу України через різницю в динаміці валютних курсів. А це непрямим чином свідчить, що боротьба з інфляцією через проведення державою доволі жорсткої (ступінь оцінки цієї жорсткості різними суб'єктами економіки різна) фіскальної та, особливо, монетарної політики є і, мабуть, залишатиметься у 2012 р. одним із ключових елементів економічної політики державної влади України.

Так, дані державної статистики показують, що індекс споживчих цін (індекс інфляції) у грудні 2011 р. щодо грудня 2010 р. становить 104,5 %, тоді як за рік до того цей показник становив 109,1 %. Оглядачі звертають увагу на те, що у 2011 р. офіційно обчислене зростання споживчих цін (інфляція) в Україні приблизно вдвічі нижча за ту, яка була закладена в розрахунки показників Державного бюджету на 2011 р. Щоправда, доволі численні експерти вважають, що офіційний показник інфляції в Україні певною мірою занижено через недосконалість використовуваної для його обчислення структури кошика споживання населення. І ця точка зору, мабуть, має доволі вагомі підстави для існування, оскільки Держстат останнім часом розпочав перегляд структури «споживчого кошика» населення України.

Таким чином, цілком імовірно, що реальна інфляція в Україні у 2011 р. була вища за офіційно обчислену. З іншого боку, враховуючи стабільність згаданої вище методичної статистичної похибки протягом доволі значного періоду часу, є всі підстави вважати, що і реальна інфляція в Україні у 2011 р. була нижчою, ніж у попередні роки.

Нижчим у 2011 р., ніж у попередні періоди, був й індекс цін виробників в Україні. Так, якщо у грудні 2011 р. цей показник, розрахований щодо грудня 2010 р., становив 114,2 %, то індекс цін виробників, обчислений роком раніше, – 118,7 %. При цьому треба звернути увагу на той факт, що зростання цін виробників помітно уповільнилося приблизно з червня 2011 р. Поки важко однозначно стверджувати кон'юнктура якого з ринків – внутрішнього українського чи міжнародного – вплинула на цей процес.

Утім, як би там не було, а розвиток внутрішнього ринку України значною мірою залежить від динаміки доходів населення, основна частина яких формується за рахунок заробітної плати. За даними ж Держстату, номінальний наявний дохід населення України в III кв. 2011 р. щодо відповідного періоду 2020 р. зріс на 19,7 %, у тому числі в розрахунку на одну особу (через скорочення чисельності населення України) – на 20,1 %. Реальний же наявний дохід населення України протягом зазначеного вище періоду збільшився на 10,3 %.[1]

Середня (номінальна) заробітна плата в Україні в листопаді 2011 р. становила 2727 грн проти 2353 грн у листопаді 2010 р. А реальна заробітна плата в січні – листопаді 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. зросла на 8,5 %. Водночас у січні, квітні, серпні, жовтні та листопаді 2011 р.

спостерігалося зниження реальної заробітної плати в Україні щодо попереднього місяця. Така динаміка реальної заробітної плати наприкінці 2011 р. може негативно вплинути на динаміку споживчого попиту на українському ринку принаймні в першій половині 2012 р.

Оскільки офіційно виплачувана, а отже, і опублікована державною статистикою, заробітна плата відображає лише частину реальних заробітків українців, то реальний рівень споживчого попиту на українському ринку залежить й від зайнятості населення України як такої. Як показують дані Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, розрахованого як за методологією Міжнародної організації праці, так і за вітчизняною методологією, поступово знижувався. Так, рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) у січні – березні 2011 р. становив 9,5 %, а в січні – вересні 2011 р. – уже 8,5 %. Показник рівня зареєстрованого безробіття населення України, розрахований за вітчизняною методологією, становив, відповідно, 2,2 % і 2,0 %.

У цілому рівень офіційно зареєстрованого безробіття в Україні у 2011 р., як і раніше, залишався невисоким. Тому є всі підстави вважати, що реальна тіньова зайнятість в Україні у 2011 р. сильно не змінилася порівняно з попереднім періодом.

Утім, уже доволі значний період часу реальна зайнятість населення в Україні перебуває в тіньовому зв'язку з трудовою міграцією українців за кордони Української держави. Цей процес не лише зменшує нині пропозицію на вітчизняному ринку робочої сили, а й слугує важливим джерелом надходження фінансових ресурсів в Україну, враховуючи вільноконвертовану валюту ***(Детальніше див. матеріал СІАЗ: Україна: події, факти, коментарі. – 2004. – № 17).***

Останніми роками разом з трудовою міграцією українців за кордон дедалі більших масштабів набуває фактична робота на закордонних роботодавців без виїзду жителів України за її межі. Ця нова форма фактичної зайнятості населення України стала можливою завдяки розвитку мереж глобальних телекомунікацій та Інтернету. Оцінити її масштаби вкрай важко через відсутність відповідного офіційного статистичного обліку. Однак ця форма зайнятості населення зменшує напруженість на вітчизняному ринку робочої сили і є джерелом надходження фінансових ресурсів в Україну. Потік останніх регулярно фіксується НБУ і щоквартально оприлюднюється.

Згідно з цією інформацією, протягом I–III кв. 2011 р. в Україну з-за кордону надійшло приватних переказів на 5126 млн дол. США, що на 21,1 % більше ніж за відповідний період 2010 р., а також більше, ніж у I–III кв. 2008–2009 рр. У зв'язку з цим можна припустити, що за підсумками 2011 р. сума приватних грошових переказів в Україну з-за кордону може сягнути 6,5–7 млрд дол. США (в еквіваленті). Відомий вітчизняний фінансовий аналітик Е. Найман вважає, що у 2011 р. сума приватних грошових переказів з-за кордону в Україну сягне 7,5 млрд дол. США.

Таким чином, хоча зростання української економіки у 2011 р. й створило певні позитивні передумови для її подальшого розвитку, але саме по собі ще

не є гарантією успішної реалізації цих передумов у майбутньому. Тим більше, що у 2011 р. намітились й деякі загрозливі для подальшого розвитку української економіки тенденції.

2. Очікування економічних агентів щодо майбутнього розвитку економіки України

Важливим чинником, що визначає перспективи розвитку української економіки у 2012 р., є відповідні очікування всіх її суб'єктів щодо розвитку ситуації в найближчому майбутньому. Адже поведінка економічних агентів обумовлена інтерпретацією характеру зміни соціально-економічної ситуації в Україні та за її межами саме крізь призму попередніх очікувань цих економічних агентів. Це положення стосується всіх суб'єктів економіки: і домогосподарств (населення), і підприємців, і державних службовців тощо. Тобто очікування зазначених суб'єктів стають активною силою розвитку української економіки, особливо за умов невизначеності, нестабільності тощо. Певною мірою це стосується й розвитку економічної ситуації в Україні у 2012 р.

Правда, при цьому треба врахувати, що очікування економічних агентів є доволі мінливою характеристикою сучасної економічної ситуації в Україні. Особливо це стосується економічних очікувань населення (домогосподарств), які, і це показує накопичений досвід соціологічних опитувань і маркетингових досліджень, можуть змінюватися протягом року.

Так, експерти та оглядачі ділових ЗМІ спочатку відзначили раптовий сплеск споживчого попиту в Україні влітку 2011 р. Причому особливо зріс попит на побутову техніку та електротехніку, легкові та легкі комерційні автомобілі, туристичні поїздки (особливо відносно недорогі – у межах 1 тис. дол.). Це явище експерти пояснювали рядом таких причин. По-перше, нагромадився великий відкладений попит, оскільки населення протягом 2009 – початку 2011 рр. намагалося уникати дорогих покупок, накопичуючи грошові ресурси. По-друге, підштовхували населення до посиленої купівлі товарів і послуг нестабільність фінансового ринку, знецінення грошей. У цьому ж напрямі діяло й зростання номінальної заробітної плати, оскільки грошові заощадження тепер багатьом видавалися далеко не найефективнішим засобом збереження накопичених багатств. До речі, зменшення схильності населення до заощаджень відзначили й фахівці НБУ.

Не слід забувати й того, що в період відпусток традиційно зростає схильність населення (домогосподарств) до споживання товарів і послуг.

Утім, за даними дослідницької компанії GfK Ukraine, споживчі настрої українців стрімко погіршились із початку осені 2011 р. Найгірші показники були зафіксовані в очікуваннях громадян стосовно їх схильності до великих покупок. Відзначили погіршення споживчих настроїв населення в другій половині 2011 р. й підприємці. Зокрема, про це заявив генеральний директор мережі з продажу побутової техніки й електроніки COMFY Г. Вербіленко.

Таку зміну споживчих настроїв та панівного тренду попиту можна

пояснити такими чинниками. Так, повідомлення ЗМІ про дефолт у Греції та боргову кризу в зоні євро, яка може негативно позначитись на Україні, знову змусили українців стати ощадливішими.

Сприяло зменшенню споживання населенням й одночасному зростанню накопичення ним іноземної валюти, насамперед вільноконвертованої валюти (ВКВ), і вереснева заява НБУ, яка невдовзі таки була реалізована, про запровадження паспортного режиму купівлі іноземної валюти. Причому вплив цього чинника підтверджується статистичними даними про список попиту населення України на ВКВ у вересні 2011 р., коли населення закупило іноземної валюти на суму, еквівалентну майже 3,6 млрд дол. США, що перевищувало обсяги закупівель валюти населенням у будь-який інший місяць 2011 р. Водночас рекордною (майже 2,1 млрд дол. США) була різниця між обсягами купівлі та продажу валюти населенням України. У жовтні – листопаді 2011 р. обсяги продажу населенню ВКВ банками скоротилися приблизно до 2,5 млрд дол. США (в еквіваленті) на місяць. Однак чистий продаж іноземної валюти населенню (як різниця між обсягами її купівлі та продажу) на рівні в 1,4 млрд дол. США залишався більшим, ніж у будь-який з місяців 2011 р., що передував моменту запровадження паспортного режиму продажу іноземної валюти населенню України.

Традиційно вважається, що динаміка купівлі-продажу населенням України іноземної валюти, переважно доларів США, відображає довіру населення до державної економічної політики банківської системи України та її національної валюти. У цьому контексті осінь 2011 р. була, мабуть, далеко не найсприятливішим періодом для нинішньої державної влади України.

Вельми симптоматично й те, що в другій половині 2011 р. по суті припинилось зростання суми депозитів населення в українських банках і вона практично стабілізувалась. І це при тому, що з кінця 2009 р. й до середини 2011 р. спостерігалось усталене зростання сум депозитів населення в банках України.

Необхідно також згадати, що саме на другу половину 2011 р. припадало три місяці (серпень, жовтень та листопад), коли в Україні мало місце зниження реальної заробітної плати по відношенню до попереднього місяця. А це, звичайно, не могло не вплинути на уявлення українців про поточну економічну ситуацію в державі та їх оцінки перебігу подій у майбутньому.

Зазначені процеси в динаміці добробуту населення та суспільної свідомості знайшли своє відображення в результатах професійних опитувань населення. Так, за даними соціологічних досліджень, проведених компанією TNS Ukraine наприкінці осені 2011 р., серед жителів міст віком 16–65 років з кількістю населення від 50 тис. осіб, 34,4 % респондентів заявили про погіршення матеріального становища їхніх сімей за останній рік. Оглядачі ЗМІ припускають, що в неохоплених цими дослідженнями жителів сіл, селищ і малих міст, а також пенсіонерів старше 65 років оцінка зміни власного рівня добробуту ще гірша, оскільки ці категорії населення України традиційно менш заможні.

При цьому спостерігалася доволі чітка залежність в оцінці змін свого

матеріального становища від рівня добробуту сімей. Так, серед найзаможнішої частини респондентів (так звана «вища середня» верства) частка сімей, матеріальне становище яких «швидше погіршилось», становила 20,9 %, а тих, у кого «швидше покращилося» – 27,6 %. Тоді як серед найменш заможних респондентів (верства «нижче середньої») «швидше погіршилось» матеріальне становище у 49,3 %, а «швидше покращилося» – лише у 4,4 % сімей. Частка сімей, матеріальне становище яких залишилось незмінним протягом року, коливалось у межах 44,3–52,9 % за групами респондентів з різним рівнем добробуту ***(Коментарі. – 2011. – № 47. – С. 10).***

Звичайно, самооцінка поточного матеріального стану різних верств населення України вплинула й на відповідні оцінки найближчого майбутнього. Так, відповідаючи наприкінці 2011 р. на запитання компанії TNS Ukraine, якими будуть для економіки країни наступні 12 місяців, 45,1 % респондентів у віці 16–65 років дали негативний прогноз розвитку ситуації, 14,6 % – дали позитивний прогноз, 38,1 % спрогнозували незмінність характеру економічної ситуації на майбутнє, а 2,2 % респондентів – не змогли дати відповіді на це питання ***(Коментар. – 2011. – № 46. – С. 14)***.

Однак згідно з результатами соціологічного дослідження, проведеного за ініціативою компанії Deloitte серед 780 жителів Києва, Харкова, Донецька, Одеси, Львова, Миколаєва та Сум віком 18–65 років восени 2011 р., 33 % респондентів очікували на погіршення економічної ситуації, 11 % – очікували на економічне зростання, 14 % – вважали, що найближчим часом економічна ситуація не зміниться, а 42 % респондентів узагалі не могли спрогнозувати економічну ситуацію на майбутнє ***(Контракти. – 2011. – № 50. – С. 18)***.

Водночас вельми симптоматично, що 74,8 % респондентів, опитаних Міжнародним кадровим порталом, побоюються повторення економічної кризи, 10,3 % вважають, що повторення кризи не буде, 5,3 % ще не думали над цим питанням, а 8,5 % респондентів не змогли відповісти. При цьому 48,2 % українців готуються до ймовірної кризи, а 26,5 % – ні ***(Top Media//http:top media. – 2011. – 28.10)***. Аналогічні тривожні тенденції в суспільній психології фіксуються й іншими соціологічними та маркетинговими дослідженнями в Україні.

Як бачимо, перед початком 2012 р. серед населення України переважали вельми песимістичні оцінки розвитку економічної ситуації в майбутньому. Це, у свою чергу, може стримувати купівельну активність населення, негативно впливатиме на готовність українців зберігати свої заощадження на депозитах у банках й підтримуватиме підвищений попит населення на ВКВ, насамперед на долари США, принаймні в І кв. 2012 р., а цілком імовірно – помітно довше. Тобто нинішні, переважно негативні очікування населення, поки є серйозним чинником погіршення економічної ситуації в Україні у 2012 р. І саме від виконавчої гілки державної та місцевої влади в Україні у першу чергу залежить, чи вдасться здолати негативний вплив фактора соціальних очікувань населення, якщо не змінивши його на протилежний, то принаймні нейтралізувавши його вплив ефективною економічною

політикою.

Надзвичайно важливу й вельми різноманітну інформацію щодо економічних очікувань ділової еліти України дають відповідні дослідження Національного банку. Так, опитування керівників підприємств щодо оцінки ними поточної та майбутньої ділової активності проводяться НБУ щоквартальн. В останньому у 2011 р. опитуванні брало участь 1241 підприємство у всіх регіонах України, що представляють вітчизняну економіку за основними видами діяльності, формами власності та розмірами за кількістю працюючих на підприємстві.

У наведених на офіційному сайті НБУ головних результатах опитувань підприємств щодо їх ділових очікувань у IV кв. 2011 р. зазначається, що «очікування респондентів відносно перспектив власного розвитку в наступні 12 місяців покращилися: індекс ділових очікувань становить 119,3 % порівняно з 119,1 % у попередньому кварталі. Підвищилися прогнози щодо зростання інвестиційних випадків на придбання обладнання й інвентарю та збільшення кількості найманих працівників.

Песимістичніше налаштовані респонденти щодо прогнозів розвитку економіки України в наступні 12 місяців: порівняно з попереднім кварталом значно послабились очікування зростання обсягів виробництва в Україні, посилились інфляційні та девальваційні очікування». Очікувана у 2012 р. інфляція (зростання споживчих цін) в Україні становила тепер у середньому 14,0 % проти 13,6 % прогнозованих у III кв. 2011 р.

До основних дестабілізуючих факторів виробництва та цінової ситуації у вітчизняній економіці респонденти продовжували відносити зростання цін на енергоносії, сировину та матеріали. Хоча оцінки негативного впливу цих факторів дещо знизились.

Респонденти вважають, що на початку 2012 р. потреба в позикових коштах зростатиме. Однак на тлі посилення жорсткості умов надання кредитів (зазначили 35,4 % респондентів) та наявності інших джерел фінансування (зазначили 26,1 % респондентів) частка підприємств, що планують брати банківські кредити, у порівнянні з результатами опитування, проведеного НБУ в III кв. 2011 р., зменшилася на 0,5 відсоткових пункти – до 42,7 %.

Узагалі тренд оцінки підприємствами жорсткості умов надання кредитів в Україні з II кв. 2011 р. змінився із спадного на зростаючий. А це означає, що вітчизняні підприємства потроху знову звикають працювати в умовах обмеженого доступу до фінансових запозичень, як це було в кризовому 2009 р. Правда, з того часу дещо змінились інші умови роботи українських підприємств.

З одного боку, і вітчизняні, і іноземні підприємства, як і уряди багатьох країн світу, нині краще підготовлені на випадок розвитку кризових процесів у світовому господарстві. А це вже само по собі сприяє нівелюванню негативного впливу хаотичних процесів в українській та світовій економіці. З іншого боку, нині доволі легко можна спрогнозувати вплив на вітчизняну економіку таких потужних чинників, як підготовка та проведення Євро-2012 та майбутніх парламентських виборів. Те ж саме, як показують результати

згадуваних вище опитувань підприємств, стосується й високих цін на енергоносії, сировину та матеріали.

При цьому очікуванням керівників підприємств та експертів щодо розвитку ділової ситуації у майбутньому притаманна певна галузева специфіка. Так, ще восени 2011 р. представники гірничо-металургійного комплексу, причому не лише українського, перебували в очікуванні можливого розгортання кризи збуту на цьому ринку й знижували ціни як на залізорудну сировину, так і на готовий метал. Водночас багато з них, включаючи добре відомого в Україні Л. Міттала, з оптимізмом дивилися на перспективи 2012 р., прогнозуючи п'ятивідсоткове зростання світового виробництва сталі. Навіть ті з них, що налаштовані менш оптимістично, як, наприклад, генеральний директор компанії СКМ О. Попов, заявляють, що готові до «не найсприятливішої кон'нктури на світових ринках». Про наміри розвивати електросталеплавильне виробництво заявила і компанія «Інтерпайп».

Наміри «ТНК-ВР Комерс» інвестувати в 2012 р. 125 млн дол. у нафтопереробку та розвиток мережі автозаправних станцій в Україні озвучив президент – головний керуючий директор цієї компанії Д. Казіміро.

А президент НАЕК «Енергоатом» Ю. Недашковський висловив упевненість у тому, що вітчизняна атомна енергетика у 2012 р. виконає, а можливо – і перевиконає план з виробництва електроенергії. Адже виробниче завдання 11 місяців 2011 р. було виконане на 103,1 %.

Експерти очікують на доволі сприятливі умови продажу продукції українського аграрного сектору на міжнародних ринках у 2012 р. Окремі ж представники цієї галузі, як, наприклад, голова правління ПАТ «Миронівський хлібопродукт» Ю. Косюк, заявляють про наміри збільшувати профільні виробничі потужності компанії та запроваджувати енергоощадні технології.

Переважно оптимістичні настрої щодо перспектив збільшення обсягів продажу побутової техніки в Україні висловлюють керівники компаній COMFY та «Фокстрот. Техніка для дому».

Що ж стосується банкірів, то вони вельми обережні у своїх оцінках умов роботи вітчизняної банківської системи у 2012 р. Висловлюється думка, що передумов колапсу банківської системи в Україні немає, але умови її роботи у 2012 р. будуть не набагато кращі, ніж у 2011 р. Ключовим завданням буде ефективна робота фінансових установ з проблемною заборгованістю. Активи вітчизняних банків у 2012 р. зростуть не більш як на 12–13 %. Банки вельми прискіпливо підходитимуть до кредитування своїх клієнтів ***(Контракти. – 2011. – № 50. – С. 16)***.

Неможна не згадати й про те, що агентство Fitch Ratings знизило прогноз довгострокових рейтингів дефолту емітента (РДЕ) України з «позитивного» до «стабільного». Цей рейтинг відображує здатність країни своєчасно й у повному обсязі виконувати зобов'язання щодо державних боргів. А агентство Moody's, посилаючись на посилення ризиків в українській економіці, знизило прогноз суверенного рейтингу Української держави до «негативного». Останній раз такий прогноз Україна мала в кризовому 2009 р.

Однак експерти зазначають, що нинішнє зниження рейтингів України не настільки негативно впливатиме на поведінку потенційних інвесторів, як це могло бути раніше, оскільки в цей же період відбувалося погіршення рейтингів ряду розвинутих країн, насамперед – у єврозоні.

Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що в цілому економічні очікування керівників підприємств й інших професійних експертів на майбутнє більш зважені, ніж аналогічні прогнози населення. Уже тому вони несуть у собі значно менший потенціал негативного впливу на розвиток економічної ситуації в Україні в 2012 р., навіть якщо змістовно ці очікування підприємств не такі вже й оптимістичні.

3. Прогнози розвитку української економіки у 2012 р.

Слід зазначити, що фундаментальні внутрішні чинники, які визначали розвиток української економіки, протягом 2011 р. суттєвих змін не зазнали. Ідеться, зокрема, про суспільні, у тому числі й економічні відносини в Українській державі, структуру вітчизняної економіки та її залежність від стану й динаміки світової економіки та ін. Правда, 2011 р. вніс деяку свою специфіку в дію перелічених чинників. Це, зокрема, високі ціни на енергоносії, особливо на природний газ, що імпортується з Росії, загроза розгортання другої хвилі глобальної фінансово-економічної кризи й пов’язане з цим загострення конкуренції на зовнішніх ринках, невизначеність щодо результатів подальших відносин України з Міжнародним валютним фондом (МВФ). Зазначені обставини значною мірою обумовили й характер прогнозів розвитку української економіки у 2012 р., що складались як урядовцями, так і незалежними експертами.

Більшість цих прогнозів так чи інакше пов’язані з підготовленим урядом Державним бюджетом України на 2012 р., що вже набрав силу закону. Практично до останнього моменту зберігалась і певна інтрига, поки Кабінет Міністрів не визначився з тим, який варіант бюджету на 2012 р. обрати остаточно – помірний чи консервативний. Вибір залежав від результатів переговорів з Росією щодо ціни на природний газ та перспектив поновлення кредитування України з боку МВФ. Оскільки ні в тому, ні в іншому випадку досягти бажаних для України домовленостей не вдалося, то уряд зупинився на консервативному варіанті, який у подальшому й було ухвалено парламентом і підписано Президентом.

Показники державного та зведеного бюджетів розраховувалися, виходячи з приросту реального ВВП на рівні 3,9 %, а величини номінального ВВП – на рівні 1,5 млрд грн. Інфляція (приріст споживчих цін) прогнозується на рівні 7,9 % на рік. Під час формування бюджету на 2012 р. враховувалось, що середньорічна ціна імпортного газу становитиме 416 дол. США за 1 тис. куб. м. У Державному бюджеті прогнозується, що обсяги українського експорту товарів і послуг у 2012 р. зростуть на 6,3 %, а імпорту – на 6,4 %.

Доходи державного бюджету України у 2012 р. заплановані в обсязі

332,8 млрд грн, а видатки – 358,1 млрд грн. Граничний обсяг дефіциту держбюджету повинен становити 25,1 млрд грн (або 2,5 % ВВП). Доходи ж зведеного бюджету, на що особливо звертає увагу, наприклад, оглядач «Дзеркала тижня», передбачені в обсязі 424,1 млрд грн (або на 4,4 млрд грн менше, порівняно з першим читанням законопроекту), а видатки зведеного бюджету на 2012 р. передбачені в обсязі 473,6 млрд грн (або на 8,7 млрд грн більше) ***(Дзеркало тижня. – 2011. – № 47. – С. 3)***.

Законом про Держбюджет встановлено граничний обсяг державного боргу на 31.12.2012 р. в сумі 415,3 млрд грн. Оглядачі ж ЗМІ підкреслюють, що це дасть змогу урядові зробити запозичень на 98 млрд грн.

Передбачена мінімальна заробітна плата в 1073 грн станом на 1 січня 2012 р. й 1134 грн – станом на 1 грудня 2012 р. І знову оглядачі ЗМІ звернули увагу на те, що темпи зростання мінімальної зарплати у 2012 р. (+5,6 %) нижче від темпів інфляції. Що ж стосується прожиткового мінімуму, то темпи його зростання протягом 2012 р. (1017 грн станом на 1 січня 2012 р. й 1095 грн станом на 1 грудня 2012 р.) у цілому збігаються з темпами офіційно прогнозованої на 2012 р. споживчої інфляції.

Увага, яку експерти та ЗМІ традиційно приділяють аналізу параметрів Державного бюджету, пояснюється ключовою роллю цього фінансового інструменту в системі державного управління українською економікою. Не став у цьому плані виключенням і Державний бюджет на 2012 р. Тим більше, що з його параметрами через систему прямих і зворотних зв’язків тісно пов’язані інші елементи вітчизняної економіки у державному й у приватному її сегментах.

Причому об’єктом експертної дискусії Держбюджет-2012 став ще в процесі його розгляду в парламенті. Щоправда, враховуючи змістовну різницю між документом, ухваленим у першому читанні, та документом, остаточно затвердженим Верховною Радою та підписаним Президентом, цілий ряд зауважень експертів й оглядачів ЗМІ можна вважати застарілими. Тому під час аналізу ми звертатимемо увагу лише на ті з них, які не втратили своєї актуальності й на сьогодні.

Зокрема, нині оцінки темпів економічного зростання в Україні, зроблені багатьма експертами, близькі до урядових. Раніше ці розбіжності були помітно більше. В основному це пов’язано з відмовою уряду від більш оптимістичних варіантів розвитку української економіки й орієнтацією на консервативніші сценарії розвитку.

Як зазначалося вище, відповідно до Державного бюджету 2012 р. річний приріст ВВП в Україні становитиме 3,9 %. Такий прогноз і МВФ. Фахівці Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) у 2012 р. збільшиться на 3,5 %. Відповідно ж до прогнозу, озвученого фахівцями ряду вітчизняних банків та інвестиційних компаній, був даний прогноз приросту ВВП України в межах 3,0–4,0 % (Dragon Capital, ІК Тройка Діалог Україна) ***(Контракти. – 2011. – № 51–52. – С. 24)***.

Консенсус-прогноз, зроблений групою експертів з макроекономіки в грудні 2011 р. для ділового журналу «Эксперт Украина», передбачає приріст

українського ВВП на рівні 3,6 % (медіана оцінок). Причому і тут мали місце доволі помітні розбіжності в індивідуальних експертних оцінках річного приросту ВВП: від 2,5 до 4,0 %. Це ж стосується й оцінки номінального ВВП. Його консенсус-прогноз на 2012 р. становить 1471 млрд грн при розбіжності мінімальних та максимальних оцінок у межах 1231–1510 млрд грн. До зазначеної групи експертів-прогнозистів входять аналітики з таких організацій: «Райффайзен Банк Аваль», Capital Times, Dragon Capital, FOREX club в Украине, MMCIS FOREX GROUP, Міжнародний центр Блейзера, ІК Cjrhfn і Міжнародний центр перспективних досліджень ***(Эксперт Украина. – 2011. – № 49–50. – С. 40–43)***.

Стосовно ж рівня споживчої інфляції (індексу споживчих цін) спостерігаються вельми значні розбіжності в оцінках незалежних експертів. Причому оцінки експертів, опитаних редакцією ділового тижневика «Контракти», хоча дещо песимістичні за офіційні, але мають відносно невеликий розмах варіації й перебувають у межах 8–10,5 %. А консенсус-прогноз споживчої інфляції на 2012 р. фахівців, опитаних діловим журналом «Эксперт Украина», хоча і становить 9,1 % (грудень до грудня), але спирається на значно більшу варіацію індивідуальних експертних оцінок у межах 6,2–14,0 %. Причому індивідуальні оцінки середньорічної споживчої інфляції на 2012 р., що давались експертами цієї групи, перебували в межах 4,1–15,9 %.

Враховуючи доволі складну для України як зовнішню, так і внутрішню економічну, соціальну й політичну ситуацію у 2012 р., важко зрозуміти логіку формування низьких експертних оцінок споживчої (і, до речі, не лише споживчої) інфляції в Україні на цей період. Низькі експертні оцінки інфляції видаються менш обґрунтованими, ніж середні й навіть високі з таких причин.

Адже на користь утримання інфляції в Україні в 2012 р. на низькому рівні працюватиме лише прагнення влади стримати зростання цін аж до кінця жовтня 2012 р., коли мають відбутися вибори до Верховної Ради. Щодо наявності в діючої української влади таких прагнень єдиної думки дотримуються практично всі незалежні експерти. Утім, інші чиновники, що сприяли низькій інфляції в Україні у 2011 р., уже не будуть настільки ж сприятливими для вітчизняної економіки у 2012 р.

Загальновизнано, що боргова криза у єврозоні негативно вливатиме на можливості нарощування обсягів українського експорту не лише до Європейського Союзу, а й на інші зарубіжні ринки. До цього слід додати, що, як зазначалося вище, ситуація на світовому ринку чорних металів, а останнім часом – і продукції хімічної промисловості вельми неоднозначна. І це також стримуватиме розвиток українського експорту товарів і послуг. Водночас чинники формування поставок імпортних товарів і послуг в Україну аж ніяк не сприятимуть обмеженню обсягів імпорту. Адже ціна на енергоносії й насамперед на імпортний природний газ залишається високою, а революційних зрушень у розвитку енергоощадних технологій та імпортозамінних виробництв в Україні не відбулося.

Консенсус-прогноз, складений незалежними макроекономістами для

журналу «Эксперт Украина», передбачає, що у 2012 р. обсяги експорту товарів і послуг з України становитимуть 95,0 млрд дол., а обсяги імпорту – 105,5 млрд дол., тобто і в тому, і в іншому випадку перевищуватимуть рівень 2011 р. Однак при цьому не лише збережеться, а найімовірніше й дещо зросте від'ємне сальдо української зовнішньої торгівлі, яке тягнутиме за собою, як і в 2011 р., формування від'ємного сальдо рахунку поточних операцій у платіжному балансі України на 2012 р.

Консенсус-прогноз сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу України, складений згадуваною вище групою експертів, у 2012 р. буде від'ємним і становитиме 9,5 млрд дол. США, тобто буде близьким до рівня 2011 р. Індивідуальні ж експертні оцінки сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу України всі від'ємні й коливаються в межах від 4,6 млрд дол. США до 11,4 млрд дол. США. І хоча консенсус-прогноз, як, до речі, й індивідуальні експертні оцінки, сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій платіжного балансу України на 2012 р. позитивне й становить 6,5 млрд дол., однак через значне від'ємне сальдо поточного рахунку зведений платіжний баланс України на 2012 р. буде від'ємним – приблизно на рівні 3,0 млрд дол. США. Це, мабуть, трохи перевищуватиме рівень 2011 р. При цьому консенсус-прогноз притоку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну у 2012 р. буде близький до рівня 2011 р. і становитиме 6,0 млрд дол. США. Але навіть таке надходження ПІІ не зможе змінити платіжний баланс на 2012 р. з від'ємного (негативного) на позитивний.

Як бачимо, тиск на стабільність обмінного курсу гривні посилюється. Недарма його консенсус-прогноз на кінець 2012 р. становив 8,36 грн/дол. США, а середньорічний – 8,23 грн/дол. За прогнозом МВФ, гривня подешевшає до 8,41 грн/дол. Падіння ж обмінного курсу гривні означає, що в НБУ значно скорочується можливість маневру в проведенні доволі жорсткої монетарної політики як засобу придушення інфляції, як це, наприклад, було у 2012 р.

Отже, зовнішньоекономічні відносини України у 2012 р. не сприятимуть НБУ при проведенні антиінфляційної політики. Тому доволі значна кількість експертів вважає, що Україні вкрай необхідне поновлення співробітництва з МВФ та отримання траншів кредиту від цієї організації. З іншого боку, так само висловлюється сумнів щодо парламентських виборів наприкінці жовтня 2012 р., діюча українська влада піде на підвищення цін на газ для населення.

На необхідності поновлення співробітництва Української держави з МВФ та отриманні Україною нових траншів кредиту цієї міжнародної фінансової організації експерти наголошують і через скорочення у 2011 р. офіційних резервних активів НБУ. Якщо наприкінці червня 2011 р. вони сягнули максимального за часи незалежності рівня (у номінальному обчисленні) – 37 584 млн дол. США, а в кінці листопада 2011 р. – 32 408 млн дол., або на 13,8 % менше від їх «пікового» значення в середині 2011 р. І це при тому, що у 2011 р. єдиним валютним потрясінням в Україні був підвищений попит населення на ВКВ, особливо у зв'язку із запровадженням паспортного

режиму її придбання. Умови ж надходження іноземної валюти в Україну були близькі до середніх за багато років.

У 2012 р. деякі експерти прогнозують скорочення міжнародних резервів НБУ до 25,2 млрд дол. США. Є й такі, які вважають, що зазначені резерви, навпаки, зростуть до 35,8 млрд дол. США. При цьому зазначається, що збільшенню надходжень ВКВ в Україну сприятиме проведення Євро-2012. У цілому ж переважають доволі помірковані оцінки величини офіційних резервних активів Національного банку України у 2012 р. в межах 31,4–32,6 млрд дол. США. На користь таких оцінок свідчить й певне зниження потреби державного та приватного секторів української економіки у фінансових ресурсах для обслуговування та погашення своєї внутрішньої та зовнішньої заборгованості у 2012 р. порівняно з 2011 р.

Хоча вельми неоднозначні перспективи розвитку світової економіки роблять такі прогнози доволі хиткими. Тому не варто розраховувати на монетарну політику НБУ як на доволі потужний інструмент стримування інфляційних процесів в Україні у 2012 р., як це було в 2011 р.

Водночас існують цілком умотивовані сумніви, що перешкоджатиме розвитку інфляційних процесів і внутрішньоекономічна ситуація в Україні. Так, згідно із середньою експертною оцінкою промислове виробництво зросте у 2012 р. на 4,0 % (при коливанні індивідуальних експертних оцінок у межах 2,5–7,0 %). Це нижче, ніж у 2011 р. приблизно на 3 %.

Не варто розраховувати й на повторення у 2012 р. рекордних минулорічних досягнень вітчизняного сільського господарства. Адже, як демонструє багаторічний досвід спостережень, винятково сприятливі погодні умови для розвитку сільського господарства, які були у 2011 р., не трапляються два роки поспіль. Уже лише з цієї причини більшість експертів прогнозує незначне (у межах 2–6 %) скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва у 2012 р. порівняно з 2011 р.

До того ж рекордним досягненням 2011 р. аграрний сектор завдячує насамперед рослинництву. Адже ситуація у вітчизняному тваринництві, особливо в скотарстві, далеко не найкраща. І фахівці згодні, що у 2012 р. вітчизняне скотарство з кризової ситуації ще не вийде. Тому прогнози незначного спаду в аграрному секторі України у 2012 р. цілком обґрунтовані.

У 2012 р., згідно з прогнозами експертів, варто очікувати на подальше скорочення безробіття в Україні. Середні оцінки рівня безробіття в Україні у 2012 р., розраховані за методикою МОП, становлять 7,2–7,3 %, а мінімальне та максимальне значення сягають відповідно 6,5 % і 8,2 % ***(Эксперт Украина. – 2011. – № 49–50. – С. 41)***. Це у будь-якому випадку менше, ніж було в І–ІІІ кв. 2011р.

Таким чином, проведений вище аналіз розвитку української економіки у 2011 р. ділових очікувань суб’єктів вітчизняного ринку та прогнозів експертів на майбутнє демонструє, що у 2012 р. найімовірніше доволі помірне зростання української економіки. Утім, існують також вельми

потужні зовнішні та внутрішні фактори, що можуть негативно вплинути на сприятливий перебіг економічної ситуації в Україні ***(При підготовці роботи були використані такі джерела інформації: Версии.com (http://versii.com.ua). – 2011. – 2.11; Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт (http://portal.rada.gov.ua); Главком; Новости политики и экономики (http://glavcom.ua). – 2011. – 22.12; Деловая столица. – 2011. – № 31–33, 46, 49, 51–52; Державна служба статистики (http://www.ukrstat.gov.ua); Дзеркало тижня. – 2011. – № 37, 43, 44, 46–48; Експрес. – 2011. – № 138; Инвестгазета. – 2011. – № 45, 46; КИД (http://zadonbass.org). – 2011. – 26.12; Коментарі. – 2011. – № 37, 40, 41, 43, 45–48; Коммерсантъ Украина. – 2011. – № 194; Контракти. – 2011. № 50, 51–52; Корреспондент.net (http://ua.Korrespondent.net). – 2011. – 22.12; Левый берег (http://economics.Lb..ua). – 2011. – 21.10; 11, 16.11, 15.12; Минфин.com.ua (http://minfin.com.ua). – 2011. – 14.12; Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (http://www.banki.gov.ua); Независимое Бюро Новостей (http://nbnews.com.ua). – 2011. – 21, 23.12; Николаевские Вести (http://nikvesti.com). – 2011. – 19.10; Паралелі (http://paralleli.ua). – 2011. – 7.11, 23.12; Урядовий портал (http://kmu.gov.ua); ФЛОТ2017 (http://flot2017.com). – 2011. – 15, 16.12; Фокус. – 2011. – № 47; Четверта Влада (http://4 vlada.net). – 2011. – 16, 21.12; Экономические известия. – 2011. – № 201, 232; Эксперт Украина. – 2011. – № 49–50; GolosUA.com (http://www.golosua.com). – 2011. – 26.12; Regnum (http://www.regnumi.ru). – 2011. – 26.12; TopMedia (http://topmedsa.com.ua). – 2011. – 28.10).***

В. Горовой, руководитель Службы информационно-аналитического обеспечения органов государственной власти НБУВ, д-р ист. наук, проф.

Трубное будущее Каспия в прицеле геополитики

Рецензия на книгу С. С. Жильцова, И. С. Зонна «Каспийская трубопроводная политика: состояние и реализация» (М.: Восток-Запад, 2011)

Научно-технический прогресс способствует развитию возможностей удаленного существования главных цивилизационных центров от основных баз своего энергетического обеспечения. До недавних пор наибольший промышленный потенциал был сосредоточен в США, странах Европы, Японии и, до развала союзного государства, в промышленно развитых регионах СССР. После Второй мировой войны на протяжении нескольких десятилетий энергетические противоречия этих регионов не приобретали особой кризисной остроты, и конкурентные проблемы решались, прежде всего, в процессе оптимизации доставки углеводородов с мест их добычи в

сфере эффективности их переработки в качественные энергопродукты.

Данная ситуация стала в недалеком прошлом одной из основных предпосылок теоретического обоснования деления мира на «золотой миллиард» (без России) и остальной, малоперспективный в своем будущем развитии мир, фактически обслуживающий это миллиардное высокоцивилизованное общество. Теория, однако, оказалась слабо коррелирующейся с действительностью в силу проявления неучтенных ее создателями факторов, прежде всего проявляющихся в усилении глобализационных процессов. В русле этих процессов обеспечивается сегодня информационно-технологическая подпитка развития индустриальной основы новых перспективных азиатских и других цивилизационных центров, вносящих существенные коррективы в систему сложившихся международных отношений. Сам по себе данный процесс не является катастрофическим по общецивилизационным меркам. Он свидетельствует о дифференциации человечества на новом этапе его развития, обеспечивая многогранность его развития и потенциальное возрастание жизнестойкости по отношению к обостряющимся проблемам современности. При обеспечении соответственного уровня цивилизованности в международных отношениях.

В то же время обновляющийся многополярный мир в настоящее время во все большей степени обостряет противоречия глобального промышленно-сырьевого дисбаланса, способствует возрастанию напряженности вокруг основных мировых центров добычи углеводорода.

Естественно, что данная тенденция настораживает экспертную среду. И известный категоричностью своих суждений К. В. Симонов, к примеру, сегодня даже пророчествует, что «углеводородный голод – это то, что толкает сегодня мир к глобальному конфликту. То, что заставляет сильные государства вновь заниматься колонизацией слабых… Современный мир не столько романтичен, сколько высококонкурентен» (Симонов К. В. Глобальная энергетическая война. – М., 2007. – С. 6). Такого рода высказывания (см. также: Гадельшина А. И. Перспективы развития современной цивилизации и др.) свидетельствуют как об обеспокоенности очередной серьезной проблемой, стоящей перед человечеством, так и о настоятельной необходимости осмотрительного и взвешенного поиска ее решения.

Обстоятельный и спокойный анализ данных противоречий вокруг наиболее проблемного, в силу своего географического положения, так называемого стратегического энергетического эллипса добычи углеводородов, охватывающего огромную территорию от Каспия до Персидского залива, недавно был осуществлен в книге «Каспийская трубопроводная политика: состояние и реализация». Естественно, что российские исследователи в данной работе главное внимание уделили именно прикаспийскому региону, в котором наиболее динамично нарастает накал интересов, обволакиваемых множеством внеэнергетических противоречий, наряду с Россией и такими странами, как Китай, США, Иран, а также странами с наиболее

энергопотребляемой промышленностью проблемного в настоящее время ЕС.

В книге достаточно аргументирован весь комплекс существующих в регионе проблем и проявлен не через заявления о намерениях, не через информацию о подписанных договорных документах, зачастую в наше время очень долго, а иногда и навсегда остающихся на бумаге, а через уже осуществленные и осуществляемые в настоящее время действия. Эти действия материализованы в реализации конкретных трубопроводных проектов в северном, южном, западном и восточном направлениях. В исследовании аргументировано рассмотрены факторы, влияющие на реализацию этих проектов. И дело здесь не только в анализе запасов нефти и газа на месторождениях Каспия и не только в рассмотрении динамики добычи углеводорода. На убедительном цифровом материале показывается политтехнологическое влияние на реальные экономические процессы. В качестве примера можно привести цитируемое заявление Госдепартамента США «о доказанных и возможных» запасах нефти Каспийского бассейна, что способствовало значительному росту самосознания и самомнения в некоторых прикаспийских странах, проявившихся в их внешней политике, а также в ведении сознательной игры на завышенных, как потом было установлено, данных по запасам углеводородов с целью привлечения иностранного капитала.

Книга ценна привлечением обширного цифрового материала, как официальных российских источников, так и зарубежных, представляющих все заинтересованные стороны, – от Госдепа и Энергетического управления США, Лондонского центра стратегических исследований, Института экономики энергии Японии, до данных Азербайджанского международного операционного консорциума (АМОК), Министерства энергетики Казахстана, арабского исследовательского центра нефти, Туркменских экспертов и специалистов ряда других стран. Приведенные данные сами по себе имеют существенное познавательное значение в контексте формирования реалистического общественного мнения по данному вопросу. Они также подтверждают сделанный С. С. Жильцовым и И. С. Зонном вывод о том, что в результате реализации политической задачи по диверсификации трубопроводных маршрутов «страны Каспийского региона оказались вовлеченными в сомнительный поиск новых маршрутов экспорта будущих углеводородных ресурсов».

В книге системно выписаны особенности функционирования и развития путей доставки углеводородных ресурсов Каспийского региона во всех направлениях и сопоставлены достигнутые реалии с задекларированными намерениями основных игроков данного политико-экономического процесса.

Закономерно, что при этом особое внимание в работе было уделено политике США в данном регионе. В книге прослеживается процесс эволюции политики этого единоличного мирового лидера в 90-е годы прошлого столетия в Каспийском регионе от разрозненных шагов правительства и самостоятельных действий частного капитала до полномасштабной концепции по продвижению и защите своих интересов.

Важным при этом является сделанный авторами вывод о фундаментальной цели политики США в регионе как цели гораздо более широкой, «чем просто строительство газо- и нефтепроводов. Она заключалась в реализации долгосрочных интересов путем использования трубопроводов»…

Отталкиваясь от данной мысли, авторы делают аргументированные прогнозы на будущее, обстоятельно анализируя прикаспийскую трубопроводную систему. Они предоставляют объективный материал для экономического, политического, научного прогнозирования. Таким образом, политика обусловила появление трубы и труба, в свою очередь, будет в значительной степени определять дальнейшую политику. Хотя, как представляется, данный подход авторами был использован не до конца. Они достаточно убедительно спрогнозировали в заключительной части книги возможные политико-экономические варианты развития ситуаций в регионе, связанные с поведением США и других стран Запада. В то же время за пределами их внимания оказался еще один очень важный фактор влияния на ситуацию – прежде всего китайский с его возрастающей политической составляющей. Но и не только, учитывая закономерности активизации в глобализированном мире азиатских и других ускоренными темпами развивающихся «тигров».

По-видимому, не бесполезным для данной работы было бы более обстоятельное рассмотрение проблем транзитного бизнеса, транзитной политики в сфере энергоресурсов. И дело здесь, как может подуматься читателю, не столько и далеко не только в Украине, в специфике ее проявляющихся интересов. Объективные процессы глобализации будут требовать все более системного распределения энергоресурсов и совершенствования соответствующей транзитной политики во всех направлениях распределения энергоресурсов… Впрочем, это может быть темой будущих исследований.

Данная же книга многолетнего авторства тандема С. С. Жильцова и И. С. Зонна является еще одной характерной для них добротной и успешной, с точки зрения заявленных задач, работой. И будет, безусловно, полезной для специалистов.

Партійна позиція

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Партія регіонів напередодні парламентських виборів-2012

Україна вступила в рік парламентських виборів, тож кожна з політичних сил розпочала підготовку до виборчої кампанії та стала об’єктом аналізу і прогнозів експертів. Чи не найбільшою мірою це стосується найчисельнішої в Україні Партії регіонів, яка сьогодні нараховує близько 1,5 млн членів. При цьому 50 % членів партії вступили до її складу за останні півтора роки.

Характерно, що за останній час «регіонали» суттєво збільшили свою присутність серед західноукраїнського електорату. Зокрема, на Івано-Франківщині, де у 2004 р. членів Партії регіонів було 5 тис., нині – понад 21 тис. До 2006 р. у депутатському корпусі краю «регіонали» мали лише сім депутатів місцевих рад, тепер – 534. Із 14 нинішніх голів райдержадміністрацій членами партії влади є 11. У Партію регіонів вступив також голова Івано-Франківської облдержадміністрації М.Вишиванюк, який заявив, що «у 2015 році за Президента Віктора Януковича в Івано-Франківській області проголосує 70 %».

На Львівщині різкого зростання партійних рядів не помічається – у районних організаціях налічується від сили півтори-три сотні партійців. Голова Львівської обласної організації Партії регіонів народний депутат П. Писарчук, утім, заявляє, що Львівщина на місці не стоїть, поповнюючи ряди партії в основному завдяки молоді. «Минулого року з молодим поповненням наша парторганізація зросла десь на третину. Ідеться про студентів, початкуючих бізнесменів, менеджерів, які приходять до розуміння, що треба не тільки Партію регіонів критикувати, а йти працювати в неї і робити такою, якою вони її хочуть бачити.

Ми розуміємо, що в силу об’єктивних обставин виграти вибори у Галичині нашій партії поки що не під силу. Для цього треба ще багато працювати. Однак активно шукаємо авторитетних людей, які користувалися б підтримкою виборців. У кожному з 12 мажоритарних округів Львівщини Партія регіонів буде представлена своїм кандидатом», – заявив П.Писарчук.

Як показують попередні роки, масове залучення громадян до партій, які перебувають при владі, є традиційними для сучасної політичної системи України. На сьогодні цілком очевидно, що тактика влади щодо залучення громадян у лави правлячої сили спрямована на підготовку до майбутніх виборів. Однак, кількісне зростання Партії регіонів зовсім не демонструє того, що українці стали більше вірити в цю силу, оскільки дані соціологічних досліджень показують інші тенденції.

Нинішню парламентську кампанію Партія регіонів розпочинає з не вельми виграшних стартових позицій: рейтинги провладної політичної сили істотно знизилися. Падіння рейтингу Партії регіонів, яке почалося майже відразу після перемоги її лідера В.Януковича на президентських виборах, закінчилося втратою першої позиції в рейтингах.

За даними опитування Центру Разумкова, якщо в квітні 2010 р. за «регіоналів» готові були голосувати 39,1 % (від усіх опитаних), то в грудні 2011 р. — лише 13,9 %. Натомість на перше місце серед політичних партій вийшла «Батьківщина» Ю.Тимошенко, за яку готові віддати свої голоси 15,8 % українців. Третє місце з результатом 9,6 % посідає «Фронт змін» А.Яценюка. Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 9 до 16 грудня 2011 р.

За даними загальнонаціонального опитування, проведеного фондом «Демократичні ініціативи» імені І. Кучерева та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» 22 листопада – 6 грудня, на виборах до Верховної Ради

України, якби вони відбувалися у грудні 2011 року, п'ятивідсотковий бар'єр подолало б п'ять політичних сил: партія «Батьківщина», Партія регіонів, партія «Фронт змін», Комуністична партія України і партія УДАР.

Згідно з опитуванням, за партію «Батьківщина» проголосували б 18,8 % респондентів, які мають намір брати участь у виборах, а за Партію регіонів – 17,8 %. При цьому рейтинг партії «Батьківщина» збільшився з 16,1 % у березні до 18,8 % у грудні, а Партії регіонів – зменшився відповідно з 22,8 % до 17,8 %. «Фронт змін» підтримали б 11,4 % респондентів, Комуністичну партію України – 8,4 %, партію УДАР В.Кличка – 5,8 %.

Керівник фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» О.Вишняк пояснив, що зростання рейтингу партії «Батьківщина» є статистично незначним, водночас, падіння рейтингу Партії регіонів становить 5 %, що демонструє певну тенденцію.

Найбільш відчутних втрат Партія регіонів зазнала в регіонах, де раніше мала беззастережну підтримку: так, в опитуванні травня 2010 р. у регіонах Донбасу та Криму за неї були ладні віддати свої голоси 65 % виборців, у жовтні 2010 р. – 64 %, а у грудні 2011 р. удвічі менше – 36 %.

Розчарування в Партії регіонів у ареалі її колишньої високої підтримки, окрім падіння рейтингу, зумовлює й істотно вищу підтримку опозиції, небажання брати участь у виборах, особливо після неможливості проголосувати «проти всіх», оскільки новий закон про вибори скасував графу «не підтримую жодну з політичних партій» у виборчому бюлетені. На думку О.Вишняка, зростання рейтингів партії «Фронт змін» (з 5,5 % у березні до 11,4 % у грудні), а також КПУ (відповідно з 4,4 % до 8,4 %) сталося саме за рахунок зникнення цієї графи. У регіонах колишньої високої електоральної підтримки Партії регіонів сьогодні найбільше тих, хто не бажає брати участі у виборах: 34 % у регіоні Донбасу та Криму (для порівняння: у Західній Україні лише 14 %).

Разом з тим О.Вишняк констатував, що рейтинг «Батьківщини» в цьому регіоні теж продовжує падати: його невелике зростання відбулося за рахунок виключно двох регіонів – Західного і Центрального.

Водночас соціолог зауважив, що на парламентських виборах 2012 р. рейтинги не матимуть такого вирішального значення, як на виборах 2006 і 2007 рр., тому що, згідно з новим законом про вибори, 50 % парламентаріїв обиратимуться в мажоритарних округах, де на результати вибору впливатимуть зовсім інші критерії.

Падіння рейтингу Партії регіонів і відсутність зростання підтримки опозиції експерти вважають особливістю 2011 р. «У політичному плані – це рік репутаційної катастрофи Президента і Партії регіонів», – сказав керівник центру «Третій сектор» А. Золотарьов.

З його слів, якщо у 2010 р. владі вдавалося зберігати досить високий рейтинг, то економічні події 2011 р. призвели до різкого падіння підтримки ПР громадськістю. Водночас він зазначив, що владі вдалося не допустити консолідації опозиції. А. Золотарьов додав, що найчастіше, якщо рейтинги влади падають, то підтримка опозиції зростає. «В Україні у 2011 р. цього не

сталося. Це одна з особливостей цього року», – сказав він.

Його точку зору підтримав директор Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В.Фесенко. «Одночасно ми побачили ріст соціальної і політичної напруги, падіння рейтингів правлячої партії, а одночасно – стагнацію рейтингів опозиції. Ось такий парадокс», – сказав він.

На зниження рейтингу Партії регіонів впливає не посилення соціальних протестів у країні, а соціально-економічне розчарування населення, заявив політолог В.Фесенко. «Головний чинник впливу на рейтинг Партії регіонів – не стільки зіткнення чи конфліктні ситуації, скільки соціально-економічні проблеми. Тобто на зниження рейтингу Партії регіонів впливає не сам по собі конфлікт або трагічний інцидент у Донецьку (такі випадки там траплялися й раніше), а позбавлення людей соціальних пільг на фоні зростання цін. Саме це призводить до розчарування в тій партії, за яку вони раніше голосували. Зокрема, уже сталися дві найбільші хвилі падіння рейтингу Партії регіонів. Перша – у серпні 2010 р., друга – на початку 2011 р. Обидві пов'язані з підвищенням комунальних тарифів. І нове підвищення тарифів неминуче призведе до такого ж сценарію», – вважає В.Фесенко.

Водночас політолог переконаний, що натомість рейтинг опозиції на Донбасі майже не підвищиться. «Певною мірою може… Однак упродовж останнього року бачимо достатньо парадоксальну ситуацію (це помітно в цілому по країні, а особливо на Сході) – падіння рейтингу Партії регіонів не призводить до зростання рейтингу опозиції. За даними соціології, сьогодні на Донбасі найбільше в країні людей, які виступають проти всіх, – кожен четвертий мешканець Донеччини. Кожен п'ятий – коливається у своїх політичних уподобаннях. Абсолютна більшість цих людей – колишні прихильники Партії регіонів. Вони не перейшли на бік опозиції, тому що для них "помаранчеві" чи "постпомаранчеві" – це чужі, ворожа сила. А комуністи – це стара політична сила, яка викликає сумніви у своїй політичній спроможності. Інших політичних конкурентів Партії регіонів на Донбасі нема. І тому виникає так званий політичний вакуум», – стверджує В. Фесенко.

За прогнозами політолога, як наслідок, значна частина прихильників Партії регіонів може не прийти на вибори. «Значна частина виборців на Донбасі і на Сході опинилися в складній ситуації – розчарувалися в тій партії, за яку голосували, але не знайшли тих, за кого готові віддати свій голос. І тут можуть бути дуже неоднозначні наслідки. Найімовірніше, більшість цих людей просто не прийде голосувати. Тобто це розчарування може призвести до зменшення активності виборців Донбасу і взагалі Сходу та Півдня України», – заявив експерт.

Як наслідок, партія влади може не отримати необхідної кількості депутатських мандатів за результатами виборів до Верховної Ради у жовтні 2012 р. для створення парламентської більшості, прогнозує В. Фесенко.

За його словами, вибори можуть розвиватися по-різному, залежно від застосування адміністративного ресурсу ув мажоритарних округах. «Якщо вдадуться до масштабного застосування адміністративного ресурсу, різного

роду зловживань та маніпуляцій на виборах, що більшою мірою буде помітно на мажоритарних округах, виникне серйозний розрив між оцінками екзитполів чи суспільства, що у свою чергу призведе до серйозної політичної кризи після виборів. Якщо ж влада буде діяти гнучкіше, відхилення офіційних результатів від реальних будуть невеликі, тоді ми вийдемо на нову політичну ситуацію. Вона полягатиме в тому, що партія влади програє вибори і не матиме парламентської більшості. Водночас, скоріше за все, своєї більшості не буде і в опозиції, бо вона не набере по мажоритарних округах відповідної кількості мандатів. Можуть виграти лише за партійними списками. Очевидно, тоді чекатиме важка боротьба за посади у Верховній Раді», – стверджує В. Фесенко. За прогнозом політолога, може виникнути необхідність для влади шукати певний компроміс у Верховній Раді навіть з частиною опозиції.

Політолог В. Небоженко, у свою чергу, прогнозує перспективу формування більшості в парламенті між Партією регіонів та «Фронтом змін». «Я вважаю, що БЮТ буде навіть не другим, а третім за результатами виборів. На другому місці – «Фронт змін». І тоді більшість буде формувати «Фронт змін» і, звісно, Партія регіонів», – зазначає В. Небоженко.

«Ситуація з рейтингом до виборів у Верховну Раду мінятиметься. Усе залежатиме від того, як самовизначиться Партія регіонів – з якою риторикою вони вирішать іти на вибори», – вважає політолог В. Цибулько. «Усе буде залежати від розв'язання газового протистояння та поліпшення стосунків з РФ, що обіцяв Янукович, ідучи на вибори. Якщо ситуація з РФ не вирішиться, то Партія регіонів дрейфуватиме в бік етноцентризму, щось на зразок, як було свого часу з блоком "За ЄДУ" – своєрідне об'єднання бюрократів та патріотів, звідки, зрештою, Партія регіонів і вийшла», – сказав В. Цибулько.

Перший заступник голови Партії регіонів В.Рибак відзначив, що в партії працюють над виправленням ситуації з низьким рейтингом. За словами В.Рибака, у партії достатньо технологів «українських і не тільки». «Ми підготували відповідну програму, зараз її розглядаємо. Прийде час, затвердимо. У рамках цієї стратегії діятимемо», – сказав він.

В. Рибак не виключив, що Партія регіонів узгоджуватиме кандидатів за мажоритарними округами зі своїми партнерами – Народною партією і КПУ. «Це наші партнери. Консультації відповідні йдуть, особливо щодо мажоритарних округів. У партійному плані ми партнери, і напад колег за більшістю один на одного на виборах виключаємо», – сказав народний депутат.

Водночас він упевнений, що представники цих партій не підуть в одному партійному списку з ПР. «Якщо вони йдуть на вибори партією, то я виключаю таке балотування. Ви ж маєте на увазі, що хтось із значущих людей піде за нашим списком, але такого точно не буде», – наголосив В. Рибак.

Одним з очікуваних союзників Партії регіонів на парламентських виборах експерти називають партію віце-прем'єра С. Тігіпка «Сильна Україна».

Намір об'єднати ці політисили голова ПР М. Азаров та «Сильної України» С. Тігіпко озвучили ще 16 серпня. Серед причин, через які С.Тігіпко зважився ввести свою партію в склад Партії регіонів, він назвав наближення політичного сезону і вкрай нестабільну ситуацію у світі.

Однак, як з'ясувалося після опитування регіональних представництв «Сильної України», не всі однопартійці С.Тігіпка підтримали ідею про злиття з Партією регіонів. Заступник голови «Сильної України» О.Кужель через це навіть покинула партію. З'їзд «Сильної України», який відбувся 22 жовтня, не розглядав питання про злиття з Партією регіонів і відклав це рішення на місяць.

З іншого боку, перенесення злиття партій відбулося саме через небажання керівництва Партії регіонів виконувати кадрові вимоги С. Тігіпка, який, за інформацією ЗМІ, не відкидав можливості очолити виборчий список Партії регіонів.

У кінці листопада, коли, власне, і повинно було відбутися об'єднання, від партій пролунали заяви про те, що вони не встигли провести всі необхідні процедури. Водночас у пресі з'явилася інформація, що лідер партії «Сильна Україна» С.Тігіпко не виключає самостійної участі його партії в парламентських виборах 2012 р. Про це він повідомив під час онлайн-конференції на своїй сторінці в Facebook, відповідаючи на питання щодо поточної ситуації з приєднанням «Сильної України» до Партії регіонів. Він відзначив, що тривають консультації з питання об'єднання, а також оцінювання поточної ситуації в країні.

«Я планую, що другий етап відбудеться до кінця січня. За цей час ми повинні з Партією регіонів обговорити нинішню ситуацію і ті методи, якими ми маємо змінити ситуацію – без різких і жорстких дій ситуацію не виправити – дуже багато накопичилося проблем. Ці проблеми почали обвально додаватися. Я говорю про уповільнення реформ, про корупцію, про неповернення ПДВ, про нескінченні перевірки бізнесу. Це все вимагає вирішення саме зараз, тому що це рік парламентських виборів. І, не давши цих відповідей, іти на об'єднання дуже складно», – сказав С.Тігіпко.

При цьому він відзначив, що якщо не буде сформована спільна позиція з вирішення зазначених питань, «Сильна Україна» може самостійно брати участь у парламентських виборах. «Якщо ми знайдемо відповіді на ці питання, упевнений, об'єднання буде. Якщо не знайдемо відповіді – впевнений, на з'їзді буде ухвалене рішення не входити в Партію регіонів і йти на вибори самостійно», – наголосив С.Тігіпко.

Інформація щодо позиції керівництва Партії регіонів у питанні об'єднання із «Сильною Україною» теж суперечлива, що, ймовірно, пояснюється різним ставленням різних груп впливу в партії до перспектив С.Тігіпка. Деякі партійні джерела однозначно стверджують, що об'єднання відбудеться, інші – не настільки оптимістичні, заявляючи, що питання ще не вирішено. Партія регіонів виходитиме з того, що вигідніше – об'єднатися, щоб не конкурувати, або йти одним блоком, але різними партіями. В останньому випадку партії матимуть можливість набрати в сумі більше відсотків, до того ж, у союзі

вони матимуть тільки одного члена в комісії, а порізно – двох.

«ПР готова до конструктивного діалогу. Але мова може йти тільки про розпуск “Сильної України” і вступ її членів до ПР. Ми не нав’язуємо об’єднання, це їхнє рішення. Але хоч як би все склалося, партнерами ми залишимося», – сказав перший заступник голови фракції ПР М. Чечетов.

«Якщо Тігіпко піде разом з Регіонами, він зможе отримати максимум п’ять місць у прохідній частині списку, і, можливо, після того, як Микола Азаров піде з поста Прем’єра і голови партії, зможе претендувати на роль лідера. Але при цьому він повністю розчиниться в партії. Якщо ж він піде на вибори самостійно, – йому доведеться, швидше за все, піти з Кабміну (через нинішню посаду він бере на себе дуже багато негативу) і завойовувати електорат. Враховуючи, що багато жителів Сходу розчарувалися в Партії регіонів, його шанси взяти більше 5 % високі. Але я не думаю, що йому цікаво грати в самостійні парламентські ігри. Думаю, свій актив у Верховній Раді він спробує обміняти на нові, більш високі посади у виконавчій владі», – вважає політолог К.Бондаренко.

За словами голови правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, час для об’єднання «Сильної України» з Партією регіонів ще є, переговори можуть тривати навіть до старту виборчої кампанії. Утім, з технологічної і правової точки зору, краще це завершити не пізніше, ніж навесні, зазначив він.

Політолог стверджує, що тепер у Партії регіонів виникли певні розбіжності щодо необхідності об’єднання з партією С.Тігіпка. «Мені здається, що в самій Партії регіонів починають думати, чи варто всіх заганяти під дах Партії регіонів. Мовляв, варто залишити й інші політичні сили, щоб можна було б іти різними колонами на вибори. Утім, як на мене, це вже суперечить новому ухваленому закону про вибори, який передбачає встановлення п’ятивідсоткового виборчого бар’єра. Такий показник – це вже забагато і для Тігіпка. Ще місяць тому його партія долала цей бар’єр, а зараз після різних розмов про об’єднання навряд чи їй це під силу. До речі, ці коливання в думках, чи варто об’єднуватися, чи ні, скоріше, негативно впливатимуть на рейтинги. А тому треба визначатися», – вважає В.Фесенко.

На думку експерта, якщо С.Тігіпко передумає об’єднуватися з «регіоналами», то вже не поверне втрачений рейтинг. «Навіть якщо Тігіпко не об’єднається з “регіоналами”, то він нічого собі не додасть. Утрачений рейтинг він не поверне, а проблеми залишаться. Так що тут – якщо погодився, треба йти до кінця, але, можливо, домовившись про серйозні поступки з боку “старших” партнерів», – додав політолог.

Водночас, за словами В.Фесенка, певні суперечності в переговорному процесі виникають через непорозуміння в самій Партії регіонів. «Виходячи з історії взаємин Тігіпка з “регіоналами”, я думаю, що це лише така тактична торгівля, тобто він хоче виторгувати собі поступки за кадровими питаннями. Думаю, що частково він цього досягне. Крім того, розвиток цих переговорів демонструє, що Тігіпко підкоряється волі «старших товаришів» і врешті-решт іде на їхні умови. Я думаю, що зараз ця торгівля мотивується і деякими

стратегічними, тактичними суперечностями в самій Партії регіонів і керівництві країни, зокрема, протиріччями, пов'язаними з різним ставленням до кадрового оновлення уряду. Іншими словами – Тігіпком грають», – стверджує В.Фесенко.

З іншого боку, за словами політолога, С.Тігіпко не має свого кадрового потенціалу для роботи в уряді. «Я не бачу нині в його партії людей, які були б за досвідом, статусом спроможні для рекомендації в уряді. Скоріше, йому можуть когось порадити», – уточнив він.

В. Фесенко прогнозує, що найбільші поступки для С.Тігіпка в переговорах про об'єднання можуть бути лише щодо партійних посад. Зокрема, він може стати першим заступником Партії регіонів, а декілька його регіональних керівників зможуть зайняти посади перших заступників партійних осередків. Це можливо, але не більше, уточнює політолог. В.Фесенко також не виключає можливості переходу до Партії регіонів лише С.Тігіпка, утім, за його словами, у «Сильної України» без нього малі шанси на виборах.

Найбільша передвиборна інтрига в Партії регіонів – хто очолить партійний список на виборах. На всіх попередніх виборах у партії був однозначний лідер – В. Янукович, який, ставши Президентом, не може бути першим номером у списку. Список претендентів на перший номер, який найчастіше називають експерти та ЗМІ, зводиться до чотирьох політиків: М. Азаров, А. Клюєв, Б. Колесніков і Ю. Бойко. Донедавна також не відкидалась версія про те, що список очолить віце-прем'єр С. Тігіпко, який раніше заявляв про злиття своєї партії «Сильна Україна» з ПР. Але оскільки впевненості в такому злитті дедалі менше, імовірність побачити С.Тігіпка на чолі списку «регіоналів» фактично нульова.

Щодо шансів Прем'єр-міністра М.Азарова стати першим номером у списку Партії регіонів, думки як в експертів, так і в самих «регіоналів», розходяться. З одного боку, фігура М.Азарова є найбільш компромісною з точки зору її сприйняття різними партійними групами, з іншого – очевидно, що антирейтинг Прем'єра дуже високий і на чолі списку він може позбавити ПР декількох відсотків. До того ж не виключається можливість заміни Прем'єра ще до виборів.

Нині настрої проти М.Азарова наростають одночасно з кількох боків – як у депутатському корпусі, так і на Банковій. «Президент, у принципі, не задоволений роботою Кабінету Міністрів. Непопулярні реформи зроблено погано. А те, що було зроблено добре, – відіграно назад. Азаров зібрав весь негатив по податковій реформі, але замість того, щоб іти до кінця, злякався, що його змете вулиця, і включив задній хід», – розмірковує один з ідеологів Банкової.

Майданчиком для висловлення невдоволення М. Азаровим стали збори фракції «регіоналів» за його участі, які 11 січня відбулися в партійному кінотеатрі «Зоряний».

За словами присутніх, раніше ніколи депутати так відверто не критикували людину, яка формально обіймає посаду голови їхньої партії. Одна з причин – ускладнення участі багатьох представників Партії регіонів за

мажоритарними округами через падіння підтримки серед населення партії в цілому і її представників зокрема. Воно зумовлене, на переконання «регіоналів», саме невдалою роботою уряду. Наприклад, депутат Я. Сухий, який збирається балотуватися у Запоріжжі, за розповідями очевидців, заявив М. Азарову на фракції: «У мене складається враження, що ви й уряд саботуєте реформи, а не проводите їх».

Враховуючи, що Я.Сухий входить у групу власника заводу «Мотор-Січ» В. Богуслаєва і йтиме в окрузі за його підтримки, це один з доказів системного накопичення негативу серед великого капіталу Партії регіонів.

На те, що депутатів не чує «своя» ж влада, поскаржився ще один майбутній мажоритарник від Партії регіонів – Г.Смітюх, який балотуватиметься по Волинській області.

Далі на засіданні на закид Прем'єра, що треба іти в народ і пояснювати суть реформ, відповів керівник фракції ПР О. Єфремов: «Як пояснювати чорнобильцям, якщо раніше вони отримували чотири тисячі гривень, а тепер – півтори тисячі?» «Чому ми у Верховній Раді повинні виступати адвокатами неякісних законопроектів уряду?» – переповідають його слова свідки зборів.

Цікаво, що після появи першої інформації про конфліктне засідання з участю М.Азарова його служби намагалися виступити зі спростуванням, повідомивши, що депутати й М.Азаров оцінили спільну роботу в минулому році на «добре» і «жодних підвищених тонів під час засідання чути не було».

Глава Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, коментуючи інформацію про суперечки під час зустрічі Прем'єра М. Азарова з фракцією Партії регіонів, пояснив їх наявністю внутрішніх суперечностей у Партії регіонів, які, за словами політолога, будуть і надалі загострюватися, оскільки абсолютно очевидно, що на цих виборах прохідна частина списку Партії регіонів буде меншою, по-перше, через змішану систему виборів, по-друге, через зниження рейтингу партії. Відповідно, боротьба інтересів буде загострюватися. Крім того, на переконання В.Фесенка, уже як мінімум півроку очевидною є проблема наростання розбіжностей у різниці підходів до проведення реформ, до економічної політики між Адміністрацією Президента і Кабміном.

Що стосується безпосередньо зустрічі М. Азарова з фракцією – це вже прояв невдоволення урядом і окремими його діями в законопроектній політиці, вважає політолог. «Це приховане політичне невдоволення, оскільки багато "регіоналів" вважають, що неефективна робота уряду знижує рейтинг партії. Так що проблеми є, і завдання внутрішньої консолідації "регіоналам" також доведеться вирішувати. Ця проблема для них не менш актуальна, ніж для багатьох опозиційних сил», – підкреслив В. Фесенко.

«Для Азарова ризики, звичайно, є. Критична маса наростає, і питання тільки в тому, коли Президент дозріє до відповідного рішення. Я думаю, що тут ще питання в ступені готовності його кандидата на прем'єрство. Є ще й друга сторона проблеми, найскладніша – справа в тому, що Азаров не тільки Прем'єр-міністр, але ще і формальний лідер ПР. Відповідно, головний претендент на перший номер списку. А оскільки рейтинги впали, тепер перед

“регіоналами” стоїть дуже складна технологічна проблема: кого ставити на чолі списку. Більш-менш оптимального вирішення цієї проблеми немає. І питання про те, коли знімати Азарова, буде дедалі більше актуалізуватися в міру наближення парламентських виборів. Тут два варіанти вирішення: або навесні, щоб був час для підготовки до виборів з новим Прем’єром, або після виборів», – резюмував експерт.

На думку експертів, якщо питання відставки М. Азарова виникне до парламентських виборів, то це можливо лише за умови підібрання кандидатури «технічного» Прем’єр-міністра з нульовим рівнем амбіцій, який би при цьому влаштовував усі внутріпартійні групи. Такого в середовищі Партії регіонів просто немає – за винятком хіба що С.Арбузова, який за рік керівництва Нацбанком набрався досвіду і про якого дедалі частіше кажуть як про «ідеального Прем’єра» для Президента В.Януковича.

Зрозуміло, що жоден з традиційних кандидатів на уряд – ні А.Клюєв, ні Ю. Бойко, ні С. Тігіпко – не захочуть ризикувати та йти на посаду на декілька місяців, що залишилися до виборів. Крім того, жоден з них не викликає беззастережної довіри у В. Януковича і не забезпечує балансу між групами впливу всередині влади, який виник завдяки приходу М. Азарова.

Крім того, нинішній Прем’єр ще не зібрав весь соціальний негатив. Тому залишається інший варіант, що перестановки обмежаться міністрами, а М.Азаров допрацює на посаді до формування нового уряду.

У будь-якому випадку очевидно, що після виборів у жовтні 2012 р. Кабінет Міністрів стане заручником консолідації 226 голосів у новому парламенті. За чинною Конституцією, глава уряду не зобов’язаний складати повноваження перед новообраною Верховною Радою. Він втрачає посаду лише після виборів Президента. Але очевидно, що нова конфігурація у Верховній Раді вимагатиме задоволення апетитів груп впливу, а також створення умов для нового ривка для самого В.Януковича, завданням якого є перемога у 2015 р. Тому пошук формату участі Партії регіонів у виборах автоматично тягне за собою пошук відповіді на питання: що робити з нинішнім урядом?

Сьогодні головним претендентом на місце М. Азарова є голова виборчого штабу Партії регіонів на наступних парламентських виборах А. Клюєв. До штабу також залучено групу політтехнологів, дехто з яких працював на “помаранчеву” команду. Так, за інформацією джерел в оточенні першого віце-прем’єра, до його креативного штабу тепер входять С. Гайдай (на виборах-2010 підтримував В. Ющенка), Т.Березовець (працював у штабі Ю. Тимошенко) і В. Бала.

Коментуючи призначення А. Клюєва головою виборчого штабу Партії регіонів, політологи називають його очікуваним. А.Клюєв не новачок в організації виборчих кампаній «регіоналів». На виборах 2004 р. він був одним з керівників президентської кампанії В.Януковича. У нинішній парламентській кампанії А.Клюєву поставлено завдання добитись для партії влади результату, необхідного для створення більшості у парламенті. А ставкою у цій грі, вважають аналітики, для першого віце-прем’єра стане прем’єрська посада, на яку він зможе претендувати у разі успіху.

За словами директора школи політичної аналітики Києво-Могилянської академії О. Гараня, у руках в А.Клюєва – реальні важелі та неабиякий досвід застосування адміністративних методів у виборчих кампаніях «регіоналів». Політолог не відкидає варіанта, що у разі вдалого проведення кампанії цілком можливим є прем'єрство А.Клюєва. Але, з іншого боку, така фігура на чолі уряду навряд чи влаштує Президента. «Адже М. Азаров – хай він і не популярний – проте цілком влаштовує В. Януковича, оскільки достатньою мірою віддалений від інших груп впливу. А. Клюєв – це якраз центр впливу, і тут є небезпека порушення балансу всередині самої Партії регіонів», – пояснює експерт.

Директор соціологічної служби «Український барометр» В.Небоженко висловив думку, що А.Клюєв на чолі виборчого штабу – це форма шантажу В. Януковича. Іде торг саме про прем'єрську посаду. На думку політолога, якби А. Клюєв став Прем'єр-міністром, його б рейтинг значно зріс, що було б не потрібно Президентові В.Януковичу.

Крім того, В.Небоженко вбачає зародки конфлікту всередині Партії регіонів через призначення головою виборчого штабу А.Клюєва. «Голова партії Азаров, а штаб очолює Клюєв. З погляду політології партії це неправильно, це шлях до конфлікту», – вважає політолог.

А от голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір» С.Таран упевнений, що «А. Клюєв не зможе дати бажаний результат на виборах, попри весь його досвід застосування адмінресурсу. Адже рейтинг Партії регіонів котиться вниз, і бажаний результат неможливо намалювати у пропорційній частині списку». Інша справа – мажоритарники. Тут є шанси дати більшість для Партії регіонів, і саме на це буде робитися ставка. Але, швидше за все, А. Клюєв до цього не буде причетним, оскільки у мажоритарних округах вибори контролюватиме Адміністрація Президента, яка має значно більше важелів впливу.

На думку С. Тарана, це означає, що перед А.Клюєвим поставили завдання, яке практично неможливо виконати, і це зроблено свідомо. Останнім часом В. Янукович усе більше робить ставку на президентську Адміністрацію та на власну сім'ю, і все далі відсуває Партію регіонів. І нині, даючи шанс А.Клюєву проявити себе там, де шансів на успіх дуже мало, В.Янукович, у випадку невдачі, звільняється від політичних та моральних зобов'язань перед групою А.Клюєва та дістає можливість проводити свою власну політику.

«Майбутня більшість у парламенті формуватиметься не Клюєвим. Її формуватиме Адміністрація Президента і Янукович. І я дуже сумніваюся, що Клюєву дадуть можливість істотно впливати на склад Кабінету Міністрів, – не кажучи вже про те, щоб самому стати Прем'єром», – вважає С. Таран.

Що стосується різних груп впливу всередині Партії регіонів, то, як констатують політологи, з приходом В. Януковича на президентський пост серед них встановився певний баланс сил, який зберігається до сьогодні. Як відомо, провідні групи у партії влади контролюються найбагатшими представниками бізнес-еліти «регіоналів» – Р. Ахметовим, А. Клюєвим, Д. Фірташем.

Потрібно сказати, що всі три групи зуміли протягом минулого року отримати нові економічні об'єкти і просунути своїх протеже на посади, які передбачають контроль за фінансовими потоками.

Група Д. Фірташа зуміла покращити становище підконтрольних підприємств і придбати нові. А. Клюєв був призначений головою групи з реформування НАК «Нафтогаз Україна». Р. Ахметов зовсім недавно отримав контрольний пакет акцій Київенерго.

Незважаючи на різке погіршення економічної ситуації, Банкова поки утримується від різких кадрових рішень в уряді. Свої пости зберігають і люди, близькі до власника СКМ Р. Ахметова, і представники команди першого віце-прем'єра А. Клюєва, і члени «газової» групи Фірташа – Льовочкіна. Звільнити членів Кабміну, які несуть безпосередню відповідальність за стан справ в країні, главі держави не дають змоги ризики можливого виникнення внутрішньої опозиції в партії влади. Адже ймовірність того, що, опинившись без роботи, колишні соратники почнуть власну політичну гру, досить висока. Проте останнім часом В.Янукович у кадровій політиці став все менше уваги приділяти інтересам своїх ключових політичних партнерів.

Система стримування і противаг, спочатку закладена в основу відносин В.Януковича з оточенням, в останній рік змінилася посиленням групи впливу «сім'ї», провідне становище в якій займають сини Президента. Ключові портфелі у владі сьогодні контролюють люди, близькі безпосередньо до глави держави.

Тим часом один з найвпливовіших «регіоналів» – народний депутат від Партії регіонів Р.Ахметов заявив, що не має наміру балотуватися до Верховної Ради на наступних парламентських виборах. «Я не збираюся йти в парламент, але благодійністю займатися буду», – сказав він у селі Волоське Дніпропетровської області.

Уперше інформацію про те, що Р. Ахметов може не брати участі у майбутніх виборах до Верховної Ради, озвучив В.Янукович у червні в інтерв'ю журналістам у своїй резиденції в Межигір'ї. За його словами, народний депутат і бізнесмен Р. Ахметов розмірковує, чи йти йому знову в депутати, чи ні. Президент тоді сказав, що він нещодавно зустрічався з Р. Ахметовим, і той пояснив, що Партію регіонів покидати не хоче, а от чи балотуватися йому на майбутніх парламентських виборах, він ще не вирішив.

Відсутність Р.Ахметова в списках Партії регіонів практично не позначиться на її рейтингах, а ось питома вага групи Р. Ахметова в цій політсилі може зменшитися, вважає професор політології Національного університету «Києво-Могилянська академія» О.Гарань.

«Те, що Р. Ахметов не балотуватиметься у Верховну Раду на наступних парламентських виборах, може говорити про дві речі. По-перше, можливо між В. Януковичем і Ахметовим були укладені певні домовленості по відходу Ріната Леонідовича від публічної політики. А по-друге, можливо, Ахметов хоче піти по стопах В. Пінчука – відійти від політики і зосередитися на бізнесі та громадській діяльності. І це буде правильно, тому що

відбудеться хоч і формальне, але відділення влади від бізнесу», – вважає О.Гарань.

Водночас, за словами політолога, залишається актуальним питання, якою буде квота Р.Ахметова в списках Партії регіонів. Не виключено, що вона буде меншою, ніж у списках на минулих виборах, особливо якщо його люди не зможуть пройти в парламент за мажоритарними округами, вважає він.

На думку політолога В.Фесенка, заява Р.Ахметова про відмову від участі у наступних парламентських виборах є не тільки і не стільки ініціативою самого Р.Ахметова, а швидше таким собі колективним рішенням.

Експерт нагадав, що цю заяву Президент В.Янукович «анонсував» ще в червні поточного року. Найбільш імовірною причиною цього рішення, на думку В.Фесенка, послужило усвідомлення в рядах Партії регіонів того, що ігнорування народним депутатом Р.Ахметовим засідань у Верховній Раді насамперед негативно позначається на репутації Партії регіонів, а вже в останню чергу – на репутації самого депутата Р.Ахметова. Хоча, можливо, це зроблено для того, щоб поступово знизити вплив самого Р.Ахметова на політику, припускає політолог.

Характерною особливістю внутрішньопартійної ситуації у «регіоналів» напередодні парламентських виборів можна вважати вихід внутрішніх конфліктів за рамки традиційного протистояння груп впливу і локалізацію їх на рівні регіонів. Перший і головний каталізатор цих конфліктів – прийдешні парламентські вибори, а саме: їх мажоритарна складова.

Майже кожен округ може стати потенційним осередком конфлікту. Навіть у тому випадку, якщо кандидатура від партії буде остаточно і безповоротно узгоджена з Києвом, на окрузі може з'явитися кандидат, не згодний з рішенням керівництва партії, і спробувати взяти участь у виборах самовисуванням. Більше того, може так статися, що партійний бренд до моменту виборів буде працювати в мінус, а це значить, що невдоволені самовисуванці отримають нехай і невелику, але перевагу над офіційними кандидатами від Партії регіонів. Це сплутає карти «регіоналів» на місцях на радість опозиціонерів і кандидатів, які не пов'язують своє майбутнє з жодною з політичних партій.

У цьому контексті перед владою стоїть ще одне завдання – в областях з низькою електоральною підтримкою Партії регіонів провладний кандидат не повинен асоціюватися з цією самою владою.

Тому на наступних парламентських виборах можна передбачити появу щонайменше двох типів кандидатів. В областях зі стабільною підтримкою Партії регіонів будуть висуватися безпосередньо від материнської структури. Натомість там, де Партія регіонів очолює антирейтинги, кандидати від влади мають балотуватися або самовисуванцями, або від дрібних політичних сил.

Другий каталізатор конфліктів усередині Партії регіонів – адміністративна реформа, розпочата Президентом. Ця реформа сприяє поступовому переходу владних повноважень від місцевих чиновників у центр. Це означає, що влади на місцях стане менше і її перестане вистачати на всіх. Найпоказовіший приклад – скорочення кількості заступників губернаторів. Десятки вельми

впливових у регіонах людей залишаться без роботи. Звичайно, багато хто з великих чиновників, що втратили роботу, спробують поборотися за голоси виборців на мажоритарному окрузі, знову ж таки загострюючи конкуренцію серед представників Партії регіонів.

Третій каталізатор – падіння рейтингу Партії регіонів. Якщо воно триватиме, то багато впливових «регіоналів» на місцях і у Києві можуть вирішити не пов'язувати своє майбутнє з ПР, а спробувати щастя в нових проектах, які теоретично можуть виникнути на місці Партії регіонів. Ці розриви будуть болісними і напевно пройдуть не без взаємних звинувачень і локальних війн компроматів. Ці конфлікти можуть виявитись особливо жорсткими, тому що в них візьмуть активну участь «регіонали», ображені розподілом мажоритарних округів і втратою влади, пов'язаної з адміністративною реформою.

На нинішньому етапі хвилю внутрішніх конфліктів у Партії регіонів можна зупинити, вважають експерти. Для цього потрібно переглянути принципи партійного управління, намагаючись до мінімуму звести кулуарність у прийнятті рішень. Наприклад, грамотно проведені праймеріз для відбору кандидатів на мажоритарні округи могли б істотно зняти напруження на місцях. Вони дали б змогу красиво вийти з ситуації з тими київськими «регіоналами», яких не можна не пустити до Верховної Ради за минулі заслуги і поява яких на мажоритарних округах може призвести до конфліктів з місцевою елітою.

Крім того, необхідно кардинально переглянути інформаційну політику і влади, і партії. Усе, що виходить від членів партії, повинно, принаймні, жорстко контролюватися, щоб ті конфлікти, які неминуче виникають і будуть виникати, залишалися всередині, не прориваючись назовні.

Нинішня влада достатньо стабільна та, крім того, не має сильних опонентів. Вона здатна проконтролювати і вибори за партійними списками, і по мажоритарних округах. Тож особливих загроз та сюрпризів для Партії регіонів на майбутніх виборах до Верховної Ради експерти не прогнозують.

В об'єктиві – регіон

А. Потіха, наук. співроб.

Західноукраїнські області в очікуванні змін. З новим бюджетом!
(Львівська та Івано-Франківська області)

Верховна Рада прийняла Державний бюджет на 2012 р. Кабмін запропонував встановити на 2012 р. прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць: з 1 січня – 1017 грн, з 1 квітня – 1037 грн, з 1 липня – 1044 грн, з 1 жовтня –1060 грн, з 1 грудня – 1095 грн. Для низки соціальних і демографічних груп населення прожитковий мінімум уряд запропонував встановити в іншому розмірі.

Уряд також запропонував парламенту встановити на 2012 р. мінімальну зарплату в місячному розмірі на такому рівні: з 1 січня – 1073 грн, з 1 квітня – 1094 грн, з 1 липня – 1102 грн, з 1 жовтня – 1118 грн, з 1 грудня – 1134 грн.

Президент України В. Янукович підписав документ. Проте, як зазначила І. Акімова, перший заступник голови Адміністрації Президента, В. Янукович виступає за якнайшвидший перегляд Державного бюджету на 2012 р. «Президент буде порушувати питання про якнайшвидший перегляд Держбюджету. І мова тут іде навіть не про І квартал (2012 р.) – можливо, це буде навіть раніше», – сказала вона.

За словами І. Акімової, В. Янукович переконаний, що Держбюджет-2012 повинен бути бюджетом розвитку, що забезпечує рух економічних реформ.

Вона також додала, що майже всі видатки на національні проекти, які в основному базуються на приватно-державній ініціативі із залученням коштів інвесторів, були урізані, у тому числі на будівництво перинатальних центрів. «Це не та політика, яку потрібно вітати щодо державного бюджету. Вона не сприяє вирішенню важливих соціальних завдань. Це одна із причин, у зв'язку з якою Президент жорстко критикував бюджет у процесі прийняття рішення про його підписання», – зазначила І. Акімова.

Вона звернула увагу на те, що Президент розкритикував фінансування регіональних програм. І. Акімова сказала, що Президент давав доручення уряду щодо створення фонду регіонального розвитку, однак ці завдання належним чином не виконані. «Цей фонд формально створений, формально в ньому закладені кошти на наступний рік, але механізм їх прозорого розподілу, заради якого він створювався, законодавчо не з'явився», – зазначила вона.

У свою чергу, обласні ради прийняли свої обласні бюджети, щоправда, теж з певними застереженнями. Зокрема, Львівська облрада після майже п'ятигодинного обговорення затвердила обласний бюджет Львівщини на 2012 р. За це рішення проголосували 104 депутати на сесії 5 січня.

Львівська облрада установила загальний обсяг доходів обласного бюджету на 2012 р. у сумі 4,296 млрд грн. Обсяг доходів загального фонду бюджетів визначено в сумі 4,154 млрд грн, спеціального фонду бюджету – 141,8 млрд грн. Загальний обсяг видатків обласного бюджету на 2012 р. затверджено у сумі 4,296 млрд грн, у тому числі обсяг видатків загального фонду бюджету в сумі 4,109 млрд грн та видатків спеціального фонду бюджету – 186,16 млн грн. Установлено профіцит загального фонду обласного бюджету у сумі 44,32 млн грн.

Начальник Головного управління фінансів Львівської ОДА О.Демків назвав показники дохідної частини обласного бюджету «дуже-дуже оптимістичними».

За словами О.Демківа, дохідну частину обласного бюджету «надули» на 30 млн грн. Окрім того, Львівська облрада назвала дискримінаційними бюджетні показники Мінфіну для Львівщини і звернулася з відповідною заявою до Кабміну. Депутати також ухвалили заяву до Президента, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра України з вимогою негайного перегляду

Державного бюджету на 2012 р. та показників обласного бюджету Львівської області на 2012 р.

Напередодні голосування за бюджет фракція ВО «Свобода» у Львівській обласній раді заявила, що не буде підтримувати поданий ОДА проект обласного бюджету і вимагатиме його доопрацювання. Про це на прес-конференції повідомила голова фракції ВО «Свобода» у Львівській обласній раді І. Сех.

Вона заявила, що «такого нелюдського бюджету Львівщина за роки незалежності ще не мала». Зокрема, за словами І. Сех, уперше за останні десятиліття скорочується загальний обсяг видатків обласного бюджету – на 73 млн грн порівняно з очікуваним виконанням бюджету в поточному році. При чому це відбувається на фоні збільшення видатків на заробітну плату на 17–20 %, зростання видатків на оплату енергоносіїв на 27 % та шалених темпів інфляції. У 2012 р. Львівська область отримає вдвічі меншу додаткову дотацію з державного бюджету на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів. Не передбачаються і деякі субвенції з державного бюджету інвестиційного характеру: на соціально-економічний розвиток (у 2011 р. було 34,8 млн грн), на реалізацію пріоритетів розвитку регіонів (59,2 млн грн), на заробітну плату працівникам бюджетної сфери та поліпшення умов праці медичних працівників та інші субвенції. «Але найбільша небезпека цього бюджету полягає в тому, що він відкрито ставить за мету повне знищення місцевого самоврядування на Львівщині», – заявила І. Сех.

Але, не дивлячись на такі заяви, бюджет затверджено і в обласній державній адміністрації вважають це позитивним. Зокрема, 6 січня 2012 р. перший заступник голови Львівської облдержадміністрації Б.Матолич під час проведення селекторної наради із головами районних державних адміністрацій та міськими головами міст обласного підпорядкування зазначив, що у проекті збільшено видатки на заробітну плату на 17–20 % у зв’язку з поетапним підвищенням мінімального розміру заробітної плати та посадового окладу працівників бюджетної сфери, оплату енергоносіїв на 27 % і медикаментів та харчування – 7,9 % з урахуванням інфляційних процесів.

За його словами, уперше у Державному бюджеті на 2012 р. передбачено субвенцію для кожного бюджету міста та району області на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах у сумі 99,3 млн грн, обласного бюджету для подальшого розподілу між бюджетами місцевого самоврядування – 37,7 млн грн (разом по області 137 млн грн).

Крім того, в обласному бюджеті на реалізацію низки регіональних програм передбачаються кошти в сумі понад 101 млн грн, які будуть розподілятися між розпорядниками коштів, районами та містами додатково. «Головним розпорядникам коштів обласного бюджету, головам райдержадміністрацій та міськвиконкомів необхідно терміново забезпечити виконання показників обласного та інших місцевих бюджетів, а також організувати роботу у

відповідних міністерствах та відомствах з отримання додаткових нерозподілених коштів», – повідомив Б.Матолич.

Начальник Головного управління фінансів Львівської ОДА О. Демків зазначив, що у 2012 р. Львівщина вперше відразу на початку року отримає субвенцію з державного бюджету на ремонт комунальних доріг. «Цей крок дозволяє на початку бюджетного року планувати чіткіше ці роботи. У минулі роки такі кошти надавали протягом року, зокрема після уточнення бюджету», – зазначив О.Демків. За його словами, розподіл коштів на комунальні дороги між містами і районами Львівщини визначено прозоро – пропорційно до обсягу збору податків до спецфонду і відповідно до кількості населення. «У середньому це близько 1 млн грн на кожну територію», – повідомив О. Демків.

У 2011 р. на комунальні дороги Львівщини з держбюджету було передбачено 140 млн грн, отримали 125 млн грн. «У 2011 р. ми отримали з державного бюджету ресурс на рівні 2010 р. У проекті бюджету на 2012 р. передбачено додатково 13,8 %. Є субвенція на ремонт комунальних доріг на початку року. Це також крок уперед, щоб ефективніше і швидше використовували кошти. Є нова субвенція з держбюджету на придбання медичного обладнання вітчизняного виробництво», – зазначив О. Демків.

Деякі експерти відзначають, що Львівщина в 2012 р. має шанси покращити свої економічні показники. За їхніми словами, 2011 р. продемонстрував, що такі можливості є. Зокрема, як інформують ЗМІ, у січні – листопаді 2011 р. промислові підприємства Львівської області реалізували промислової продукції на 26,9 млрд грн, що становить 2,7 % від загальнодержавного обсягу. Серед регіонів України за обсягом реалізованої промислової продукції Львівська область посіла дев’яте місце. У загальному обсязі реалізованої продукції 76,5 % займала продукція переробної промисловості, підприємствам з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води належало 18,2 % продукції, підприємствам добувної промисловості – 5,3 %.

За інформацією ЗМІ, середня номінальна заробітна плата одного штатного працівника на Львівщині у листопаді 2011 р. становила 2302 грн. На 14,1 % зросла до листопада 2010 р. За одну оплачену годину нараховано у середньому одному працівникові 14,80 грн. Рівень середньої заробітної плати у листопаді 2011 р. перевищував державні соціальні стандарти у 2,3 раза (рівень мінімальної заробітної плати та прожитковий мінімум для працездатних осіб, які дорівнювали 985 грн).

Зменшення рівня заробітної плати у листопаді, порівняно з попереднім місяцем, відбулося у таких галузях економіки, як сільське господарство; фінансова діяльність; освіта; діяльність транспорту і зв’язку; діяльність готелів і ресторанів; надання комунальних та індивідуальних послуг; торгівля; будівництво.

Найбільш оплачуваними в області залишаються працівники фінансових установ (4402 грн), підприємств транспорту і зв’язку (2911 грн), державного управління (2886 грн) та промисловості (2649 грн). Рівень реальної заробітної плати (з урахуванням зростання індексу споживчих цін) у

листопаді 2011 р. порівняно з попереднім місяцем зменшився на 0,2 %, а з листопадом 2010 р. збільшився на 8,6 %.

Окрім цього, як відзначають експерти, у Львівській області функціонує 28 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), які через структурні підрозділи забезпечують надання 51 виду соціальних послуг більше 80 тис. непрацездатним громадянам та інвалідам. Про це повідомили в Головному управлінні праці та соціального захисту населення Львівської облдержадміністрації.

У 2011 р. територіальні центри провели оцінювання індивідуальних потреб у соціальних послугах громадян, які є соціально незахищеними чи потрапили в кризові ситуації, на основі якого формуються соціальні паспорти кожного села, міста чи району. Спільно зі спонсорами надано грошову та матеріальну допомогу малозабезпеченим пенсіонерам до Різдвяних, Великодніх свят, до Дня Незалежності та Міжнародного дня людей похилого віку.

У жовтні 2011 р. у Львові розпочався другий навчальний рік Університету третього віку, де навчається понад 200 пенсіонерів, які стали першопрохідцями освітньої та соціальної програми. Під час навчання слухачі проходять теоретичні й практичні заняття з іноземної мови (англійська, німецька, польська, італійська), комп'ютерної грамоти. Також слухачі мають можливість здобути знання з психології та педагогіки, займатись у групах оздоровчої фізкультури, брати участь в аматорських гуртках (театр, співи, рукоділля), а також екскурсіях містом, відвідуванні театрів, подорожах історичними місцями.

Благодійний фонд «Карітас – Львів УГКЦ» спільно з територіальними центрами надає гаряче харчування малозабезпеченим громадянам та самотнім непрацездатним громадянам у Львові, Сокалі і Жовкві. У Бориславі Львівський обласний фонд благодійної допомоги «Хевра» надає допомогу продуктами харчування, одягом, медикаментами та памперсами.

У створених при територіальних центрах клубах пенсіонерів проводяться тематичні вечори, лекції, екскурсії, відзначення ювілеїв. При Трускавецькому та Дрогобицькому міських, Сокальському районному територіальних центрах діють хорові капели «Сусідки», «Калинонька», «Надвечір'я», які брали участь у концертах до державних та релігійних свят, здійснювали виїзди з концертами в стаціонарні установи. До цієї роботи залучаються і самодіяльні колективи. Зокрема, у Новому Роздолі народний ансамбль «Берездівчанка» під керівництвом М. Іваницького постійно готує святкові концерти.

Оскільки питання допомоги літнім людям та створення оптимальних умов для їхнього життя є актуальним, територіальні центри постійно шукають організаційні форми залучення різних категорій громадян до надання посильних побутових послуг громадянам з обмеженою працездатністю. В області цілеспрямовано розвивається волонтерський рух.

Так, до Дня довкілля проведений місячник з озеленення та благоустрою. Соціальними робітниками разом з волонтерами проведена робота з благоустрою, санітарного оздоровлення садиб одиноких громадян та

інвалідів. Волонтери-учні допомагали одиноким підготуватися до зими: утеплити вікна, збирати врожай, заготовляти дрова.

Завдяки роботі соціальних працівників непрацездатні громадяни та інваліди, а також соціально незахищені громадяни чи ті, які потрапили в кризові ситуації, відчувають себе повноправними членами громадянського суспільства, відчувають турботу держави і стають соціально вмотивованими та адаптованими в житті.

За словами представників влади, робота над удосконаленням надання соціальних послуг та підвищенням соціальних стандартів області триватиме і у 2012 р. Керуючись принципами турботи щодо поліпшення оздоровлення та відпочинку дітей, одним із стратегічних пріоритетів управління з питань сім'ї та молоді Львівської обласної державної адміністрації у 2012 р. як координатора програм оздоровлення дітей та молоді є завдання збільшення кількісних та якісних показників оздоровлення дітей та молоді. Про це повідомив начальник управління з питань сім'ї та молоді Львівської облдержадміністрації А. Ігнатович.

За його словами, важливим чинником є належне і своєчасне фінансування оздоровчих закладів за рахунок коштів державного, обласного, районного та міських бюджетів. Коштів, які закладені у бюджеті Львівської області на 2012 р. на здійснення заходів із оздоровлення дітей, недостатньо. У зв'язку з цим одразу після ухвалення бюджету Львівської області головам районних державних адміністрацій та міським головам міст обласного значення було направлено лист першого заступника голови Львівської облдержадміністрації Б.Матолича з проханням збільшити в районних та міських бюджетах обсяги фінансування на оздоровлення дітей у 2012 р.

А. Ігнатович зазначив, що управління з питань сім'ї та молоді облдержадміністрації ставить амбітну мету – охопити оздоровленням та відпочинком у 2012 р. 55 % усіх дітей шкільного віку, 100 % дітей-сиріт, 70 % дітей з багатодітних сімей та дітей-інвалідів, а також значну частку активної та творчої молоді. Для досягнення поставленої мети управлінням з питань сім'ї та молоді буде проводитися робота з консолідації зусиль усіх уповноважених органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів Львівської області, що забезпечують оздоровлення та відпочинок дітей і молоді, щодо поліпшення стану здоров'я дітей і молоді.

Що стосується Івано-Франківської області, то обласний бюджет тут було прийнято 5 січня. Як зазначила начальник Головного фінансового управління Івано-Франківської облдержадміністрації Г.Карп, ресурс бюджету становить понад 2 млрд 500 млн грн, з яких понад 2 млн – це трансферти держави. Зокрема, на охорону здоров'я виділять 394 млн грн (49 %); на освіту – 301 млн грн (35 %). Г. Карп відзначила, що бюджет є «доволі збалансованим». Депутати називають головний фінансовий документ області на поточний рік «скромним».

Разом з тим депутати Івано-Франківської обласної ради, ухвалюючи рішення про обласний бюджет на 2012 р., прийняли звернення до Президента

України В. Януковича та Голови Верховної Ради України В.Литвина. Вони висловили своє занепокоєння його показниками.

Івано-Франківська обласна рада констатує, що цей бюджет є бюджетом виживання і потребує негайного перегляду Державного бюджету на 2012 р. з метою якнайповнішого врахування в ньому інтересів і нагальних потреб Івано-Франківської області та збільшення видатків на соціально-економічний розвиток територій. «За структурою видатків цей бюджет не тільки не передбачає належного фінансування делегованих повноважень, але й змушений спрямувати практично весь ресурс на фінансування виключно захищених статей та галузей соціального характеру. Водночас районні та міські бюджети не мають навіть такої можливості», – зазначають депутати у своєму зверненні.

За словами депутатів, задекларованe урядом зростання видатків обласного бюджету у 2012 р. нівелюється збільшенням розмірів мінімальної заробітної плати, зростанням цін на енергоносії та соціальних виплат. Водночас видатки на 2012 р., що доводяться 10 місцевим бюджетам з 19, є навіть меншими від потреби на заробітну плату та енергоносії.

У зверненні також відзначається, що на 18 млн грн зменшено видатки, які можуть спрямовуватися на виконання власних повноважень місцевих органів влади та на розвиток соціально-культурної сфери. Це змушує до перерозподілу видатків із тих, що враховуються Міністерством фінансів України у формульному розрахунку трансфертів. Зокрема, якщо минулого року при формуванні обласного бюджету такі видатки було залишено в обсягах, доведених Мінфіном, то у 2012 р. їх було зменшено майже на 4 млн грн. «Капітальні видатки галузей бюджетної сфери становлять у проекті обласного бюджету на 2012 р. лише 1,9 %, що практично унеможливлює зміцнення матеріально-технічної бази бюджетних установ, фінансування яких здійснюється з місцевих бюджетів. Більшість із них унаслідок відсутності істотних капіталовкладень перебуває сьогодні в жалюгідному стані», – зазначають депутати у зверненні.

За їхніми словами, на тлі широко розрекламованого вищим державним керівництвом Державного бюджету на 2012 р. як бюджету розвитку обсяг бюджету розвитку обласного бюджету порівняно з минулим роком істотно зменшено. У Державному бюджеті не передбачено коштів на виконання угоди щодо регіонального розвитку Івано-Франківської області між Кабінетом Міністрів України та Івано-Франківською обласною радою (на 2012 р. угодою планувалося фінансування 97,5 млн грн).

Незважаючи на постійні звернення до уряду та центральних органів виконавчої влади, і досі залишається невирішеним питання фінансування ремонтних та відновлювальних робіт на об’єктах, що постраждали від стихії, що сталась у 2008–2010 рр.

Крім того, за словами депутатів обласної ради, непроведення органами Державної казначейської служби України наприкінці 2011 р. платежів по місцевих бюджетах призвело до зростання соціального напруження серед працівників закладів, що фінансуються за рахунок бюджету, та не дало змоги

належним чином забезпечити діяльність бюджетних установ у частині придбання медикаментів для установ охорони здоров'я, виплати стипендій учням професійно-технічних закладів, які фінансуються з обласного бюджету, дезінфікуючих засобів, інших предметів та матеріалів для шкіл, дошкільних та інтернатних закладів, капітальних видатків і видатків за рахунок екологічного фонду.

Разом з тим, як відзначають деякі експерти, незважаючи на скромний бюджет, депутати знаходять кошти на не зовсім популярні заходи. Зокрема, на Прикарпатті з нагоди святкування в 2012 р. 70-річчя створення Української повстанської армії і 100-річчя з дня заснування Національної організації скаутизму України рік оголошений роком УПА і «Пласта». Відповідне рішення підтримали депутати Івано-Франківської обласної ради.

Крім того, 2012 р. з нагоди 100-річчя з дня народження голови проводу ОУН і 100-річчя з дня народження борця за незалежність України, Героя України буде роком Я.Стецька і О. Гірника, відповідно. Для фінансування заходів щодо святкування цих знаменних дат, згідно з рішенням, планується виділити кошти з обласного бюджету.

Варто зазначити, що в Івано-Франківській і Львівській областях 2012 р. розпочався з відзначення дня народження С. Бандери. Як повідомляють ЗМІ, 1 січня в Івано-Франківську урочисто відзначили 103-тю річницю від дня народження провідника ОУН С.Бандери. Керівники обласної ради і обл-держадміністрації, ветерани УПА, військовослужбовці, пластуни, представники правих організацій з партійною символікою під патріотичні мелодії муніципального духового оркестру з портретом провідника ОУН і Державним прапором України пройшли від Вічевого майдану до Європейської площі, де біля пам'ятника С. Бандері відбулося віче.

Дорогою учасники акції поклали вінки і квіти до барельєфа на однойменній вулиці, хвилиною мовчання вшанували свого героя. Народне віче розпочалося з поминальної панахиди, яку відслужили митрополит Івано-Франківської митрополії УГКЦ В. Війтишин спільно зі священиками православних церков. Потім учасники віча поклали вінки і квіти до пам'ятника С.Бандері.

Міський голова Івано-Франківська В. Анушкевичус у своєму виступі наголосив, що ім'я С.Бандери «спотворене радянськими міфами» про нього. «Ми добре знаємо свою історію, і тому в цей святковий новорічний день вшановуємо героя України, який сформував національну ідею для країни. С.Бандера закликає нас до єдності, без якої неможливо зреалізувати українську ідею», – заявив мер.

Голова обласної ради О. Сич зазначив, що 2011 р. був роком С. Бандери. За його словами, усе почалося з намагання позбавити провідника ОУН звання Героя України і цілий рік фактично це тривало. На думку О. Сича, тільки «правда про історію може консолідувати українську націю».

Він вважає, що 2012 р. «буде рубіконом для України», який вона вибере для себе шлях розвитку на парламентських виборах: європейський чи азійський».

Заступник голови облдержадміністрації Р. Іваницький назвав С. Бандеру «прапором національно-визвольної боротьби» українського народу.

На віче також виступили голова Братства ОУН-УПА Карпатського краю Ф. Володимирський, голова обласної організації Конгресу українських націоналістів Б. Борович та ін. Вони говорили про «незламність духу українців» на чолі із С. Бандерою в боротьбі за самостійність Української держави. Виступи чергувались «бандерівськими» піснями у виконанні хору. Урочистості також відбулися і в родинному обійсті провідника ОУН в селі Старий Угринів Калуського району Івано-Франківської області, де пройшло віче і ознайомлення з новими експозиціями в Меморіальному музеї ім. С.Бандери.

За інформацією ЗМІ, 1 січня у Великих Мостах на Львівщині відбулося відкриття та освячення пам'ятника провіднікові ОУН С. Бандері. Пам'ятник освятили священики різних конфесій, зокрема парох тутешньої греко-католицької церкви отець В. Юськів. В урочистостях взяли участь жителі міста, «свободівці» та військові реконструктори Товариства пошуку жертв воєн «Пам'ять» в одностроях УПА.

Виступаючи на урочистому віче, голова ВО «Свобода» О.Тягнибок висловив вдячність громаді за спорудження пам'ятника. «Подія, яка сьогодні відбувається тут, є знаковою для всієї України. Постав новий пам'ятник провіднікові – як символ нескореності української нації, як заклик до нових звершень, рішучих дій. Не кожен народ має честь називатися ім'ям свого провідника, а ми, українці, називаємося бандерівцями і горді з того, що є його нащадками, продовжувачами його боротьби», – зазначив О.Тягнибок.

У Львові 1 січня також відбулися урочисті заходи біля пам'ятника С.Бандері з нагоди 103-ї річниці від дня народження політичного діяча, голови проводу ОУН. Голова Львівської обласної ради, «свободівець» О.Панькевич під час промови сказав, що такі самі події відбуваються в Києві, Запоріжжі та інших містах України, що, за його словами, демонтрує те, що «постать С.Бандери здатна об'єднати Україну».

Міський голова Львова А. Садовий зазначив, що С.Бандера – це не обіцянки, не гасла, не промови. «Це чин і дія». Вона варта тисячі порожніх розмов. Міський голова підкреслив, що львів'яни є громадою, якщо вони будуть разом, то їх ніколи не подолати, і це буде найкращим продовженням чину Бандери.

Натомість депутат Львівської міськради від ВО «Свобода» Ю. Михальчишин наголосив, що «ми мусимо дивитися Бандері у вічі і давати звіт за те, як ми живемо, що ми робимо, за що змагаємось».

Варто відзначити, що ніхто з представників Львівської ОДА офіційної участі у святкуванні не взяв, але квіти від ОДА до пам'ятника С. Бандері принесли. За інформацією ЗМІ, участь у мітингу взяли 2 тис. осіб. ЗМІ також повідомляють, що депутати Львівської обласної ради на останній сесії у 2011 р. проголосували за проголошення 2012 р. роком створення УПА, Я. Стецька, О. Новаківського та кардинала Й.Сліпого.

Висвітлюючи ситуацію в західних областях, деякі експерти звертають

увагу на заплановані підприємцями на 1 лютого акції протесту.

Проте, на їхню думку, навряд чи ці протести стануть такими ж чисельними, як наприкінці 2010 р., адже багато підприємців, які витратили чимало грошей та здоров'я на поїздки до Києва, розчаровані. Податковий кодекс прийняли і живемо вже за ним. Про те що акції протесту планують відновлювати, знають навіть не всі активісти «податкового майдану». За словами експертів, 1 лютого відбудуться акції протесту, переважно в регіональних центрах. «Підприємці вийдуть у Хмельницькому, Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Харкові, Вінниці. Потім протягом кількох днів такі ж акції відбудуться в інших обласних центрах», – зазначив представник Асамблеї громадських організацій малого та середнього бізнесу І. Гурняк.

За його словами, представники бізнесу доповнили ті вимоги, які були влистопаді – грудні. «Під час "майдану" ми не добилися того, чого вимагали. Тепер, окрім перегляду Податкового кодексу, вимагаємо припинити репресії щодо підприємців-учасників "податкового майдану". Насамперед ідеться про І. Запрудського з Луганська, Р. Білоцерківської із Сіверськодонця, С.Калиновського з Черкас… Можу назвати ще прізвищ двадцять людей, які на сьогодні або постійно ходять на допити, або щодо них відкрито кримінальні справи», – заявив І. Гурняк.

За словами лідерів громадських організацій малого та середнього бізнесу, протестні акції почнуться із західних областей і будуть підтримані в інших областях. «Ми досить довго жили ніби у двох країнах. Дотримання демократичних цінностей в одній частині та в іншій відбувались по-різному», – зазначив І. Гурняк.

Він вважає, що нині і світобачення, і бажання жити в нормальній демократичній державі вже не залежить від того, ти з Луганська, Одеси, Львова чи Франківська. Але водночас, коли починаємо спілкуватися з представниками контролюючих органів, бачимо, що на сході України їхні методи роботи є істотно жорсткішими. «Лякає те, що у той час, коли ми своє бачення демократичних цінностей поширюємо з заходу на схід України, контролюючі органи, які працюють у Донецьку та Луганську, намагаються поширити сюди свої методи роботи. Наприклад, за допомогою кадрових ротацій. Сьогодні стоїть питання, хто з нас виявиться сильнішим – підприємці чи репресивні органи», – підкреслив представник Асамблеї громадських організацій малого та середнього бізнесу.

Разом з тим не викликає сумнівів, що рівень протестного потенціалу в розглянутих регіонах значною мірою визначатиметься і показником успішності діяльності регіональної влади, її здатністю визначати першочергові завдання й оптимальні шляхи їх вирішення ***(Львівщина затвердила свій бюджет і вимагає перегляду загальнодержавного // www.pravda.com.ua – 2012. – 5.01; Акімова: Янукович жорстко розкритикував бюджет-2012 // http://ukranews.com – 2011. – 28.12; Богдан Матолич провів селекторну нараду щодо формування бюджетів територіальних громад області на 2012 рік // http://www.loda.gov.ua/ –***

2012. – 6.05; Середня зарплата на Львівщині – 2302 грн // http://zik.ua – 2011. – 27.12; Понад 80 тисяч непрацездатних громадян та інвалідів Львівської області отримали соціальні послуги у 2011 р. // www.loda.gov.ua – 2012. – 6.05; Івано-Франківська облрада прийняла бюджет «виживання» // http://zik.ua – 2012. – 5.01; Несмотря на скромный бюджет, на Прикарпатье нашлись деньги на УПА, «Пласт» и борьбу за Независимость // www.golosua.com – 2012. – 9.01; На Львівщині відкрили пам'ятник Степанові Бандері // http://zaxid.net – 2012. – 2.01; «Третій Майдан неминучий» // www.wz.lviv.ua – 2011. – 30.12).

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

10 грудня 2011 р. під час візиту української делегації на чолі з першим заступником міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Сулімою до Сполучених Штатів Америки відбулася зустріч з президентом Американських рад з міжнародної освіти (American Councils for International Education) Д. Девідсоном та представниками цієї організації.

Американські ради з міжнародної освіти засновані у 1974 р. і є однією з провідних організацій США з реалізації міжнародних програм з академічного обміну студентами, аспірантами, викладачами, науковцями, а також у проведенні міжнародних тренінгів та програм стажування, зокрема Програми імені Фулбрайта, що замовляються Державним департаментом США. Крім того, Американські ради з міжнародної освіти опікуються такими міжнародними проектами, як утворення бізнесінкубаторів, розвитку трансферу технологій, впровадження новітніх розробок та комерціалізації інтелектуальної власності.

Під час зустрічі відбулося обговорення організації проведення зовнішнього незалежного оцінювання та вступної кампанії до вищих навчальних закладів в Україні та залучення до цих процесів міжнародних експертів. Д. Девідсон погодився з тим, що при зарахуванні до вищих навчальних закладів не може враховуватись лише бал зовнішнього незалежного оцінювання.

Сторони також дійшли згоди в тому, що кожна держава, у тому числі й Україна, має враховувати специфіку власної системи освіти та національні потреби, а тому врахування при вступі до університетів таких показників, як середній бал атестату середньої школи та балу вищого навчального закладу робить загальне оцінювання абітурієнтів більш об'єктивним, а також надає можливість вищим навчальним закладам не залишатись осторонь цього процесу.

Крім того, сторони обговорили можливу подальшу співпрацю в таких сферах, як організація проведення спільних наукових досліджень провідними американськими та українськими університетами, організація виконання аспірантських дисертаційних робіт під подвійним керівництвом професорів з

провідних американських та українських вищих навчальних закладів, а також створення міжнародного бізнесінкубатора на базі двох українських та двох американських університетів із залученням підприємств з обох держав.

Досягнуто домовленості про підготовку до підписання договорів між Американськими радами з міжнародної освіти, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України та українськими вищими навчальними закладами щодо направлення на навчання українських студентів та аспірантів до провідних вищих навчальних закладів Сполучених Штатів Америки в рамках відповідної програми, що проводить уряд України з квітня 2011 р., а також про візит до України президента Американських рад з міжнародної освіти Д.Девідсона в березні 2012 р. для продовження співпраці ***(Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244776036& cat_id=244276429). – 2011. – 12.12).***

***

Делегація українських науковців і підприємців на чолі з головою Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації В.Семиноженком взяла участь у заходах Білоруського інноваційного тижня (м. Мінськ). Зокрема, відбулося обговорення основних положень Державної програми інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2011–2015 рр. У центрі уваги учасників Білоруського інноваційного тижня був пошук механізмів підвищення ефективності національних інноваційних систем, розвитку інноваційного підприємництва та залучення молоді до процесів інноваційного розвитку країни.

Також у рамках Білоруського інноваційного тижня відбувся Міжнародний форум «Україна – Білорусь», під час якого українські та білоруські дослідники й підприємці обмінялися досвідом виконання спільних наукових та інноваційних проектів, а також визначили напрями подальшої співпраці.

З метою сприяння розвитку співробітництва в галузі науки, нових технологій та інноваційної діяльності між українськими та білоруськими науковими організаціями, дослідницькими центрами та виробничими підприємствами Держінформнауки України та Державним комітетом науки і технологій Республіки Білорусь укладено угоду, якою передбачено створення українсько-білоруського центру науково-технічного та інноваційного співробітництва ***(Україна і Білорусь поглиблюють науково-технічне співробітництво // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (http://www.dknii.gov.ua). – 2011. – 18.11).***

***

17 листопада під час проведення форуму «Білорусь – Україна» в рамках Білоруського інноваційного тижня було підписано генеральну угоду про співробітництво між Київським державним центром науково-технічної й економічної інформації та Республіканським центром трансферу технологій Республіки Білорусь.

Угодою передбачається створення спільної бази даних про розробки

білоруських та українських учених та потреб виробників обох країн, а також надання взаємної допомоги в розробці та просуванні інноваційних проектів, обмін досвідом у методологічному та нормативно-правовому забезпеченні трансферу технологій, підготовці спеціалістів та спільна діяльність в інших сферах сприяння інноваційному розвитку ***(Підписано генеральну угоду про співробітництво між Київським державним центром науково-технічної й економічної інформації та Республіканським центром трансферу технологій Республіки Білорусь // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (http://www.dknii.gov.ua). – 2011. – 21.11).***

***

У Хмельницькому інституті соціальних технологій університету «Україна» відбулась І Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» за участю науковців з України, Білорусі та Польщі. Метою конференції стало обговорення актуальних питань підготовки фахівців та визначення перспектив розвитку системи професійної освіти працівників соціальної сфери.

У конференції взяли участь представники обласного управління праці та соціального захисту населення, міської влади, провідні науковці галузі, серед яких професори А.Ярошенко, І. Башкін, Ю.Швалб та ін. ***(Науковці соціальної сфери – в хмельницькій «Україні» // Проскурів (http://proskuriv.info/index.php/2010-12-20-09-09-07/1420-2011-12-01-08-22-14). – 2011. – 1.12).***

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Проект «Технополис "Пятихатки"» определен составной частью национального проекта «Город будущего». Решение было принято 2 ноября на заседании Комитета по экономическим реформам под председательством Президента Украины В.Януковича.

Технополис «Пятихатки» создается на базе агломерации, объединяющей расположенный на севере Харькова район Пятихатки, с. Родичи и Черкасскую Лозовую Дергачевского района Харьковской области. Трудоспособное
население этих населенных пунктов преимущественно занято научно-технической деятельностью, поскольку в Пятихатках находится крупнейший в Украине центр ядерной физики и физики твердого тела – Национальный научный центр «Харьковский физико-технический институт». Численность населения агломерации составляет более 22 тыс. чел., территория – свыше 600 га, характеризующаяся удобным транспортным сообщением: через агломерацию проходит харьковская окружная дорога и автомагистраль Харьков – Москва.

Деятельность технополиса «Пятихатки» будет сконцентрирована на следующих направлениях: ядерные технологии в энергетике и здравоохранении; энергосбережение и новые технологии производства энергии; новые технологии агропромышленного комплекса; авиация, станкостроение, инновационная мехатроника; биотехнологии, биомедицина и фармация; новые технологии и наноматериалы; информационно-коммуникационные технологии; приборостроение.

Национальный проект «Город будущего» – формирование стратегического плана и проектов развития города. Этот проект предусматривает внедрение лучших европейских и мировых практик градостроения. Согласно проекту планируется радикально модернизировать инфраструктуру, усилить инвестиционную и туристическую привлекательность украинских городов ***(Грищенко А.Технополис «Пятихатки» включен в национальный проект «Город будущего» // STATUS QUO (http://www.sq.com.ua). – 2011. – 16.11).***

***

25 листопада в Тернополі відбулось урочисте відкриття наукового парку «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля». У церемонії відкриття взяли участь керівники міста та області, учені, представники інноваційних компаній Індії, Таджикистану, В'єтнаму і Швеції. Науковий парк створено для розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності підприємств регіону, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу та комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

Під час відкриття наукового парку було підписано ряд угод про співпрацю між міською радою Тернополя та підприємствами.

Учасники наукового семінару «Інновації в науці та техніці», що відбувся в рамках відкриття наукового парку «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля», наголошували на тому, що цей крок забезпечить розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності підприємств Тернопільського регіону, ефективне та раціональне використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази, впровадження результатів наукових досліджень на вітчизняному та закордонному ринках.

Діяльність наукового парку дасть змогу поліпшити інвестиційний клімат регіону, реалізувати ряд важливих інвестиційних проектів у галузі інформаційних технологій, екології та енергозбереження, сприяти впровадженню інноваційних наукомістких розробок у виробництво ***(У Тернополі відкрили перший в Україні інноваційно-інвестиційний кластер // galinfo (http://galinfo.com.ua). – 2011. – 27.11; У Тернополі урочисто відкрили Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля» // Тернопільська обласна рада (http://www.obl-rada.te.ua). – 2011. – 25.11).***

Інформаційні технології

Прем'єр-міністр України М.Азаров наголосив на необхідності підвищення рівня підготовки ІТ-фахівців відповідно до вимог сучасного ІТ-ринку. Про це глава уряду заявив під час виступу на Міжнародному науковому конгресі з розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і інформаційного суспільства в Україні.

За його словами, при збереженні наявних темпів розвитку інформаційно-комунікаційної галузі до 2015 р. буде створено близько 150 тис. робочих місць, які проблематично заповнити при нинішньому стані підготовки кадрів. Оскільки, як зауважив Прем'єр-міністр, на сьогодні українські вузи випускають близько 15,5 тис. ІТ-фахівців на рік, з яких лише 10–15 % мають відповідний рівень кваліфікації ***(Микола Азаров: Рівень підготовки ІТ-фахівців має відповідати вимогам сучасного ІТ-ринку // Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua). – 2011. – 17.11).***

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Доповідь президента Національної академії аграрних наук України М.Безуглого на сесії загальних зборів НААН «Організаційно-наукові засади реформування Національної академії аграрних наук України та проведення земельної реформи згідно з вимогами інноваційно-інвестиційної концепції розвитку АПК»:

Сьогодні відбувається значний перерозподіл ринків виробництва та збуту сільськогосподарської продукції у світі. Україна має вигідне геополітичне розташування. Тому на найближчі 3–5 років для України надзвичайно важливим вбачається реалізація її потенціалу у світовому розподілі ринків виробництва, збуту, транспортування сировинних ресурсів і готової продукції, у першу чергу в галузі сільського господарства.

На Національну академію аграрних наук державою покладено забезпечення науково-технологічної підтримки розвитку аграрного сектору економіки країни. Міністерством аграрної політики та продовольства України і Національною академією аграрних наук України розроблено пріоритетні напрями
інноваційного розвитку АПК, які було розглянуто й затверджено науково-технічною радою міністерства. Інноваційними пріоритетами визначено у:

економіці:

– завершення земельної реформи;

– удосконалення фінансової політики (розбудова механізмів пільгового іпотечного кредитування, удосконалених механізмів державної підтримки, спеціальних режимів оподаткування формування нової системи страхового захисту);

– розвиток аграрного ринку (створення і функціонування оптових ринків, створення центру моніторингу аграрного ринку, розробка інфраструктури

аграрного ринку);

– соціально-економічний розвиток села (розбудова кооперативного руху на селі, запровадження кластерної організації виробництва, механізмів самоврядування);

– забезпечення ефективного виробництва (наукове обґрунтування раціональних розмірів господарських формувань, механізмів управління, обліку та контролінгу, нових механізмів матеріально-технічного забезпечення).

– землеробстві:

– формування високопродуктивних ґрунтозахисних систем землеробства та екологічно збалансованих агроландшафтів;

– відновлення стабілізуючої ролі меліорованих земель у ресурсному та продовольчому забезпеченні держави;

– збереження та відтворення родючості ґрунтів, їх продуктивних та екологічних функцій;

рослинництві:

– створення сучасних високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, адаптованих до кліматичних змін;

– розроблення новітніх біоадаптивних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

– реалізація генетичного потенціалу сортів і гібридів на 70–75 %;

– підвищення якості сільськогосподарської продукції;

– виробництво екологічно чистої продукції рослинництва;

– реалізація генетичного потенціалу сортів і гібридів на 70–75 %.

тваринництві:

– впровадження систем зонального кормовиробництва та сортових агро-технологій кормових культур;

– удосконалення системи селекційно-племінної роботи до рівня міжнародних стандартів для формування високопродуктивних стад сільськогосподарських тварин;

– впровадження систем зонального кормовиробництва та сортових агротехнологій кормових культур;

– впровадження високотехнологічних ресурсоощадних, біобезпечних систем виробництва продукції тваринництва;

– підвищення репродукції поголів’я до 85–90 %;

– забезпечення на 70 % біотехнологічними засобами захисту тварин, системи безпеки та якості продукції;

У рамках реалізації цих пріоритетних напрямів та враховуючи реальний стан аграрної науки та загальну фінансову та соціальну ситуацію в державі, Національна академія аграрних наук України розпочала реформування аграрної науки за такими напрямами: організаційним; науковим; інноваційним.

Слід зазначити, що за попередні роки в Україні відбулося істотне зниження рівня фінансування з державного бюджету наукових досліджень: частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП країни

знизилась з 1,36 % у 1996 р. до 0,9 % у 2010 р. (у т. ч. із державного бюджету до 0,41 %). При цьому в структурі видатків на наукові дослідження переважають (понад 90 %) статті витрат на заробітну плату та відрахування до бюджету, майже відсутні видатки на оновлення матеріально-технічної бази, придбання сучасного наукового обладнання. За такого рівня фінансування науки конкурентоспроможність вітчизняної науково-технічної продукції дедалі частіше поступається зарубіжним аналогам ***(Національна академія аграраних наук України (http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=58). – 2011. – 12.12).***

Здобутки української археології

В ходе археологической разведки сотрудники Археологического центра «Спадщина» совместно со студентами Восточноукраинского национального университета им. В. Даля обнаружили на территории Попаснянского района у села Белогоровки киммерийское захоронение рубежа X–IX в. до н. э. с уникальным кладом из бронзового оружия. В состав клада входят 15 предметов вооружения, среди них бронзовый кинжал, редкие типы наконечников копий, дротиков и стрел. Примечательно, что большая часть оружия лишена следов использования.

Почти месяц археологи ВНУ им. В. Даля занимались расследованием, чтобы установить судьбу и место хранения каждого предмета из этого клада. В итоге, удалось воссоединить в единое целое все составные части уникального киммерийского клада предметов вооружения, который уже входит в науку под названием «Белогоровский клад».

Как сообщил директор Археологического музея ВНУ им. В. Даля Е.Черних, входящие в клад наконечники и кинжал представляют единый и очень ранний для культуры киммерийцев археологический комплекс. Любые киммерийские предметы вооружения для науки представляют огромную ценность, поскольку они вообще единичны и хранятся в центральных столичных музеях. Такого комплекса оружия, который представлен в Белогоровском кладе, нет ни в одном музее Европы.

Теперь археологи займутся научным анализом предметов клада. Из-за редкости находок предстоит поиск аналогий, корреляция с подобными находками, уточнение временных позиций ***(City News (http://www.citynews.net.ua/news/16657-v-luganskoy-oblasti-obnaruzhili-kimmeriyskoe-zahoronenie.html. – 2011. – 12.12).***

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

На V Всеукраїнській науково-практичній конференції, що пройшла на базі Рівненського державного гуманітарного університету, озвучено проблеми підготовки ІТ-фахівців в Україні.

Науковці, які досліджують сферу інформаційних технологій, обговорили проблеми розвитку інформаційних технологій у професійній діяльності та можливості їх вирішення. Однією з проблем підготовки фахівців в Україні визнали невідповідність навчальної програми реальним потребам ринку праці.

На думку кандидата фізико-математичних наук, доцента, декана факультету математики і інформатики РДГУ М.Шахрайчука, такі конференції цікаві не так для держави, яка робить замовлення спеціалістів, як для самих студентів, які прагнуть завжди бути конкурентоспроможними на ринку праці. Фірми світового рівня витрачають колосальні суми коштів для підготовки фахівців сфери інформаційних технологій для своїх компаній. Компанії Intel, IBM, Microsoft створюють спеціальні навчальні програми для підготовки спеціалістів. Якщо порівняти випускників зі спеціалістами, навченими на таких фірмах, то різниця буде разючою. Разом з тим близько 20 тис. фахівців ІТ-сфери щороку готують в Україні. На їхню підготовку держава витрачає 1 млрд грн, показують дані Асоціації «ІТ-Україна». Уникнути даремного вкладання грошей у спеціалістів, які не зовсім відповідають потребам ринку праці, вдасться лише після корекції навчальних планів. Між тим витримувати конкуренцію випускникам вишів допомагає вміння швидко вникати в специфіку роботи на практиці. Українські випускники сьогодні співпрацюють з канадськими та німецькими фірмами. Інколи ІТ-фахівці здобувають й економічну освіту, яка вдало доповнює вже здобуті знання.

За словами кандидата педагогічних наук, доцента І. Войновича, потреба у фахівцях ІТ-сфери з кожним роком зростатиме, адже цього потребує стрімкий розвиток інформаційних технологій. Якщо зважати на те, що у ХХ ст. лише один раз Нобелівську премію з фізики надали у сфері комп'ютерних технологій, то на початку ХХІ ст. цією премією відзначили вже п'ять разів. Серед вагомих відкриттів стали: розробки в напівпровідниковій техніці та в галузі інтегральних схем, відкриття передавання світла оптоволоконними лініями, винахід напівпровідникової схеми для отримання зображень ПЗЗ-сенсора, експерименти з двовимірним матеріалом графеном. Тобто сьогодні назріла потреба впровадити у ВНЗ «комп'ютерну фізику». Зокрема, знання параметрів та потужностей техніки просто необхідні при комплектуванні комп'ютерних класів та навіть при виборі техніки для виконання певних завдань.

Серед проблем підготовки ІТ-фахівців визнали й мовний бар'єр, адже більшість електронних джерел інформації доступні англійською мовою, зазначила у своїй доповіді учасниця науково-практичної конференції аспірантка РДГУ Н.Полюхович.

Учасники конференції переконані, що подібні заходи дають можливість не лише дослідити практичні сторони навчання, а й виявити їх недоліки, щоб у подальшому удосконалити систему підготовки фахівців з інформаційних технологій відповідно до реалій часу ***(Буднякова І. Проблеми розвитку інформаційних технологій обговорили в РДГУ // Рівненська газета***

пріоритетам наукової та науково-технічної діяльності.

За словами першого заступника Держінформнауки, цього року було розроблено нову методику атестації бюджетних наукових установ та затверджено план її проведення. Відповідний проект постанови був схвалений Кабінетом Міністрів. У планах – скасування тендерів на наукові розробки, що пройшли конкурсний відбір. З цього приводу підготовлений законопроект, який також підтриманий урядом.

На думку заступника голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України В.Чеботарьова, головним завданням на наступний рік має стати реалізація Державної цільової економічної програми створення в Україні інноваційної інфраструктури. Крім того, потрібно розробити інноваційну стратегію України, доопрацювати проект нового закону «Про інноваційну діяльність», а також внести відповідні поправки до Податкового кодексу. Наступного року також має запрацювати фонд підтримки малого інноваційного бізнесу.

Учасники засідання робочої групи підтримали ідею створення інноваційної стратегії. На їхню думку, це має бути стислий концептуальний документ, який варто доповнити планом дій на середньострокову перспективу. Також були висловлені думки щодо необхідності вдосконалити систему координації в науковій сфері – координація має здійснюватися єдиним державним органом. Присутні на засіданні погодилися з тим, що потрібно знайти механізми підтримки технологічних парків, адже свого часу це був чи не єдиний елемент сучасної інноваційної інфраструктури в Україні. Також була відзначена важливість упровадження механізмів венчурного фінансування та стимулювання державно-приватного партнерства загалом.

За підсумками засідання було вирішено систематизувати й доповнити пропозиції до Національного плану дій на 2012 р. та ухвалити їх на аналогічному засіданні ***(В.Семиноженко: Час підготовки минув – наступний рік має стати роком інноваційного прориву // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (http://www.dknii.gov.ua). – 2011. – 11.11).***

***

Киевская городская государственная администрация начала сотрудничество с Институтом истории НАН Украины по подготовке академического, презентационного и детского издания «Истории Киева». Об этом заявил глава КГГА А. Попов после встречи с академиком НАН Украины В. Смолием и профессором Г. Боряком ***(Столичная администрация и Институт истории расскажут о славных киевлянах // Левый берег (http://society.lb.ua). – 2011. – 21.11).***

***

А. Федорук, председатель Донецкого областного совета:

«В 2000 г. Донецкий областной совет и облгосадминистрация определили своей стратегической целью внедрение инновационной модели развития

региона. Это было возможно при условии тесного сотрудничества с научными учреждениями области, разработки которых имеют значительный инновационный потенциал. При непосредственном участии Национальной академии наук Украины облгосадминистрацией была разработана Программа научно-технического развития Донецкой области на период до 2020 г. Это первая в Украине инновационная программа региона. Реализация Программы показала, что в Украине отсутствуют эффективные экономические механизмы стимулирования инновационной активности предприятий, что препятствует интеграции науки и бизнеса.

В 2010 г. создан Донецкий областной координационный центр поддержки предпринимательства. Деятельность центра направлена на стимулирование предпринимательской активности и внедрение наукоемких технологий малыми предприятиями. В настоящее время Донецкая область завершила работу над проектом Соглашения о региональном развитии на 2012–2015 гг. с Кабинетом Министров Украины. Одним из наиболее важных приоритетов названо создание условий для реструктуризации базовых отраслей и развития высокотехнологичного и наукоемкого производства. В рамках реализации Соглашения планируется создать новые объекты инновационной структуры региона. Это два научных парка и центр трансфера технологий. Также на практике планируется отработать механизм государственно-частного партнерства в инновационной сфере» ***(В Донецке думали, как науку интегрировать в бизнес // Донбасс (http://donbass.ua). – 2011. – 8.11).***

***

Минає 10 років відтоді, як з ініціативи Західного наукового центру НАН України та Львівського обласного управління освіти і науки започатковано щорічний конкурс серед науковців на здобуття премії Львівської облдержадміністрації та обласної ради. У ньому беруть участь як визнані вчені, так і молоді науковці, які представляють установи НАН України та вищі навчальні заклади області.

2011 р. нагороди здобули 30 відомих львівських учених-дослідників та 150 талановитих молодих фахівців. На конкурс свої наукові дослідження представили вчені 35 навчальних закладів та академічних наукових установ. Обласна премія в галузі науки, особливо для молодих дослідників, – це їхня реальна підтримка й додаткова мотивація до продовження й поглиблення наукових досліджень в інтересах соціально-економічного розвитку області та держави ***(Обласна влада роздала 30 нагород науковцям Львівщини // Експрес (http://lviv.expres.ua). – 2011. – 13.11).***